

ORTAK. MİRAS

TÜRKİYE VE
HOLLANDA
BİR ORTAKLIĞIN
TARİHİ

ISBN: 978-90-820971-4-6

GİZLİ BANKACILIK GÖREVİ

NOEL BABA'NIN TÜRKİYE'DEKİ KÖKLERİ

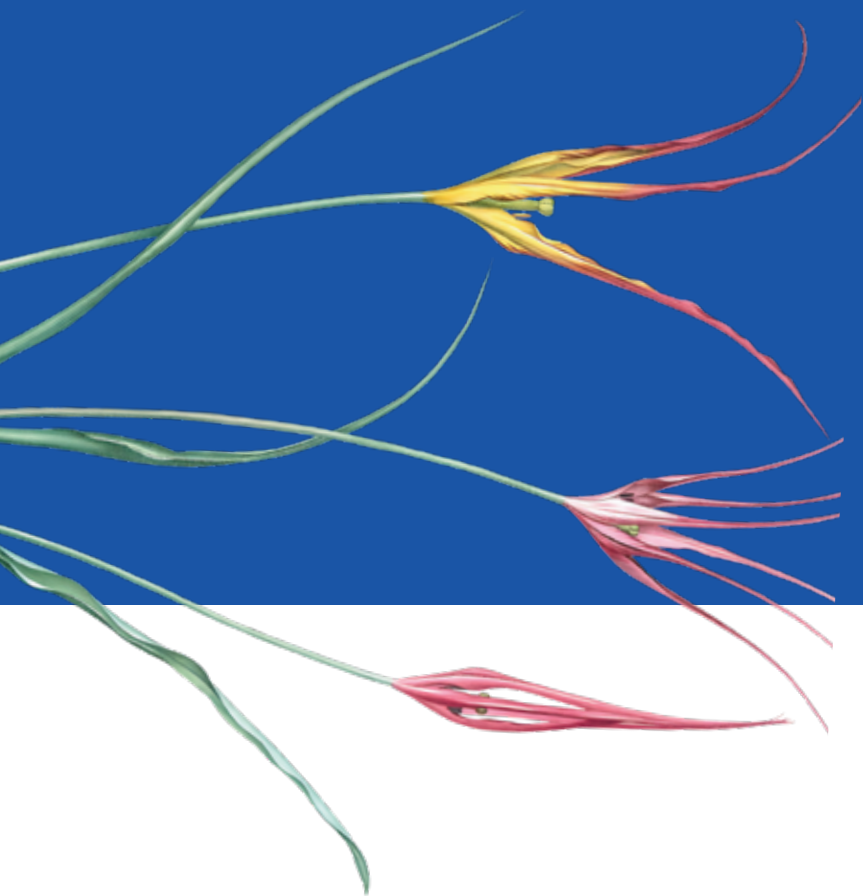
YÜZYILLIK DOSTLUK

AFET SONRASI DAYANIŞMA

BARIŞ HALISI YENİLENDİ

KÜLTÜRLERİ BULUŞTURAN MÜZİK

ORTAK. MIRAS

Hollanda Kralı Majesteleri Willem-Alexander ve Kraliçe Majesteleri Máxima

Merhaba!

Bu dergiyi Türkiye–Hollanda tarihî ilişkileri üzerine yeniden sunmaktan büyük memnuniyet duyuyoruz. Hollanda ile Türkiye’nin ilk diplomatik temasları kurmasının üzerinden 400 yılı aşkın zaman geçti ve kalıcı dostluğa, karşılıklı faydaya dayanan işbirliğine yönelik kararlılığımız bugün her zamankinden daha güçlü. Paylaştığımız kültürel miras, bu dostluğu derinleştirmek ve genişletmek için sağlam bir temel oluşturuyor.

2012 yılında, Hollanda Dışişleri Bakanlığı Türkiye ile birlikte, selefimiz Cornelis Haga’nın 1612’de Osmanlı Sultanı I. Ahmed’den ilk Ahitname’yi (resmî antlaşma) almasıyla başlayan 400 yıllık diplomatik temas ve ticaret geleneğini kutladı. 2024 yılında ise Türkiye Cumhuriyeti ile yakın dostluğumuzun 100. yılını; müzik, film, sanat ve sergilerle hayat bulan bir dizi etkinliklerle birlikte andık.

Bu özel dergi, dört yüzyıla yayılan ortak hikâyelere yer veriyor: Levant ticareti ve diplomasisinden Emilie Haspels’in Frigya Vadisi’ndeki keşiflerine; Dr. Gerard Vissering’in gizli bankacılık misyonundan 2023 depremleri sonrası Hollanda’nın dayanışmasına; Johannes Botter’in Art Nouveau yapısından astronom Egbert Kreiken’in çalışmalarına kadar. Ayrıca NATO içindeki yakın işbirliğimiz, Türkiye’nin ilk televizyon yayınları, KLM’nin Türkiye’ye yaptığı ilk uçuşlar, 1960’lardaki işçi göçü ve 1935 Kadın Hakları Kongresi gibi birçok konu da yer alıyor. Tüm bu yazılar, kültür, siyaset, ekonomi, bilim, diplomasi ve hatta moda ile sporu iç içe geçiren zengin bir bütün sunuyor.

Zamanın sınavından geçen uzun soluklu ortaklığımız, karşılıklı saygı ve ortak tarihe dayanıyor. Hızlı teknolojik değişimin ve küresel dönüşümün yaşandığı bu dönemde, birlikte kat ettiğimiz yolu hatırlamak ve değerini bilmek her zamankinden daha önemli.

Yeni fikirler ve çözümler kültürel etkileşimle ortaya çıkar. Birbirimizin bakış açılarını anlayarak hem daha derin bir kavrayış kazanır hem de ülkelerimiz için somut faydalar elde ederiz. Çünkü birlikte çalışmak yalnızca daha iyi sonuçlar doğurmakla kalmaz; açık ve adil işbirliği içinde mevcut çerçevelerin ötesine düşünmeyi, değişimi benimsemeyi ve yeni yönler aramayı öğreniriz.

Hollanda’da 60 yılı aşkın süredir çok sayıda Türk kökenli insan yaşamaktadır. Türkiye’de ise çok sayıda Hollanda vatandaşı, Hollanda kökenli Türk ve Hollanda’da çalışmış veya eğitim görmüş Türk bulunmaktadır. Bu insanlar çoğu zaman her iki kültürde de kendilerini evlerinde hisseder, iki dili konuşur ve her iki toplumda da aktif roller üstlenir. Sosyal medya, yeni kuşakların sınırlar ötesinde sürekli iletişimde kalmasını sağlar. Turist olarak birbirimizin ülkesini ziyaret eder, öğrenci olarak birbirimizin üniversitelerinde eğitim görür, profesyonel olarak birbirimizin ekonomilerine katkı sunarız. Yeni bir nesil, uluslararası işbirliğini bir fırsat olarak görmekte ve dostluk bağlarını güçlendirmektedir.

Hollanda ve Türkiye, bu zorluğun üstesinden gelmek için eşsiz bir konumdadır. Her iki ülke de uluslararası açıdan dışa dönük, stratejik konumda ve diplomatik arabuluculuk ile istişare geleneğine sahiptir. NATO içinde güvenlik ve istikrarı güçlendirmek için yakın işbirliği yürütüyoruz. Ekonomik, sosyal ve siyasi açıdan hem heyecan verici hem de yoğun bir dönemden geçiyoruz. Uluslararası zorluklar büyük. Ancak birlikte, gençlerimizi birbirine bağlayarak, sanatçı ve performansçıların işbirliğini teşvik ederek ve girişimcileri yatırım ve ticaretle destekleyerek ortak tarihimizin birikimini kullanabiliriz. Bu dergideki şaşırtıcı hikâyelerin ve keşiflerin sizlere yeni fırsatlar yaratma, yeni fikirler geliştirme ve heyecan verici ortaklıklar kurma ilhamı vermesini diliyoruz.

Hollanda Krallığı Dışişleri Bakanlığı adına
Joep Wijnands, Hollanda Krallığı’nın Ankara Büyükelçisi
Daan Huisinga, İstanbul Başkonsolosu

İÇİNDEKİLER

- 06 Levant Bağlantısı:**
Dört Yüzyıllık Hollanda-Türkiye
Ticareti ve Diplomasisi

- 16 Midas'ın Dokunuşu**
Hollandalı Arkeolog
Emilie Haspels
(1894-1980) Frig
Vadisi'nde

- 22 Dr. Gerard Vissering'in**
Gizli Görevi

- 26 Diplomasinin Gücü**
2024 Türkiye-Hollanda
Dostluk Yılına Bakış

- 46 Karadeniz:**
Değişimin Gemisi

- 48 Derin Kökler**
Türkiye ve Hollanda Arasında
Paylaşılan Bir Bahçecilik Tarihi

- 54 Yer Sarsıldığında:**
Türkiye ve Suriye Depremlerinin
Ardından Hollanda Dayanışması

- 60 Egbert Kreiken**
Türk Astronomisinin
Öncüsü

64 Hollanda'ya Türk İş Göçünün Altmış Yılı

72 İzmir'de Hollanda Mimarisi Dudok'un Unutulmuş Rüyası

76 Bir Metropolde Yeşil Bir Vaha İstanbul'daki "Palais de Hollande"

86 Barış İplığı Barış Sarayı'nın Hereke Halısı

94 Derinlere Yolculuk Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Denizaltıları

114 Osmanlı Sarayı'nda Bir Hollandalı Terzi Johannes Botter ve Art Nouveau Başyapıtının Olağanüstü Hikâyesi

Hollanda Türkiye Enstitüsü
(NIT) Kente Açılıyor / 44

Unutulmaz Bir Maç
Fenerbahçe – Ajax, 27 Kasım
1968 / 70

Ankara Manzarası / 80

1912 Hollanda Kızılhaç
Misyonu / 84

Diplomatik Hazine Hollanda'nın
Lahey Kentindeki Türkiye
Cumhuriyeti Büyükelçiliği / 90

Taşköprü Barajı'nın Mirası İki
Hollandalı Mühendisin Öncü
Projesi / 98

Gökyüzü Bağlantısı Türkiye ile
Hollanda'yı Bağlayan İlk Uçuşlar
/ 100

Noel Baba'nın Türkiye'deki Kökleri / 104

Değişen Zamanlar 1935 İstanbul Kadın
Hakları Kongresi / 108

Diplomatik Yetenek / 110

Ekran Denemesi Philips ve Türkiye
Televizyonculuğunun Başlangıcı / 118

Çelişkilerle Dolu Bir Evlilik / 120

Hollanda Sanatında Anadolu
Zarafeti / 122

Hollanda Konsolosu Daniël Jan, Baron de Hochepped (1657-1723), Smyrna'da (bugünkü İzmir) resmi olarak karşılanıyor

Levant Bağlantısı

Dört Yüzyıllık Hollanda-Türkiye Ticareti ve Diplomasisi

2025 yılı, Hollanda'nın Doğu Akdeniz bölgesiyle ticaretini resmen düzenlemesinin tam dört yüzüncü yılına denk geliyordu. 1625 yılında Amsterdam'da Directorate of Levantine Trade and Navigation (Levant Ticareti ve Denizcilik Müdürlüğü) kurulmuştu. Bu kurum, Levantine Chamber (Levant Odası) olarak da biliniyordu ve VOC ya da WIC gibi bir ticaret şirketi değil, Levant ticaretinin kurallarını ve düzenini belirleyen bir idarî organdı.

2012'de Amsterdam Müzesi'nde yeniden inşa edilen Levant Ticareti Odası

Oda Amsterdam'da bulunuyor ve gemiler ile mallardan alınan vergilerle finanse ediliyordu. Görevleri arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun başlıca ticaret merkezlerinde -o dönemde Konstantinopolis olarak bilinen İstanbul ve Smyrna adıyla tanınan İzmir gibi- konsoloslar atamak ve bölgedeki Hollanda ticaret çıkarlarını korumak yer alıyordu.

Bu odanın kuruluşu, 1612 tarihli önceki bir antlaşmanın, yani *Capitulations* (İmtiyazlar) olarak adlandırılan belgelerin doğrudan sonucuydu. Bu imtiyazlar, Osmanlı Sultanı tarafından Hollanda Yedi Birleşik Eyalet Cumhuriyeti'ne verilmiş ve Hollandalı tüccarlara resmî ticaret ayrıcalıkları ile yargısal koruma sağlamıştı (ayrıca bkz. Cornelis Haga makalesi). Hollanda hâlâ İspanya'ya karşı bağımsızlık savaşını sürdürürken,

bu durum diplomatik bir atılım anlamına geliyordu. Böylece Hollandalı tüccarlar Osmanlı İmparatorluğu içinde serbestçe hareket edebiliyor, kendi yasaları çerçevesinde faaliyet gösterebiliyor ve çıkarlarını konsolosluk temsilciliği aracılığıyla savunabiliyorlardı.

Odanın 2012'de Yeniden İnşası

17 Nisan 2012'de dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Amsterdam Müzesi'nde *Levant Ticareti Odası*'nın orijinal salonunun tam teşekküllü bir yeniden yapımını içeren bir sergi açtı. Oda, 1810 tarihli envantere dayanarak, listelenmiş tüm tablolar dâhil edilerek yeniden oluşturulmuştu. 18 Nisan'dan itibaren *Levant Ticareti Odası: Hollandalı Tüccarlar ve Osmanlı Sultanları* sergisi halka açıldı ve 26 Ağustos 2012'ye kadar açık kaldı. Bu sergi, Amsterdam Müzesi ile Rijksmuseum'un ortak çalışmasıydı.

(Solda) Hollandalı bir tüccara şaraplık üzüm yetiştirme izni verildiğini gösteren belge

(Sol üstte)
Smyrna'daki
Hollandalı tüccar
David Georg van
Lennep (1712-1797) ve
ailesi

(Sağ üstte) İzmir'deki
Hollanda Protestan
Kilisesi (1908'de inşa
edildi) - o zamanlar ve
şimdi

Ticaret canlı ve son derece kârlı iki yönlü bir alışverişti. Hollanda'nın Levant'a ihracatının belkemiğini yüksek kaliteli dokumalar, özellikle Leiden yünlü kumaşları oluşturuyordu. Buna ek olarak Hollandalı tüccarlar Asya'dan baharatlar ve Osmanlı İmparatorluğu'nda istikrarlı ve popüler bir para birimi olan gümüş *Lion Dollar*'lar getiriyorlardı. Levant'tan ise İran'dan (Osmanlı güzergâhları üzerinden) gelen ham ipek,

Ankara yünü (Angora/moher), pamuk, frenk üzümü, kuru üzüm, boyalar ve o dönemde yasal olan afyon, Hollanda Cumhuriyeti'ne ithal ediliyordu.

Levant Ticareti Odası anlaşmazlıklarda arabuluculuk yapıyor, diplomatik temasları sürdürüyor ve özel tüccarların faaliyet gösterebileceği resmî bir çerçeve sağlıyordu. Bu konsolosluklar ve antlaşmalar ağı, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal ve

kültürel açıdan da büyük önem taşıyan bir ticaret ağının temelini oluşturdu. Smyrna ve Konstantinopolis gibi şehirlerde Hollandalı tüccarlar, diplomatlar ve girişimciler yerleşti; nesiller boyu sürecek topluluklar inşa ettiler. Peki onlar kimdi, nasıl yaşıyorlardı ve geride hangi izleri bıraktılar?

İZMİR

Kısa süre içinde İzmir'de on beşten fazla ticaret evi kurulmuştu. Hollanda topluluğu o kadar hızlı büyüyordu ki, Müdürlük tarafından daha resmî adımların atılması gerekiyordu. 1656 yılına gelindiğinde ilk Konsolos resmî olarak atanmıştı. Konsolos yalnızca anavatanla doğrudan bağlantı sağlamakla kalmıyor, aynı zamanda Smyrna'daki Hollanda topluluğu üzerinde yargı yetkisine de sahip bulunuyordu. Tüccarların yaşamı her zaman kolay değildi. Örneğin mezar taşlarından biri, 1662 yılında korsanlar tarafından öldürülen Gijsbertus van Goor'un hikâyesini anlatır.

Hollanda-Türk Derneği

Hollanda-Türk Derneği (Nederlandsch-Turksche Vereeniging) 1934 yılında, Majesteleri Kraliçe Wilhelmina ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün girişimiyle kuruldu. Bu dernek uzun yıllar boyunca iki ülkeyi birbirine yakınlaştırmak için olağanüstü çalışmalar yürüttü: İş toplantıları düzenledi, insanları bir araya getirdi, sanat

sergileri ve kültürel değişim programları organize etti ve 1960'lardaki Türk işçi göçü döneminde iki kültür arasında karşılıklı anlayışı teşvik etti. İstanbul eski Başkonsolosu Baron T. M. E. Testa, Derneğin kurucu başkanıydı (Testa ailesi hakkında daha fazla bilgi için bu makalenin ilerleyen kısmına bakınız).

Osmanlı İmparatorluğu ticarete büyük önem verirken, tüccarlara karşı her zaman aynı ölçüde müsamahakâr değildi. Bu nedenle uluslararası iş insanları ve aileleri, *Franken Mahallesi* olarak adlandırılan özel bir bölgede -bir tür yabancı yerleşim bölgesinde- yaşadılar. Avrupalıların kendi dükkânları ve barları vardı; kendi tiyatrolarına, hastanelerine, kiliselerine sahiptiler ve hatta opera temsillerine giderlerdi. Gerçek anlamda bir “küçük Avrupa”ydı, buna dini özgürlük de dâhildi ancak ibadetlerin kapalı kapılar ardında yapılması koşuluyla.

Smyrna’daki Hollanda topluluğu, bir yönetim kurulu ve tüzüğü bulunan bir dernek şeklinde örgütlenmişti. Tüzükte, topluluğa ait mülklerin envanteri yer alıyordu: Hastane, bitişik binalar, kilise ve onu çevreleyen küçük mezarlık. Bu binaların üzerinde bulunduğu arazi, 1739 yılında Jan Dervau tarafından, 1688 depreminden

sağ kurtulduğu için bir adak olarak Hollanda topluluğuna bağışlanmıştı.

20. yüzyılın başlarına gelindiğinde durum değişmeye başlamıştı. Topluluk küçülmüş, binaların çoğu harap hâle gelmişti. Bir şey yapılması gerektiği açıkta ve 1902’de yeni bir şapel ve hastane inşa etme fikri doğdu. Bu amaçla bir vakıf kuruldu ve hem yerel halktan hem anavatandan, Kraliçe Wilhelmina’nın katkısı da dâhil olmak üzere, bağışlar toplandı.

1908 yılına gelindiğinde yeterli fon sağlanmıştı. Osmanlı hükümeti 1908’de yalnızca hastaneyi yenileme ve genişletme değil, aynı zamanda kiliseyi yıkıp yeniden inşa etme iznini veren bir *İmparatorluk Fermanı* yayımladı. Kısa süre sonra yeni şapel ve adını Kraliçe’den alan *Wilhelmina Hastanesi* kapılarını açtı.

1922’de felaket yaşandı. Büyük İzmir Yangını şehri harap etti. *Wilhelmina Hastanesi* arşivleriyle birlikte tamamen yok oldu.

(Üstte) Wilhelmina Hastanesi - tarihi bir gazete fotoğrafına dayanan rekonstrüksiyon

(Solda) İzmir limanında Hollanda ticaret gemileri

Smyrna
(bugünkü
İzmir): 1922’de
felaketin
yaşandığı an

Hasar görmüş
mezarlar, 1923

Yalnızca kilise ve çevresindeki mezarlık mucizevi bir şekilde kurtuldu. Kaotik dönemin ardından Hollanda topluluğunun pek çok üyesi şehri terk etti. Yangından önce yaklaşık 650 olan nüfus, sonrasında 150’ye düştü. Yangından kısa süre sonra şehri ziyaret eden Dr. G. P. Marang, İzmir’i “ölüler şehri” olarak -taşlardan, yanmış kirişlerden ve bükülmüş demirlerden oluşan bir labirent olarak- tasvir etti. Yangın yalnızca binaları yok etmedi, toplumsal sürekliliği de bozdu. Arşivler, personel ve mülkiyet belgeleri ortadan kalkınca, bir zamanlar Hollanda kolonisinin kalbi olan birçok unsur kayboldu.

Sonraki yıllarda kalan mülkler yavaş yavaş Hollanda’nın elinden çıktı. Kilise ve mezarlık Hollanda mülkiyetinde kaldı. Daha sonra ana caddeden kiliseye ve mezarlığa doğrudan geçiş sağlamak amacıyla birkaç metre karelik ek arazi tahsis edildi. 1950 yılına gelindiğinde şehirde artık Hollanda kolonisi kalmamıştı. Yüzyıllar boyunca

varlığını sürdüren topluluk neredeyse tamamen yok olmuştu. 1951’de, küçük kilise ve mezarlığına -Hollanda topluluğunun mülklerinden geriye kalan son parçalara- kullanılmadığı gerekçesiyle el konulabileceğinden endişe eden Hollanda Konsolosu pragmatik bir adım attı. Yunan Başkonsolosluğu ile bir kira sözleşmesi imzalayarak, binanın Yunan Ortodoks topluluğu tarafından kullanılmasına izin verdi. Bu düzenleme bugün hâlâ yürürlüktedir. Hollandalı

tüccarların torunlarından bazıları, örneğin Dutilh ailesi, bugün hâlâ İzmir’de yaşamaktadır. Tamamen Türk toplumuna entegre olmuş olsalar da, bazılarının, atalarının Hollanda kültürüyle hâlen bir bağ hissettikleri söylenebilir.

İSTANBUL

İstanbul’da yaşayan Hollanda topluluğu, İzmir’dekinden çok daha geniş ölçekteydi. Hollandalı ve Hollanda kökenli aileler şehrin kalıcı dokusunun bir parçasıydı. Testa (bu makalenin

başka bir bölümünde adı geçen), Hohepied ve Keun gibi seçkin aileler uluslararası ticaret yapıyor ve zaman zaman Osmanlı İmparatorluğu için de çalışıyorlardı. Yabancı toplulukların varlığını ve etkisini İstanbul'un Feriköy semtindeki kadar somut biçimde gösteren çok az yer vardır. Yüksek duvarların ardında, Avrupa tarihinden beklenmedik bir parça gizlidir: 19. yüzyıldan bu yana yüzlerce yabancı -ki aralarında çok sayıda Hollanda vatandaşı da vardır- son istirahat yerleri olan Protestan Mezarlığı. Mezar taşları dünyanın dört bir yanından isimler taşır ancak özellikle Protestan tüccar toplulukları ölümlerini kentin bu bir zamanlar sessiz köşesine defnetmişlerdir.

Feriköy Protestan Mezarlığı yalnızca bir mezarlık değildir. Göç, diplomasi ve ticaretin ortak tarihini yansıtır ve bugün aynı zamanda uluslararası kültürel belleğin bir mekânı olarak hizmet eder. Buna örnek olarak, Reformcu bir papaz ve Keun ailesinin Smyrna'ya gelen ilk üyesi olan Bernardus Keun'un mezarı gösterilebilir. Onun soyundan gelenler konsolos, tercüman ve tüccar oldu. Mezar taşları yalnızca kişisel anıtlar değil, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nda kuşaklar boyu süren Hollandalı varlığının kalıcı işaretleridir.

Hollanda'nın İstanbul Başkonsolosluğu, mezarlığın yönetimi, korunması ve araştırılmasından diğer konsolosluklarla birlikte sorumludur. Bu çalışmalar, tarihçiler ve kültürel miras uzmanlarıyla iş birliği içinde

Antakya'daki Aziz Petrus
Mağara Kilisesi

Tüccarlardan Önce

Levant Ticareti'nden Çok Önce Anadolu'daki Hollanda İzleri

Hollandalı tüccarlar Levant kıyılarında ticaret merkezleri kurmadan yüzyıllar önce, Hollandalı soylular, ticaret için değil, kurtuluş arayışıyla Anadolu topraklarından geçiyorlardı. 12. yüzyılda Hollandalı soylu Kontes Salm Rheineckli Sophia, II. Haçlı Seferi sırasında Kudüs'e hac yolculuğuna çıktı. Bu muhtemelen Kutsal Topraklar'a yaptığı ikinci ziyaret. 1176 yılında 66 yaşında Kudüs'te öldü ve oraya gömüldü.

Daha sonra, oğlu Hollanda Kontu Floris III, annesinin mezarını ziyaret etme niyetiyle İmparator Friedrich Barbarossa komutasındaki III. Haçlı Seferi'ne katıldı. Ancak bir trajedi yaşandı. Barbarossa, 1190 yılında Anadolu'yu geçerken Göksu Nehri'nde boğuldu. Askerleri imparatorun bedenini sirke içinde korumaya çalıştılar ama başarılı olamadılar. Kalıntıları bölündü; cesedi Antakya'daki Aziz Petrus Kilisesi'ne, kalbi ve iç organları Tarsus'taki Aziz Pavlus Kilisesi'ne, kemikleri ise Sur'daki Katedral'e gömüldü.

Kont Floris III'ün Antakya'daki ölümünü betimleyen 1882 tarihli gravür

Floris III, Kudüs'e asla ulaşamadı. Hastalık ve zorluklar nedeniyle aynı yıl öldü ve Barbarossa ile aynı antik kiliseye, Antakya'daki Aziz Petrus Kilisesi'ne gömüldü. Kayalıklara oyulmuş bu kilise, geleneksel olarak Havarî Petrus'la ilişkilendirilir ve dünyanın en eski Hristiyan kiliselerinden biri kabul edilir. Hollanda kontunun Antakya'daki varlığı, ticaretin iki ülke arasındaki ilişkisinin ana nedeni hâline gelmesinden yüzyıllar önce gerçekleşmiş erken bir temasın sessiz izidir.

İstanbul'daki
Feriköy Protestan
Mezarlığı

Feriköy'deki Keun
ailesi mezarı

Katolik Mezarlığı'ndaki
Botter
ailesi
mezarı

yürütülür. Uygulamada bu; arşivlerin incelenmesi, mezar taşlarının envanterinin çıkarılması ve restorasyon projelerinin hazırlanması anlamına gelir. Bu, karmaşık bir kentsel çerçevede diplomasi, maddi kaynak ve miras uzmanlığı gerektirir. Mezarlar kırılığandır, yalnızca zamanın geçişi nedeniyle değil, artan kentleşme baskısı ve barındırdıkları tarihi hafızanın silinmesi tehlikesi nedeniyle de.

Feriköy Mezarlığı'nın karşısında sessiz Katolik (*Pangaltı*) Mezarlığı yer alır. Burada bazıları yalnızca sağlam kalmış mezar taşlarıyla, bazıları ise Osmanlı sultanlarının saray terzisi Hollandalı Jean Botter örneğinde olduğu gibi aile mezarlarıyla anılan Hollanda ailelerinin son istirahat yerleri bulunur.

Bir zamanlar sayısız hayat,
Hollanda ile Osmanlı

Surp Krikor Lusavorich Kilisesi'ndeki Aalmis çinileri

İstanbul'daki Hollanda Çinileri

Aziz Aydınlatıcı Gregory Kilisesi (Surp Krikor Lusavorich), İstanbul'un en eski Ermeni kilisesidir ve ilk olarak 1431 yılında inşa edilmiştir. Aziz Aydınlatıcı Gregory (239-325), Ermenistan'ın en önemli azizidir; ülkesini Hristiyanlığı resmî din olarak kabul eden ilk devlet hâline getirmiştir.

Kilise birçok kez yenilenmiş ve restore edilmiştir. 1731 yılında Galata semtinde çıkan bir yangında tamamen yok olmuştur. Sultan I. Mahmud'un izniyle yeniden inşa edilerek Ermeni

cemaatine iade edilmiştir. Daha sonraki restorasyonlardan birinde, kilisenin kriptasına Hollanda çini panelleri eklenmiştir. Bu da Hollanda ile Türkiye arasındaki çoğu zaman fark edilmeyen bağların çarpıcı bir örneğidir.

Araştırmalar, bu çinilerin 1800-1865 yılları arasında Rotterdamlı Aalmis ailesine ait De Bloempot ("Çiçek Saksısı") çini fabrikasında üretildiğini gösteriyor. Şirketin logosu hâlâ kullanılmamış birkaç çininin arkasında görülebilir. Aalmis

Feriköy
Şapeli

İmparatorluğu'nu birbirine bağlayan ticaret rüzgârlarını takip etmişti; *Levant Ticareti ve Denizcilik Müdürlüğü* tarafından yönlendirilmiş ve desteklenmişti. Tanıdık olanı geride bırakıp Smyrna ve Konstantinopolis gibi şehirlere yönelen erkekler ve kadınlar, kimi hırsla, kimi inançla, kimi de zorunlulukla hareket etmişti. Kimileri servet buldu, kimileri her şeyini -parasını, sağlığını, hatta

hayatını- kaybetti. Bugün hâlâ selvi ağaçlarının gölgesinde ya da unutulmuş mezarlıkların sessiz köşelerinde ziyaret edilebilen birkaç mezar kaldı. Bazıları yalnızca bir duvara yaslanmış, adı ve tarihi zamanla silinmiş bir mezar taşı bıraktı. Çoğu ise hiçbir iz bırakmadı. Zaman değişti, uluslararası ticaret ilişkileri de evrildi. 1826 yılında *Levant Odası* resmen feshedildi ve yerini başka temsilcilikler ile kurumlar aldı.

(Üstte) Şehrin genişlemesiyle taşınan mezarlar: İstanbul Katolik Mezarlığı'ndaki taşlar anıt duvarına yerleştirildi

(Solda) Bahçedeki mezar taşları, aralarında tanınmış Dutilh ailesi üyeleri

fabrikası artık mevcut değildir, bu da kilisenin kriptasındaki çinileri Hollanda seramik tarihinin eşsiz bir parçası hâline getirir. Kilise bugün hâlâ İstanbul'daki Ermeni cemaatinin önemli merkezlerinden biridir ve düzenli ayinler yapılmaktadır.

Rotterdam'dan gelen Hollanda çinileri kentin başka yerlerinde de görülebilir. En dikkat çekici örneklerden biri, İstanbul'daki Topkapı Sarayı'nın 1583 yılında inşa edilen Hünkâr Sofası'ndaki

çini panelleridir. Bu görkemli kabul salonu, Sultan III. Osman'ın emriyle 18. yüzyılın ortasında yenilenmiştir ve Rotterdam çinilerinin de o döneme ait olduğu düşünülür. Çoğu, akıcı ve stilize çiçek motifleriyle süslenmiş olup, başlı başına bir başyapıt olan salonda öne çıkan süsleme öğeleri arasındadır.

İstanbul'daki Topkapı Sarayı'nda Hollanda çinileri

(Soldan sağa)
Mezarlığın girişi
/ Kilisenin içi /
Bahçedeki lahit

21. yüzyılda, yeni öncüler onların izinden gidiyor: Girişimciler, yatırımcılar ve iki dünya arasında köprü kuran insanlar, tıpkı selefleri gibi, iki ülke arasındaki bağları yeniden şekillendiriyor. Ticaret biçim değiştiriyor ancak girişimcilik ruhu yaşamaya devam ediyor: Fırsatı gören ve kendinden daha büyük bir şey inşa eden insanlar. Hollanda ve Türkiye hükümetleri ile büyükelçilikleri de bu çabaları her fırsatta kolaylaştırıyor ve teşvik ediyor. Hollanda'nın *Levant Odası*'nı resmen kurmasının üzerinden dört yüzyıl geçmişken, iki ülke arasındaki ticari bağlar her zamankinden daha güçlü.

Bugün Hollanda, Türkiye'nin doğrudan yabancı yatırım kaynakları arasında birinci sıradadır ve toplam YDO'nun (Yabancı Doğrudan Yatırım) %23'ünden fazlasını oluşturmaktadır. Türkiye'de

3.000'den fazla Hollanda kökenli şirket kayıtlıdır ve bazıları bir asırdan uzun süredir faaliyet göstermektedir. Aynı zamanda Hollanda, Türk yatırımları için de yurt dışındaki en önemli varış noktasıdır. Toplam Türk YDO'sunun %25'inden fazlasını çeker. Hollanda yatırımlarının önde gelen sektörleri finans, enerji ve gıda-içecek alanlarını kapsar; Türkiye'deki Hollanda şirketlerinin yaklaşık yarısı İstanbul merkezlidir.

Bu kalıcı ortaklıklar, 17. yüzyıl *Levant Odası*'nın asıl hedeflerini yansıtır: Levant ticaretine yapı, koruma ve fırsat sağlamak. Ürünler değişmiş olabilir ancak Hollanda-Türkiye alışverişinin iki ülkenin ortak tarihine derinden işlemiş ruhu sürüyor.

Bu makalenin bir bölümü Cheyen Bannenberg ve Eray Ergeç'in araştırmalarına dayanmaktadır.

2024 yılında İstanbul'daki Feriköy Protestan Mezarlığı, barışa ve ortak mirasa adanmış anıtlar ağının bir parçası hâline geldi. Avrupa Mezarlıklarını Keşfetme Haftası kapsamında barışın sembolü olarak alana bir zeytin ağacı dikildi. Bu etkinlik ASCE Peace Tree Project (ASCE Barış Ağacı Projesi) kapsamındaydı.

Tören, yedi ülkenin konsoloslukları ve kültür kurumlarını bir araya getirdi ve 160 yılı aşkın ortak geçmişi onurlandırdı. Feriköy Protestan Mezarlığı Girişimi araştırmacıları, mezarlığın çok katmanlı geçmişini anlatan rehberli bir tur düzenledi. O dönemde Başkonsolos olan Arjen Uijterlinde, alanın derin anlamını şöyle vurguladı:

"Feriköy Protestan Mezarlığı, yedi ülkemiz ile ev sahibimiz İstanbul kenti arasındaki kalıcı iş birliğinin bir anıtidir. Özellikle bu zamanlarda, iş birliğinin nasıl bir zarafet yaratabileceğini hatırlatan böyle yerleri korumalıyız."

Testa Ailesi: Konstantinopolis'ten Amsterdam'a

Cenova Cumhuriyeti kökenli Testa ailesi, yüzyıllar boyunca Konstantinopolis'te yaşamış ve Levant ticareti döneminde Hollanda-Osmanlı ilişkilerinde önemli bir rol oynamıştır. 1660 yılında François Draco Testa, Galata'daki San Francesco kilisesinde çıkan yangından bir kutsal emanet sandığını kurtardı. Bu süslü sandıkta iki kutsal kalıntı vardı: Diken Tacı'ndan bir diken ve Gerçek Haç'tan bir kıymık. Bu cesaretinden ötürü Papa VII. Alexander, kutsal emanetleri aileye bağışladı. Aile, bu kutsal kalıntıları nesiller boyunca korudu.

1939'da, II. Dünya Savaşı arifesinde, kutsal emanetler donanma papazı Peder Albada Jelgersma'nın gözetiminde Hertog Hendrik adlı Hollanda donanma gemisiyle Hollanda'ya getirildi.

18. yüzyılın sonlarından itibaren, 1793'te tercüman olarak ilk kez Hollanda'yı ziyaret eden Gaspard Testa'dan başlayarak, ailenin çoğu üyesi artık Hollanda'da yaşıyordu. Gaspard Testa, Konstantinopolis'te Hollanda'nın maslahatgüzarı ve daimi elçisi olarak görev yaptı; diplomatik kariyerinin şerefine 1847'de baron unvanı verildi.

Kutsal kalıntılar, uzun süreli emanet olarak Amsterdam'daki St Agnes kilisesine verildi ve on yıllar boyunca orada kaldı.

2025 yılında, Amsterdam'ın 750. kuruluş yıldönümü ve Kutsal Yıl ile aynı zamana denk gelen bir kararla, kutsal emanetler Amsterdam'daki St Nicholas Bazilikası'na taşındı ve artık halkın ziyaretine açıkla. Kutsal emanetlerin taşınması kararı, 50 yılı aşkın süreyle koruyuculuk görevini üstlenmiş olan André Testa tarafından alındı. Ölümünden kısa süre önce kutsal emanetleri yeğeni Noepy Beckers-Testa'ya devretti. Resmî devir teslim, 30 Mart 2025'te Piskopos Jan Hendriks tarafından yönetilen bir ayin sırasında gerçekleşti ve kutsal emanetler kalıcı olarak Amsterdam Dekanı Eric Fennis'in himayesine verildi.

Diken ve haç emanetlerinin hikâyesi, Turkish-Dutch Encounters (Türk-Hollanda Karşılaşmaları) dizisinin bir parçası olarak Mehmet Tütüncü tarafından yayımlanan bir kitapta belgelendi.

Testa ailesinin İstanbul'daki mirası da yakın zamanda yeniden gündeme geldi. Beyoğlu'nda yıllar boyunca ailenin adını

taşıyan küçük bir sokak -Testa Çıkması- 1927 yılında yeniden adlandırılmıştı. Günümüzde aile üyeleri bu tarihî adın iadesi için girişimlerde bulunuyor. 2024 yılında aileden Heliana Koenigsberger Testa, İstanbul ziyareti sırasında bu talebi resmen sundu. Ayrıca Hollanda Başkonsolosluğu'nu, Hollanda Şapeli'ni ve Feriköy Protestan Mezarlığı'ndaki aile mezarını ziyaret etti. *"Büyükbabamız Hollanda kökenli bir Osmanlı vatandaşıydı," dedi KARAR gazetesine. "Bu şehir bizim hikâyemizin bir parçası. İsmi yaşamasını istiyoruz."*

Beş asırlık ilişkinin bir başka önemli anı da Kasım 2024'te, Türkiye-Hollanda Dostluk Yılı sırasında yaşandı. Türkiye'nin Hollanda Büyükelçisi Selçuk Ünal, Amsterdam'daki Yunus Emre Enstitüsü'nde düzenlenen törende Testa ailesine tarihî bir belge sundu: Ataları, tercüman, diplomat ve sonrasında Hollandalı baron olan Gaspard Testa tarafından Sultan II. Mahmud'a takdim edilen güven mektubunun bir sureti.

Testa ailesinin hikâyesi, Hollanda ile Türkiye arasındaki ortak tarihin derinliğini ve karmaşıklığını örneğidir.

İstanbul'daki Santa Maria Draperis Kilisesi - Gaspard Testa'nın mezarının bulunduğu yer

Reliklerin St Nicholas Bazilikası'na devredilmesi için yapılan ayin

Testa ailesine ait çift relik

Emilie Haspels fotoğraf
çekerken

Midas'ın Dokunuşu

*Frig Vadisi'nde Hollandalı arkeolog
Emilie Haspels (1894-1980)*

(Üstte)
Yazılıkaya'daki ünlü
Midas Anıtı

(Solda) Haspels'in
çektiği tarihî bir
fotoğrafta Midas Anıtı

Yazılıkaya'daki *Midas Anıtı*, Türkiye'nin Eskişehir kentinin güneyinde, Frig Vadisi'nin kalbinde yer alan etkileyici bir yapıdır. Anıt, tuhaf biçimli kaya oluşumları ve antik kalıntılarla dolu tepeler ve vadilerden oluşan çarpıcı bir manzarada gururla yükselir. Midas burada gömülü olmamasına rağmen, yapı her dokunduğunu altına

dönüştürdüğü söylenen efsanevi kralın adını taşır; adı cepheye kazınmıştır. Yapı 17 metre yüksekliğindedir, neredeyse tamamen sağlamdır ve değişen ışıktaki incelikli bir biçimde hareket eden geometrik motiflerle süslenmiştir. Merkezdeki nişte ise bir zamanlar Anadolu'nun ana tanrıçası Kibele'nin heykeli bulunuyordu.

Frig Vadisi boyunca, yaklaşık MÖ 700-550 yıllarına tarihlenen, tuf kayaya oyulmuş çok sayıda anıt keşfedilebilir. Yaklaşık 3 bin yıl önce Frigler burada yaşıyordu. Onların uygarlığı ve geride bıraktıkları anıtlar, 1930'lu, 40'lı ve 50'li yıllarda geniş araştırmalar yürüten Hollandalı bir arkeoloğun öncü çalışmaları

Emilie Haspels Yazılıkaya'daki
köy evinde

sayesinde unutulmaktan kurtarıldı: Emilie Haspels kelimenin tam anlamıyla bir öncüydü. Ünlü Türk arkeolog Halet Çambel'in yakın arkadaşıydı ve çalışmalarına ve yaşamına dair, Prenses (daha sonra Kraliçe) Juliana ile samimi bir yazışma sürdürmüştü. Peki kendini "*Seyyahların sonuncusu*" olarak tanımlayan bu olağanüstü kadın kimdi?

1937 yılında, henüz genç ama daha o zamandan saygın bir araştırmacıyken, İstanbul'daki Fransız Enstitüsü onu Frig Vadisi'nde bir kazıya başkanlık etmesi için davet etti. Anadolu'nun uzak kırsalında kazı yapmak zorlu bir görevdi

ancak Haspels tutkulu ve kararlıydı. Günümüzde Yazılıkaya ve çevresindeki vadilere modern yollar ve hatta toplu taşımayla kolayca ulaşılabilir. 1930'larda durum böyle değildi. Yaşam basitti, temel imkânlar yoktu, ulaşım güç, malzemeler sınırlıydı. Haspels kısa sürede Türkçe öğrendi ve köy yaşamına kolayca uyum sağladı. Özellikle kadınlar olmak üzere köylülerle kalıcı dostluklar kurdu. Köy muhtarı tarafından kendisine tahsis edilen odada uyuyordu. Aylarca yaşadığı Yazılıkaya'daki küçük evi bugün hâlâ ziyaret edilebilir. Türkiye'nin bu bölgesinde kendini evinde hissediyor, unutulmuş anıtları

ve heykelleri incelemek için yorulmadan çalışıyordu. Bir bakıma bu, bir arkeoloğun rüyasıydı: Kayıp bir uygarlığı bütünüyle yeniden keşfetmek.

Frig Vadisi dünyadaki olaylardan uzak görünse de, küresel gelişmeler kısa sürede onu da yakaladı. İkinci Dünya Savaşı, Haspels'in Fransız hükümeti adına çalışmasını veya Hollanda'ya dönmesini imkânsız hâle getirdi. İstanbul'da mahsur kalan Haspels, İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü'nde ders vermeye başladı ve öğrencileri için Yunan seramikleri üzerine bir ders kitabı yazdı. Aynı zamanda Hollanda'daki ailesine

destek olmak için Amerikan Kız Koleji'nde ders verdi ve Amerikan Konsolosluğu'nun War Office'inde (Savaş Bürosu) tercüman olarak çalıştı.

Savaştan sonra, Amsterdam Üniversitesi'ne Klasik Arkeoloji ve Antik Sanat Tarihi Profesörü olarak atandı. Ayrıca Allard Pierson Müzesi'nin ilk direktörü oldu. Türkiye'ye dört ek sefer düzenledi, bilinen tüm Frig kalelerini ve dinsel anıtları belgeledi ve deneyimlerini *Boekie* (Hollandaca "küçük kitapçık" anlamında bir lakap) adını verdiği ayrıntılı kişisel günlüğüne kaydetti. Bulgularını 1971'de yayımlanan anıtsal *The Highlands of Phrygia: Sites and*

(Sol üstte) Haspels'in kaldığı köy evi (oda)

(Üstte) Türk arkeolog Halet Çambel'in Haspels tarafından çekilmiş fotoğrafı

Midas Anıtı'nın tepesinden görünüm

Monuments (Frig Vadisi: Alanlar ve Anıtlar) adlı eserinde bir araya getirdi; bu çalışma hâlen alandaki temel başvuru kaynağıdır.

1950'lerdeki en önde gelen asistanı Jaap M. Hemelrijk (1925-

2018), 1965 yılında Haspels'in yerine Amsterdam'daki Allard Pierson Müzesi'nin direktörü ve Klasik Arkeoloji Profesörü oldu. Kendisi, özel bir röportajda çalışma koşullarını şöyle anlatmıştı:

“Türkiye’nin bu bölgesi o zamanlar neredeyse hiç bilinmiyordu. O, bölgeyi dünyaya açtı ve her şeyi kaydetti. Arkeolojik değeri olan her şeyi inceledi. Fotoğrafları mükemmeldi, ışığın en uygun

Eskişehir'deki resmî açılış

Hollanda Büyükelçi Yardımcısı Nathalie Lintvelt Afyon'daki sergide

Gezici Sergi

Emilie Haspels'in Objektifinden: Frig Vadisi 1937-1958

28 Şubat 2025'te Emilie Haspels'in Objektifinden sergisi Eskişehir'deki Eti Arkeoloji Müzesi'nde açıldı. Türkiye-Hollanda Dostluk Yılı kapsamında düzenlenen sergi, Amsterdam Üniversitesi'ne bağlı Allard Pierson Müzesi arşivlerinden seçilmiş fotoğraflardan oluşuyordu. Fotoğrafların çoğu bizzat

Haspels tarafından, bir kısmı ise ekip üyeleri tarafından çekilmişti.

Yıllar içinde, Frig Vadisi ve halkıyla derin bir bağ kurdu. Bu duygusunu anılarında şöyle ifade etmişti: *“Frigya insana hiçbir şeyin etkileyemeyeceği kadar nüfuz eder. Ondan kurtulamazsınız - sizi yakalar*

ve teslim olduğunuzda, onun bir parçası olursunuz.”

Açılış törenine Eskişehir Vali Yardımcısı Oğuz Şenlik, Hollanda'nın Türkiye Büyükelçisi Joep Wijnands ve eşi Carmen Wijnands, Müze Müdürü Emriye Yurt ve Eskişehir Büyükşehir Belediye Başkanı Yılmaz Büyükerşen katıldı.

olduğu saatlerde, bazen sabah yedide fotoğraf çekerd, ben de arkeolojik çizimleri yapardım. Yaşam oldukça sadeydi, ulaşımın tamamı köylü arabalarıyla, o gıcırdayan at arabalarıyla sağlanıyordu.

O korkusuzdu: Köpekler tarafından ısırıldı, bir boğa tarafından boynuzlandı ama hepsine göğüs gerdi. Harikaydı! Frig uygarlığı üzerine yazdığı kitap hâlâ bu konudaki temel eserdir. Kitap üzerinde

çalışmaya 1953 gibi başladı ve 1971’de yayımladı. Gerçekten inanılmaz bir başarı, bir ömürlük emek!”

Emilie Haspels 1980 yılında yaşamını yitirdi.

Hollanda Büyükelçiliği Siyasi Daire Başkanı Patty Zandstra

Kütahya’daki sergi ziyaretçileri

Sergi daha sonra Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi’ne, ardından Kütahya Çini Müzesi’ne taşındı. Küratörlüğünü Charlie Smid ve Wolter Braamhorst üstlendi. Araştırma desteği Pleuntje van Lieshout tarafından sağlandı. Biyografik araştırmaya Filiz Songu katkıda bulundu. Proje koordinasyonunu Fokke Gerritsen ve Eray Ergeç yürüttü.

Sergi tasarımı Melisa Tez tarafından yapıldı.

Proje, Hollanda Araştırma Enstitüsü (Türkiye), Hollanda Krallığı’nın Ankara Büyükelçiliği, Vrije Universiteit Amsterdam, Allard Pierson Müzesi, Eti Arkeoloji Müzesi ve Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın yakın iş birliğiyle hayata geçirildi.

Dr. Gerard Vissering'in Gizli Görevi

Gerard Vissering

De Nederlandsche Bank Denetmeni Ufuk Özay'ın araştırmasına dayanmaktadır.

Haziran 1928'de, saçları dökülmüş, yuvarlak gözlüklü, gri bıyıklı, fark edilmesi güç yaşlı bir Hollandalı, yanında genç eşi ve asistanıyla Venedik'ten İstanbul'a bir gemiyle geldi. Tipik bir Hollandalı titizliğiyle, mesleğini "bankacı" ve "profesör" olarak belirterek ne olur ne olmaz diye kapsamlı bir seyahat sigortası yaptırmıştı.

Yola çıkmadan önce doktoruna da uğramış, "musluk suyu içme, kırmızı et yeme" tavsiyesi almıştı. Harcama raporuna göre, yolculuk boyunca okumak üzere *Im neuen Anatolien* (Yeni Anadolu'da) adlı kitapçığı 7 gulden 20 sente satın almıştı. Dr. Gerard Vissering seyahate çıkmadan önce, Lahey'deki Türk büyükelçisinden kısa bir brifing de almıştı.

Gemi şafakta limana yanaşmış olsa da, yeni kurulan Türkiye İş Bankası'nın üst düzey yetkilileri onu karşılamak için bekliyordu. Sıcak bir karşılama ve hızlı gümrük geçişinin ardından grup, Haliç'i taksiyle geçti. Vissering, sokak tramvaylarının hâlâ Fransız-Belçika ortaklı eski *Constantinople Tram Company*'nin harflerini taşıdığını not etti. Bu da yeni Türkiye'nin ekonomik bağımsızlığının

henüz tamamlanmadığının göstergelerinden sadece biriydi.

O, efsanevi *Pera Palas*'ta kalıyordu. Bu ünlü otelin barında Alfred Hitchcock ve Greta Garbo'ya, lobisinde ise Agatha Christie ve Mata Hari'ye rastlamak mümkündü. Otel personeli ona ve eşine ikinci katta geniş bir köşe dairesi tahsis etmişti. Salon, yatak odası ve banyo "eski ama hâlâ iyi durumda" diye günlüğüne not etmişti. Otel penceresinden Boğaz'ın hatlarını gözlemleyip çizmiş, vapur güzergâhları ve yabancı sahipli depolarla ilgili notlar eklemişti.

Ancak bankacı Gerard Vissering (1865-1937) İstanbul'da tatilde değildi. Gizemli metropolden ve genç Türkiye Cumhuriyeti'nin enerjisinden açıkça etkilenmiş olmasına rağmen, o bir görev adamıydı. Gizli bir görev.

Türkiye mali zorluklarla karşı karşıyaydı ve uluslararası

(makalenin geçtiği dönemde
Başbakan) İsmet İnönü

Celâl Bayar

(Solda)
Cumhurbaşkanı
Mustafa Kemal
Atatürk, İş
Bankası'ndaki bir
toplantı sonrası
Vissering ile

sermaye piyasalarından acil kredi sağlamakta güçlük çekiyordu. Ulusal bir bankacılık sistemi yoktu ve hâlâ Britanya ve Fransa'nın neredeyse tamamen kontrol ettiği Osmanlı Bankası'na bağımlıydı. Bunlar Türkiye'nin kısa süre önce savaşmış olduğu ülkelerdi. 1924'te ekonomik zorunluluk Türkiye'yi bir anlaşmayı kabul etmeye mecbur bırakmıştı: Osmanlı Bankası 1935'e kadar merkez bankası işlevi görecekti, ta ki ulusal bir devlet bankası kurulana dek. Ancak bağımsız bir danışmanlık kimden alınabilirdi?

Türkler, De Nederlandsche Bank Başkanı Dr. Gerard Vissering'e başvurdu. Ondan Türk lirasının nasıl istikrara kavuşturulabileceğini ve güçlü bir ulusal banka kurmak için nelerin gerekli olduğunu

incelemesini istediler. Uluslararası deneyime sahip seçkin bir ekonomist olan Vissering, finans dünyasına aşina bir ailede yetişmişti -babası Maliye Bakanı'ydı- dolayısıyla göreve oldukça hazırlıklıydı. Bu misyon Hollanda hükümeti tarafından değil, doğrudan Türkler tarafından verilmişti; zira Hollanda'nın Türkiye'de doğrudan ekonomik çıkarı yoktu. Bu da ona İngiliz, Fransız ya da Alman bir danışmanın asla sahip olamayacağı bir tarafsızlık kazandırıyordu.

Mesele çok ciddiye. Türkiye'nin dünyaya sunacak çok şeyi vardı: Musul'daki (Kuzey Irak) petrol hakları, kereste kaynakları ve her şeyden önemlisi tütün. Amerikan gizli servisi, Vissering'in görevinden,

o yola çıkmadan iki ay önce haberdardı. Almanlar, Fransızlar ve İngilizler durumu yakından izliyor ve niyetlerini öğrenmeye çalışıyorlardı. Onun vereceği tavsiyeler, uluslararası finans sistemi açısından geniş kapsamlı sonuçlar doğurabilirdi ve küresel bankacılık çevreleri bu durumdan ciddi biçimde rahatsızdı. Seyahat günlüğü, Vissering'in bunun

Bir zamanlar gizli olan dosyalar

(Sol üstte) Vissering'in araştırma yaptığı İş Bankası binası (günümüzde müze) - Fotoğraf: Ayhan Çakar

(Sağ üstte) Gerard Vissering'in resmî portresi

(Sağda) Müller'e yaptığı ziyareti belgeleyen kartvizit ve daktilo notu

farkında olduğunu ve yabancı bankaların, ulusal bir Türk kurumu kurulmasını geciktirmek veya engellemek için nüfuzlarını kullanabileceklerinden endişe duyduğunu gösteriyor. Bu nedenle, kaldığı süre boyunca diplomatlarla özel görüşmeleri reddetmişti.

Vissering, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk ve Başbakan İsmet İnönü başkanlığındaki kabine tarafından Tokatlıyan lokantasında verilen resmî bir akşam yemeğiyle onurlandırıldı. Hava olumluydu ve durumu değerlendirmesi için kendisine tam yetki verilmişti. Özel defterinde Mustafa Kemal'i "sağlam iradeli, net vizyonlu güçlü bir lider" olarak tanımladı. Üslubu temkinli olsa da, Cumhuriyet projesine duyduğu hayranlık açıktı.

Üç hafta boyunca görüşmeler yaptı ve Türk devletinin mali kayıtlarını inceledi. O dönemde yaklaşık 160 milyon Türk lirası dolaşımdaydı ancak bu meblağı destekleyecek altın rezervleri

Op Maandag 11 Maart 1929 heeft President Vissering met Geheimrat Müller een lange bespreking gehad inzake Turkije .

DR. KARL W. MÜLLER
Geheimer Regierungsrat und Reichsbankdirektor
Erster Vorstandsbeamter der Reichsbankstelle

Freiburg i. B., Reichsbank

Fernruf 24.03

yetersizdi. 1928'de Türk lirası, Birinci Dünya Savaşı öncesine kıyasla İngiliz sterlini karşısında neredeyse dokuz kat değer kaybetmişti. Hükümetin bütçeyi nasıl dengelediği belirsizdi ve bu durum yatırımcı güvenini derinden etkiliyordu.

Altın bulunmalıydı çünkü Vissering'in belirttiği gibi, "yüzyıllık Osmanlı taç mücevherleri hesaba katılsa bile rezervler yetersizdi." Altın uluslararası piyasadan sağlanabilirdi ancak bu Türkiye'yi kırılgan hâle getirirdi. Örneğin Amerikalılar, petrol imtiyazları ve tütün hakları karşılığında altın borç vermeye hazırды.

Vissering, Türkiye'nin mali durumunu özetlemek için seksen sayfa yazdı. Türk lirasının istikrarı konusunda umutlu olsa da, acil önlemler ve geçici çözümlerin uzun vadede yeterli olmayacağını vurguladı. Başlıca önerilerinden biri, para arzını düzenleyecek bir Merkez Emisyon ve Dolaşım Bankası kurulmasıydı. Mevcut İş Bankası'nın -zaten Türk kontrolündeki ticari bankanın- merkez bankasına dönüştürülmesinin mantıklı bir adım olacağını hesapladı. Bankada deneyimli personel, yeterli uzmanlık ve kaynak mevcuttu.

Ankara hükümeti rapordan son derece memnun kaldı. Rapor,

Türk makamlarına, İngiliz ve Fransız müdahalesinden uzak, bağımsız ve istikrarlı bir para sistemine giden bir yol haritası sundu. Türkiye, Başbakan İsmet İnönü'nün uluslararası toplumun bu girişimdeki rolünü fark etmesini istememesi nedeniyle raporun gizli tutulmasını talep etti.

Bu durum, Amerika Birleşik Devletleri, Britanya, Fransa ve Almanya'daki bankerleri ve yetkilileri durdurmadı; hepsi raporu ele geçirmeye çalıştı. Bu ülkeler yeni merkez bankasının kuruluşu üzerinde nüfuz sahibi olmayı hedefliyor ve Türkiye'nin parasal planlarına dair bilgi edinmeye çalışıyordu. Ancak Vissering kararlıydı. Hatta bazı Hollandalı iş çevreleri de sürece dâhil olmaya çalıştı. Başarısız oldular. Resmî yanıt hep aynıydı:

“Dr. Vissering, belgenin üçüncü taraflarla paylaşılmasına yetkili olmadığını üzülerek bildirmektedir.”

9 Mart 1929'da telefon çaldı. Almanya Reichsbank başkan yardımcısı ve daha sonra bir Nasyonal Sosyalist olan Karl Müller, Vissering'le acilen görüşmek istiyordu. İki gün sonra uzun bir görüşme yaptılar. Müller, kendisi de Türk hükümetine danışmanlık yapmakla görevlendirilmişti ve Vissering'in görüşlerini öğrenmek istiyordu. Ancak Vissering raporu paylaşmadı. Üstü olan “*Paranın Sihirbazı*” lakaplı Hjalmar Schacht da sonuç alamadı. Schacht daha sonra Hitler'in Maliye Bakanı olarak görev yapacak, fakat nihayetinde rejimden uzaklaşacaktı.

Türkiye, Vissering'in raporunu yarım yüzyıldan fazla süre gizli tuttu. De Nederlandsche Bank henüz yayımlamadı. Belgeler resmen ancak 2012 yılı sonunda Lahey'deki Ulusal Arşiv'e teslim edildi.

Gerard Vissering, De Nederlandsche Bank başkanlığından ayrıldıktan sonra bile Türkiye ile dostane ilişkilerini sürdürdü. Cumhurbaşkanı İnönü, 1934 yılına kadar kendisinden tavsiye almaya devam etti. İş Bankası Başkanı -sonradan Türkiye Cumhurbaşkanı olacak- Celâl Bayar, her yılbaşında Vissering'e iki bin sigara gönderirdi. Emekliliğinden sonra da Türk meslektaşlarıyla temasını korudu; bazen Ankara'dan, eski bakanların kısa notlar içeren resimli kartpostalları gelirdi. Misyon hakkında hiçbir zaman yazı yayımlamadı. Hatta anılarında bile bahsetmedi.

1931 yılında Türkiye kendi merkez bankasını kurdu.

Vissering Sergisi

27 Eylül 2024'te, De Nederlandsche Bank Başkanı Klaas Knot ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Başkanı Fatih Karahan, Dr. Vissering'in 1928'deki gizli görevini anmak amacıyla Ankara'daki Merkez Bankası merkez binasında özel bir sergiyi açtılar. Bu görev, Türkiye'nin ulusal merkez bankasının kuruluşuna giden yolu açmıştı.

Sergi, Vissering'in yolculuğuna ait orijinal belgeleri ve fotoğrafları -birçoğu ilk kez kamuya gösterilmek üzere- bir araya getirdi. Ziyaretçilere Hollanda ile Türkiye arasındaki erken dönem finansal bağlara dair bir bakış sundu; bu bağlar günümüzde de sürmektedir. Girişim, De Nederlandsche Bank, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve Hollanda'nın Ankara Büyükelçiliği'nin ortak çalışmasıyla gerçekleştirildi. Sergi, iki ülkenin ilk resmi dostluk antlaşmasını imzalamalarının 100. yılı olan Türkiye-Hollanda Dostluk Yılı 2024 kutlamalarının bir parçasını oluşturdu.

Klaas Knot, iki tam dönem görev yaptıktan sonra Haziran 2025'te De Nederlandsche Bank başkanlığından ayrıldı; yerine Olaf Sleijpen atandı.

Açılış töreni:
(soldan sağa)
Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Başkanı Fatih Karahan, De Nederlandsche Bank Başkanı Klaas Knot ve araştırmacı-denetmen Ufuk Özyay

Diplomasinin Gücü

**2024
Türkiye-
Hollanda
Dostluk
Yılına Bakış**

Side Antik Tiyatrosu'nun Roma taşları üzerinde bir soprano sesi yükseldi. Antalya Devlet Senfoni Orkestrası, Hollandalı şef Jules van Hessen yönetiminde, soprano Aylin Sezer ve bariton Sef Thissen ile sahneyi paylaşıyordu. Akdeniz ışığının yavaşça solduğu o akşamda, Türk ve Hollandalı müzisyenler "Türkiye-Hollanda 100 Yıl Dostluk Konseri"ni seslendiriyor, kutladıkları yüzyıla yaraşır bir sahne yaratıyorlardı.

1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından, Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğindeki yeni hükümet, uluslararası konumunu sağlamlaştırmak için çeşitli ülkelerle diplomatik ilişkiler kurmayı hedeflemişti. Türkiye Cumhuriyeti ile Hollanda Krallığı arasındaki *Dostluk Antlaşması* 16 Ağustos 1924'te Ankara'da imzalandı. 1612'ye uzanan ve 2012'de kapsamlı biçimde kutlanan Osmanlı İmparatorluğu-Hollanda diploması ve ticaret geçmişi göz önünde bulundurulduğunda, bu seçim son derece doğal görünüyordu. İki ülke arasındaki dostluk, yüzyıllar boyunca süren Levant ticareti, erken dönem konsolosluklar ve "diploması" sözcüğü kullanılmadan önce bile Amsterdam ile İstanbul arasında gidip gelen tüccarlar sayesinde şekillenmişti.

2024 yılında Türkiye Cumhuriyeti ve Hollanda Krallığı, resmî diplomatik ilişkilerinin 100. yılını bir dizi etkinlik ve projeye kutladı. İki ülke arasındaki bağlar 1924'e göre çok daha güçlü ve çok katmanlıydı:

Tarihsel, ekonomik, kültürel ve derin biçimde kişisel. Bugün Hollanda'da yarım milyondan fazla Türkiye kökenli insan yaşıyor. Aynı zamanda Hollandalılar yüzyıllardır Türkiye'de yaşad, çalıştı ve seyahat etti. Adeta birbirine kenetlenmiş iki toplumdan söz ediyoruz. Birçok kurumun ve bireyin bu yüzüncü yılı özel bir şeyler yapmak için fırsat olarak görmesi şaşırtıcı değildi. Küçük girişimlerden büyük organizasyonlara kadar Dostluk Yılı, iki ülke

arasındaki bağın ne kadar güçlü olduğunu somut biçimde yansıttı.

Yüzüncü yıl, sadece geçmişe bakmakla kalmayıp yeni bir etkileşimin de başlangıcı oldu. Türk bakanlıkları, belediyeleri, kültür kurumları ve yerel topluluklarla iş birliği içinde Hollanda'nın Ankara Büyükelçiliği ve İstanbul Başkonsolosluğu geniş kapsamlı, iddialı bir kültür programı başlattı. Türkiye'nin 39 ilinde ve 110 yerleşiminde

Türkiye Büyükelçisi
Joep Wijnands ve
dönemin Hollanda
Büyükelçisi Selçuk
Ünal

Gümüşte Vücut Bulan Dostluk

Paranın ilk basımından bu yana madeni paralar tarihî dönüm noktalarını ve kutlamaları simgeler. Türkiye Darphanesi bu geleneği sürdürüyor: 2012'de Hollanda-Türkiye diplomatik ilişkilerinin 400. yılı için, 2024'te ise Dostluk Yılı için özel hatıra paraları bastı. 7 Ekim 2024'te, yüksek ayarda gümüşten, 30 gramın biraz üzerinde ağırlığa sahip özel bir 20 liralık hatıra parayı piyasaya sürdü. Mine kaplama ön yüzünde "100 Yıl Dostluk" ibaresiyle Dostluk Yılı logosu yer alıyor. Sadece 3 bin adet basıldı.

Karsu ve Paylaşılan Dostluğun Sesi

2024 Türkiye-Hollanda Dostluk Yılı ruhunu Karsu Dönmez kadar iyi temsil eden az sanatçı vardır. Hatay kökenli bir aileden gelen, Amsterdam doğumlu bu şarkıcı, piyanist ve besteci, uzun süredir iki ülke arasında kültürel bir köprü kuruyor.

Karsu, yüzüncü yıl kutlamaları kapsamında iki unutulmaz konser verdi: İlki İstanbul'da, ikincisi Ankara'da ve toplamda 20 bin seyirciyi ağırladı. Hollanda Büyükelçiliği ve Ankara Belediyesi'nin

desteğiyle düzenlenen ücretsiz konserler, müzik kadar dostluğun da kutlamasıydı. Büyükelçi Joep Wijnands onu "iki ülkenin gerçek elçisi" olarak tanımladı.

Ankara konserinde Karsu, Atatürk Orman Çiftliği Doğal Yaşam Parkı'nda açık havada sahne aldı ve sahnede hem belediye başkanından hem büyükelçiden çiçekler kabul etti. İstanbul'daki ikonik Harbiye Açık hava Tiyatrosu'ndaki konser ise sanatçıları, ünlüleri ve binlerce hayranı bir araya getirdi.

Ancak Karsu'nun katkısı müziğin ötesine uzanıyor. 2023 depremlerinin ardından konserler, yemek kitapları ve kampanyalar yoluyla Hatay için önemli bağışlar topladı. Karsu Vakfı ise müzik eğitimiyle ve umut duygusuyla genç depremzedelerin hayatını yeniden kurmaya yardımcı oluyor. Belediye Başkanı Yavaş'ın sözleriyle, "O, *ülkelerimiz arasında iyi niyet elçisi.*"

Belediye Başkanı Yavaş
ve Büyükelçi Wijnands,
Karsu ile

40'tan fazla özgün etkinlik düzenlendi.

Hollanda'nın Türkiye Büyükelçisi Joep Wijnands, "Yüzüncü yıl logomuzdaki lale sadece bir süs değil," dedi. "Ortak mirası ve ortak sahiplenmeyi yansıtıyor. Tüm ortaklarımızla olağanüstü bir yıl geçirmek için gerçekten büyük bir emek verdik."

Öncelikler netti: Kültürel alışverişi teşvik etmek, kapsayıcılığı ve toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirmek, gençlerin katılımını ve çevre bilincini öne çıkarmak. Pek çok proje doğrudan çocuklara, kadınlara ve gençlere yönelikti. Uluslararası kültürel diplomaside genellikle göz ardı edilen gruplar. Tiyatro, konser, sergi, atölye, edebiyat festivali ve film gösterimleriyle yaklaşık 200 bin kişiye doğrudan ulaşıldı.

Türkiye, Hollanda'nın uluslararası kültür politikasında öncelikli ülkelerden biri ve bu durum programın tamamında hissediliyordu. Ancak kültür hikâyesinin yalnızca bir parçasıydı. Dostluk Yılı ticaret, eğitim ve güvenlik gibi alanlarda da diyalogu destekledi. "Hollanda, şu anda Türkiye'deki en büyük yabancı yatırımcı konumunda," dedi dönemin Hollanda Büyükelçisi Selçuk Ünal. "Giderek daha fazla Hollanda şirketinin Türkiye'yi bölgesel merkez olarak kullandığını görüyoruz."

Güvenlik iş birliği de önemli bir boyut olmaya devam etti. NATO müttefikleri olarak iki ülke ortak stratejik alanlarda faaliyet gösteriyor. O dönemde Hollanda Başbakanı, bugün NATO Genel Sekreteri olan Mark Rutte de bir basın toplantısında Dostluk Yılı'nın önemini vurguladı.

Perde arkasında, Hollanda'nın Türkiye'deki konsolosluk ağı dünyanın en yoğunlarından biri olmaya devam ediyor, bu da iki toplum arasındaki bağın derinliğini açık biçimde gösteriyor.

Ünal, Hollanda'daki Türk toplumunun uzun süredir varlığını, karşılıklı anlayışın kaynağı olarak nitelendirdi: "Onlar siyasi yaşamın, akademinin, sanatın bir parçası. Bu insani bağlar, ikili ilişkileri resmî söylemlerin çok ötesine taşıyor."

Yüzüncü yıl, birçok yönden kapıları ve zihinleri açtı; fikirlerimizi, ilhamlarımızı ve hikâyelerimizi paylaşmaya davet etti. Bu hikâyelerin

Altın Gün ve Anadolu'nun Psikedelik Nabzı

Amsterdam merkezli Altın Gün grubu, 2024'te İstanbul'daki MIX Festivalinde sahne alarak küresel müzik sahnesindeki etkisini bir kez daha kanıtladı. Grammy adaylığı, Tame Impala gibi sanatçılarla iş birlikleri ve Coachella, Bonnaroo ve Fuji Rock gibi büyük festivallerdeki performanslarıyla Altın Gün, kült statüsünden uluslararası yıldızlığa uzandı.

Hollanda'da bir araya gelen müzisyenlerden oluşan grup, Anadolu halk müziğinin zengin geleneklerini psikedelik rock, funk, synthpop ve kozmik reggae renkleriyle yeniden yorumluyor.

Altın Gün (fotoğraf: Thesupermat)

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

TÜRKİYE KÜLTÜR YOLU FESTİVALI ANTALYA

**Türkiye - Hollanda
100 Yıllık Dostluk Konseri**

Antalya Devlet Senfoni Orkestrası
Şef: Jules van Hessen
Soprano: Aylin Sezer
Bariton: Sef Thissen

9 Kasım Cumartesi 20.00 Ücretsiz

Side Antik Kenti
Side Antik Tiyatro Sahne

Şehirde Festival Var!

Şubat 2024'te İzmirli
Olten Filarmoni
Orkestrası,
Amsterdam
Concertgebouw'da
Valentine Classics
at the Movies
konserini verdi

OLTEN FİLARMONİ ORKESTRASI

HET CONCERTGEBOUW

Valentine Classics at the Movies

Şef Murat Cem Orhan

OLTEN FİLARMONİ ORKESTRASI

14 Şubat 2024 | Saat: 20:15

HET CONCERTGEBOUW
AMSTERDAM

birçoğu bu *Ortak Miras* dergisine de yansıyor ve doğrudan 2024 yılı kültürel ve diplomatik faaliyetleriyle bağlantılı. Augustus Tapınağı'na yansıtılan *Ankara Manzarası* gösteriminden, Hollanda Büyükelçisinin Boğaz yüzüşüne, Dr. Gerard Vissering sergisinden, 2023 depremlerinden etkilenen kadınların dokuduğu *İnci Küpeli Kız* duvar halısına, restore edilmiş Hereke halısının Lahey Barış Sarayı'na dönüşünden, Marmaris'teki Dostluk Ormanı'na dikilen ağaçlara, *Kadın Öncüler* fotoğraf sergisinden Hollandalı arkeolog Emilie Haspels'e adanan anmaya kadar birçok örneğini göreceksiniz.

Bu yazı, yüzüncü yılı şekillendiren diğer birçok girişime -sınıflara, kütüphanelere, tiyatrolara, parklara ve kültür merkezlerine ulaşan projelere- odaklanıyor. Bilimden çocuk edebiyatına, filminden sahne sanatlarına uzanan kutlamalar hemen her alana dokundu. Ve hepsinin merkezinde müzik vardı: Her tarzda ve her biçimde, klasik ya da doğaçlama, eski ya da yeni.

Yıl boyunca yankılanan en temel mesaj şuydu: Sadece konuşmadık; dinledik, dans ettik, söyledik ve çaldık.

**2024 Türkiye-Hollanda
Dostluk Yılı'na ait bazı
etkinlikler ve projelerden bir
seçki:**

**Dostluk Konseri: Sinfonia
Rotterdam**

Sinfonia Rotterdam, şef Conrad van Alphen yönetiminde, piyanist Emir İlgen ve soprano Aylin Sezer'in solist olarak yer aldığı iki konseri Ankara ve İstanbul'da gerçekleştirdi. Konserler, klasik müziği ortak bir kültürel dil olarak öne çıkarırken Dostluk Yılı'nın resmî başlangıcını simgeledi.

**Dostluk Konseri: Side Antik
Tiyatrosu**

Tarihî Roma tiyatrosu Side'de düzenlenen büyük kapanış konserinde, Hollandalı şef Jules van Hessen yönetimindeki Antalya Devlet Senfoni Orkestrası, solistler Aylin Sezer ve Sef Thissen ile birlikte sahne aldı. Konser, yüzyıllık kültürel alışverişi ikonik bir mekânda kutladı.

**Dostluk Konseri: Hierapolis Antik
Tiyatrosu**

Dostluk Konseri: Sinfonia Rotterdam

Dostluk Konseri: Side Antik Tiyatrosu

**Dostluk Konseri: Hierapolis
Antik Tiyatrosu**

Concertgebouw Oda Orkestrası ve Orkestra Akademik Başkent, Pamukkale'deki Hierapolis Antik Tiyatrosu'nda benzersiz bir performans için güçlerini birleştirdi. UNESCO Dünya Mirası listesindeki bu iş birliği, koruma bilinci ve sanatsal mükemmellik gibi ortak değerleri simgeledi.

Dostluk Konseri: Hierapolis Antik Tiyatrosu

**Maze Voice - İKSV Müzik
Festivali**

Ödüllü Hollandalı vokal topluluğu Maze Voice, İstanbul'da İKSV Müzik Festivali'nin "Parkta Hafta Sonu Klasikleri" kapsamında ücretsiz bir açık hava konseri verdi. Performanslarında yenilikçi vokal tekniklerini pop-rock enerjisiyle birleştirdiler ve her yaştan insanları aileleri ile birlikte eğlendirdiler.

Maze Voice - İKSV Müzik Festivali

Bodrum ve Ankara Caz Festivalleri

Hollandalı topluluklar Loek van den Berg Quintet ve AVA Trio sırasıyla Bodrum ve Ankara Caz Festivalleri'nde sahne aldı. Bu etkinlikler, Hollanda caz sahnesinin çeşitliliğini ve canlılığını sergilerken Türk izleyiciler arasında kültürler arası beğeniyi teşvik etti.

Bozcaada Caz Festivali

Bozcaada Caz Festivali'nde Hollandalı elektronik ikili Kraak & Smaak ve başçı Esat Ekincioglu'nun sürpriz performansları yer aldı. Önemli bir an, Türk ve Hollandalı sanatçıları bir araya getiren "Harmonizing Cultures: Sustainable Music Collaborations" adlı yuvarlak masa toplantısıydı. Festival yaklaşık 10.000 katılımcıya ulaştı ve geniş medya ilgisi gördü. Müziğin ötesinde, festival toplumsal cinsiyet eşitliği, ekolojik dönüşüm ve sosyal kapsayıcılık gibi değerleri de savundu.

Makas Konser Turu

Hollandalı progresif/Anadolu rock grubu *Makas*, Diyarbakır, Eskişehir ve İstanbul'da turneye çıkarak Anadolu ezgilerini modern bir bakış açısıyla yeniden yorumladı. Konserler, ortak mirası kutlarken müziğin kültürler ve türler arasındaki birleştirici gücünü gösterdi.

Makas Konser Turu

Göksel Yılmaz Ensemble Konserleri

2023 depremlerinin sonrasında Göksel Yılmaz Ensemble, Diyarbakır, Adıyaman, Kahramanmaraş ve Antakya gibi depremten etkilenen şehirlerde konserler verdi. Bu konserler, manevî destek ve duygusal iyileşme sundu ve Türkiye ile Hollanda arasındaki yaklaşık yirmi yıllık müzikal etkileşimi güçlendirdi.

Denizli Caz Festivali

Hollandalı müzisyenler Eric Vloeimans ve Egbert Derix, Denizli Caz Festivali'nin açılışında 2.800 kişilik bir kalabalık önünde sahne aldı. Program konserleri, film gösterimlerini, panelleri ve toplum temelli etkinlikleri birleştirerek Hollanda'nın küresel caz diyaloguna katkısını vurguladı.

Cleveringa Konferansı

11 Aralık 2024'te İstanbul'daki tarihi Palais de Hollande, Türkiye-Hollanda Dostluk Yılı kapsamında özel bir konferansa ev sahipliği yaptı. Cleveringa Konferansı, Prof. A.G. (Bert) Koenders tarafından verildi ve Prof. Rudolph Cleveringa'nın etik vizyonu üzerinden Hollanda-Türkiye dostluğunu ele aldı. Koenders'ın Cleveringa'nın mirasının günümüzün jeopolitik zorlukları açısından önemine dair düşünceleri etkileyici ve düşündürücüydü.

Prof. Cleveringa, 1940'ta Nazi işgalciler tarafından Yahudi meslektaşlarının görevden alınmasını protesto eden konuşmasıyla tanınan, etik cesaretin Hollandalı bir sembolüdür. Onun entelektüel direniş mirası, savaş sırasında Türk diplomatların insani eylemleriyle karşılaştırılabilir. Marsilya'dan Budapeşte'ye kadar Türk temsilciler, aralarında Hollandalıların da bulunduğu Yahudilere pasaport, vize ve Türkiye üzerinden Filistin'e ve ötesine güvenli geçiş sağladılar.

1946'dan beri Cleveringa Konferansları, Leiden Üniversitesi Vakfı iş birliğiyle Hollanda'da ve dünyanın dört bir yanında düzenlenmektedir.

Simonian Konseri

Hollanda-Ermeni vokalist Ilda Simonian, İstanbul'da hikâye anlatımı unsurları içeren bir konser verdi ve Ermeni müzik geleneklerini Hollanda kültürel bağlamında tanıttı. Bu performans, kültürel diplomasinin miras koruma ve sanatsal alışveriş yoluyla örneklerinden biriydi.

Dutch Metal Fest İzmir

Dutch Metal Fest İzmir

Üç Hollandalı metal grubu (*Sinister*, *Massive Assault* ve *Metal Media*), Türk grup *Inhuman Depravity* ile birlikte sahne aldı. Festival ayrıca metal müziği ve sinema üzerine bir sempozyuma da ev sahipliği yaptı ve genç izleyicilerin türler arası geçişleri ve altkültürel kimlikleri keşfetmesi için bir platform oluşturdu.

AVA Trio: Türkiye Turnesi

AVA Trio, Türk halk müziği geleneklerini avangart caz ile harmanlayarak İstanbul, Ankara, Diyarbakır ve Van dâhil 12 şehirde konserler ve atölyeler düzenledi.

Su Mirası İş Birliği Projesi

Hollanda Türkiye Araştırma Enstitüsü ve Amsterdam ile İstanbul su şirketleri iş birliğiyle düzenlenen bu sempozyum, Hollandalı ve Türk uzmanları su mirası, kamu farkındalığı ve sürdürülebilir kentsel su yönetimi konularında bir araya getirdi.

Su Mirası İş Birliği Projesi

Hollanda Kültür Heyetinin Türkiye Ziyareti

Hollanda'daki kültür kurumlarından 24 kişilik bir heyet Türkiye'yi ziyaret ederek yeni ortaklıklar keşfetti ve mevcut bağları güçlendirdi. İstanbul Başkonsolosluğu tarafından düzenlenen programda Rijksakademie, Kültürel Miras Ajansı ve World Press Photo gibi kurumlardan temsilciler yer aldı.

Show of Hands Festivali Ağ Etkinliği

Palais de Hollande'da düzenlenen tanışma etkinliği, sanatçıları, kültür profesyonellerini, basın ve sponsorları bir araya getirerek *Show of Hands* Festivalinin açılışını kutladı. Etkinlik, Hollanda'nın İstanbul sanat sahnesine katkısını vurguladı ve yaratıcı değişimi destekledi.

Sound of Europe Basın Toplantısı

Sound of Europe Festivali öncesinde İstanbul Hollanda Başkonsolosluğu'nda düzenlenen basın toplantısı, medya ve profesyoneller için kapsayıcı Avrupa müzik programını tanıttı. Festivalin öne çıkan sanatçılarından biri Hollandalı *Gaidaa* idi.

Çifte Program - Uçan Hollandalı ve Vincent van Gogh

Uçan Hollandalı

Cape of Good Hope yakınlarında en sık görüldüğü söylenen gizemli bir hayalet geminin efsanesi, nesiller boyu insanları büyülemiştir. İlahi bir ceza olarak yedi denizde sonsuza dek seyretmeye mahkûm edilen Hollandalı bir kalyonun lanetli kaptanının trajik hikayesi, yüzyıllardır ressamı, şairleri, yazarları, librettistleri ve bestecileri etkilemiştir. Sonsuz hayalet yolculuğunda yalnızca gerçek aşk yoluyla kurtuluşa erebilecek bu korkunç figüre kim karşı koyabilir ki? Bu yüzden,

2024 Türkiye-Hollanda Dostluk Yılı sırasında, Uçan Hollandalı'nın hemen Türk tiyatrolarında seyircileri büyülemek üzere yelken açmasına şaşırmamak gerekir; bu kez Richard Wagner'in ünlü operasında vücut bulmuş hâliyle.

"Uçan Hollandalı" (orijinal Almancasıyla Der Fliegende Holländer), Richard Wagner'in ilk operatik başyapıtıdır ve yazar Heinrich Heine'nin kadim efsaneyi yeniden anlatımına dayanır. 1843 yılında Almanya'nın Dresden kentinde, bizzat Wagner'in şefliğinde

prömiyerini yapmıştır. Türkiye'de ilk kez 1960'lı yıllarda sahnelenmiştir. Ünlü Alman yönetmen Sebastian Welker'in modern sahnelemesi, 1 Haziran 2024'te Atatürk Kültür Merkezi

(AKM) Türk Telekom Opera Salonu'nda gerçekleştirilen 15. Uluslararası İstanbul Opera ve Bale Festivali'nin büyüleyici açılışına damga vurdu. İstanbul Devlet Opera ve Balesi Orkestrası ve Korosu, başrolde Hollandalı bariton Martijn Sanders'in yer aldığı, hiçbir kısıtlama tanımayan tam kapsamlı bir tiyatral gösteri sundu.

Yetmiş yıl önce bir Türk besteci de ünlü bir Hollandalı'dan ilham almıştı — bu kez lanetli bir deniz kaptanından değil, lanetli ve acılı bir sanatçıdan: Vincent van Gogh'tan.

Ankara Devlet Operası

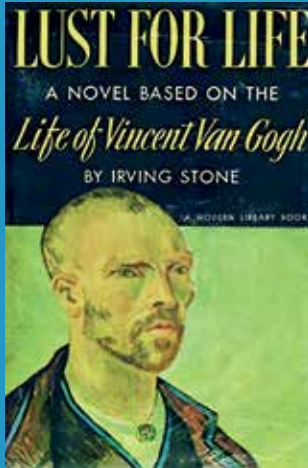

Ankara'da Bir Van Gogh Operası

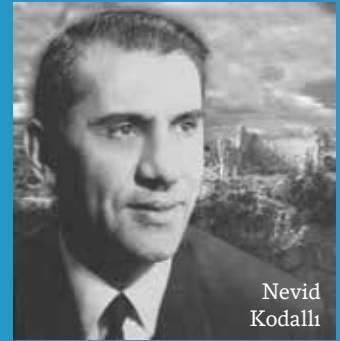
25 Şubat 1957'de Ankara Devlet Operası, dikkat çekici bir prömiyere ev sahipliği yaptı: Van Gogh, genç Türk yetenek Nevid Kodallı (1925–2009) tarafından bestelenmiş bir operaydı. Türk bir bestecinin yazdığı ilk tam

ölçekli operalardan biriydi ve bir Hollandalı ressamın hikâyesini anlatıyordu.

Irving Stone'un Lust for Life adlı romanından esinlenen opera, Vincent van Gogh'un hayatını Hollanda kırsalından Arles tarlalarına uzanan beş tablo üzerinden izliyordu. Gösteri, Cumhurbaşkanı Celâl Bayar ve Hollanda Büyükelçisi

M.M.L. Savelberg'in de katıldığı yüksek profilli bir etkinlikti. Büyükelçi daha sonra şöyle dedi: "Hollandalı çiftçilerin trajik yaşamlarını çok güzel yansıtıyordu. Dinlerken memleket hasretinin

ne demek olduğunu anladım." Kodallı, Paris'te Honegger ve Boulanger'nin öğrencisi olduktan sonra Türkiye'ye dönmüştü. Atatürk Oratoryosu gibi eserleriyle tanınan sanatçının Van Gogh operası Ankara'da 26 kez sahnelendi. İlgi görmesine rağmen, Hollanda'da hiç sahnelenmedi.

Kresendo: Müzik Endüstrisi İçin Hızlı Tanışmalar

İstanbul'daki Hollanda Şapeli'nde düzenlenen bu özgün ağ etkinliğinde, Türk müzik sektörü üzerine bir panelin ardından 200'den fazla katılımcının yer aldığı hızlı tanışma oturumları gerçekleştirildi. Proje, bağımsız müzik sahnesinde bilgi paylaşımını ve adil büyümeyi destekledi.

Müze Eğitiminde Yenilikçi Çalışmalar

Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi ile Rijksmuseum arasındaki iş birliği, müze eğitimi alanında uzmanlık alışverişine odaklandı. Ortaklık, genç kitleler için yenilikçi ve kapsayıcı öğrenme programlarını teşvik etti.

Hidro Güçler Projesi

Hollanda-İsveç sanat kolektifi *Kultivator* tarafından yürütülen bu proje, insan, su ve peyzaj arasındaki ilişkiyi inceledi. Diyarbakır ve İstanbul'da sanatçılar, yerel topluluklar ve *Arazi Meclisi* ile birlikte Dicle Nehri çevresinde mekâna özgü çalışmalar üretirken ekolojiyle sanatı birleştirdi.

Mavi ve Beyaz Seramik Sergisi

Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde düzenlenen bu sergi, İznik çinilerinin mirasından esinlenen çağdaş Türk seramiklerini sundu. 66 uluslararası sanatçının eserlerinin yer aldığı etkinlik, tasarım ve zanaat aracılığıyla kültürler arası diyaloga zemin hazırladı.

Zıtlıklar Kültürlerarası Projesi

Hollanda'daki Türk kadınlarının ve onların kuşaklarının deneyimlerini anlatan bu sosyo-kültürel girişim, Haarlem'de bir sergiyle sunuldu. Proje, kimlik, göç ve hafıza gibi konuları ele alarak kişisel hikâyeleri tarihsel süreçlerle ilişkilendirdi.

Kültür Alanları Programı

"Boundless" adlı eğitim serisinin bir parçası olarak yürütülen bu program, kültürel değişimi ve sanatsal özgürlüğü güçlendirdi. İki Hollandalı sanatçı, sanat, insan hakları ve kültürel alanların kesişiminde gerçekleşen tartışmalara ve atölyelere katkıda bulundu.

Cappadox Festivali: "Değişen Gökyüzü"

Hollandalı sanatçı *Wapke Feenstra*, yerel tarım bilgisi ve topluluk geleneklerine odaklanan bir projeye Cappadox Festivali'ne katıldı. Uçhisar'daki kadın kooperatifiyle çalışarak bölgesel mutfak kültürünü ve kolektif hafızayı vurgulayan ortak bir yemek etkinliği düzenledi.

Marmaris Yaz Festivali: Filizlenen Kuşaklar II

Hollandalı sanatçı *Bert Barten*, Marmaris Milli Parkı'ndaki ağaçlardan kaydedilen titreşimlerden esinlenerek bir müzik eseri besteledi. Performans, ekolojik verileri Türk müzik gelenekleriyle birleştirerek bilim, sanat ve doğa arasında duyuşsal bir köprü kurdu. Proje, *New Path to Equality* girişiminin bir parçasıydı.

Sound of Europe Müzik Festivali

İstanbul, Ankara ve İzmir'de düzenlenen bu festival, Avrupa müzik çeşitliliğini Hollanda'nın güçlü katılımıyla kutladı. *EUNIC* ve *Creative Europe* desteğiyle gerçekleştirilen etkinlik, sanatçılar, kurumlar ve izleyiciler arasında kapsayıcılığı ve etkileşimi teşvik etti.

8. Nota: Eğiticilerin Eğitimi Programı

8. Nota: Eğiticilerin Eğitimi Programı

2023 depremlerinin ardından Mordem Sanat ve Ekolojik Yaşam Derneği tarafından yürütülen 8. Nota projesi, Diyarbakır, Adıyaman, Hatay ve Maraş'taki çocuklara hayati psikososyal destek sağladı. Program, sanat terapisi ve performansla dayalı etkinlikleri birleştirerek çocukların güveni yeniden inşa etmelerine, başkalarıyla yeniden bağlantı kurmalarına ve travmalarını yaratıcı yollarla işlemelerine yardımcı oldu. 1.500'den fazla çocuğa tiyatro gösterileriyle, 500'den fazlasına hedefli atölyelerle ulaşıldı. *Eğiticilerin Eğitimi* bileşeni, yerel eğitmenlerin yöntemleri

uyarlayıp sürdürmesini sağlayarak projenin kalıcılığını güvence altına aldı.

Kresendo: Yerelde Büyü, Eşit Büyü

Kreşendo Kadın Kooperatifi tarafından yürütülen bu girişim, Türkiye müzik endüstrisinde toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmeyi hedefledi. UNESCO destekli proje, kadınları ve temsil edilmeyen grupları güçlendirerek kaynaklara erişimi artırdı ve yapısal eşitsizliklerle mücadele etti.

Sinopale 9 Bienali

"Döngüsel Anlatılar" temasıyla düzenlenen Sinopale Çağdaş Sanat Bienali'nin dokuzuncu edisyonu, sanatçıları

ve vatandaşları ekoloji, kolektif hafıza ve kentsel sürdürülebilirlik üzerine düşünmeye davet etti. Hollanda, sanatsal katılım ve diyalog yoluyla katkıda bulundu.

İstanbul Uluslararası Edebiyat Festivali (ITEF)

Hollandalı yazar Eva Meijer ve yayıncılar Stella Rieck ile Jorgen Maas, ITEF kapsamında düzenlenen edebiyat panellerine ve öğrenci oturumlarına katıldı. Kalem Ajansı iş birliğiyle düzenlenen etkinlik, Hollanda edebiyatının Türkiye'de görünürlüğünü artırdı ve yayıncılık bağlarını güçlendirdi.

Lale Soğanları ve Hollanda Çocuk Kitapları

İyi niyet ve kültürel paylaşım jesti olarak Türkiye genelindeki 100 okula Hollanda lale soğanları ve çeviri çocuk kitapları gönderildi. Uzak bölgelerde, kış koşulları nedeniyle bazı teslimatlar yaya ya da at sırtında yapıldı. Bu durum çalışmaya sembolik bir anlam kattı.

Sonsuzluğun Portresi Kitap Tanıtımı

Filozof Cemal Bâli Akal, *Sonsuzluğun Portresi: Spinoza*

Lale Soğanları ve Hollanda Çocuk Kitapları

ve 17. Yüzyıl Hollanda Resmi adlı kitabını yayımladı. Eser, Hollanda düşünce geleneği ile görsel sanatlar arasındaki bağlantıları araştırıyor; Vermeer ve Rembrandt gibi ressamların toplumsal bağlamlarını ve modern estetik üzerindeki etkilerini inceliyor.

Documentarist Belgesel Film Festivali

Documentarist: İstanbul Belgesel Günleri'nin 17. edisyonunda Hollanda, Johan van der Keuken Yeni Yetenek Ödülü'ne destek verdi ve Hollanda yapımı belgesellerin gösterimlerini gerçekleştirdi. Palais de Hollande'da düzenlenen özel bir akşam yemeği, genç yönetmenleri ağırladı ve Hollanda'nın uluslararası belgesel sinemayı teşvik eden rolünü pekiştirdi.

Uçan Süpürge Film Festivali

Yönetmen Stefanie Kolk'un Hollanda filmi *Milk*, toplumsal cinsiyet eşitliğine odaklanan bu festivalde gösterildi. Gösterim, kadınların sinemaya katkılarını öne çıkarırken sanatsal anlatılar aracılığıyla toplumsal konular üzerine kamusal diyalogu destekledi.

Avrupa Sineması Günleri

2024 Avrupa Sineması Günleri kapsamında, Hollanda aile filmi *Romy's Salon* Türkiye'nin on şehrinde gösterildi. Film, demans ve kuşaklar arası bakım temalarını içten bir şekilde işleyerek Türk izleyicilere çağdaş Hollanda sinemasının öykü anlatımını tanıttı.

Çocuklar Ülkesi Film ve Sanat Festivali

Ankara ve Mardin'de düzenlenen festivalde Hollanda Büyükelçiliği, film gösterimleri ve Hollandalı uzmanlar tarafından yürütülen eğitim atölyeleriyle katkı sağladı. Etkinlikler özellikle dezavantajlı çocuklar için felsefe ve fotoğrafçılık temalarına odaklanarak kültürel hakları ve yaratıcı erişimi güçlendirdi.

Ayvalık Uluslararası Film Festivali

Yönetmen Mete Gümürhan'ın Hollanda-Türkiye ortak yapımı *Belonging* filmi, yönetmenin katılımıyla Ayvalık'ta gösterildi. Festival, görsel okuryazarlık ve toplumsal katılım üzerine tartışmalara ev sahipliği yaptı ve Ege bölgesinde kültürel diyalog için önemli bir platform olarak öne çıktı.

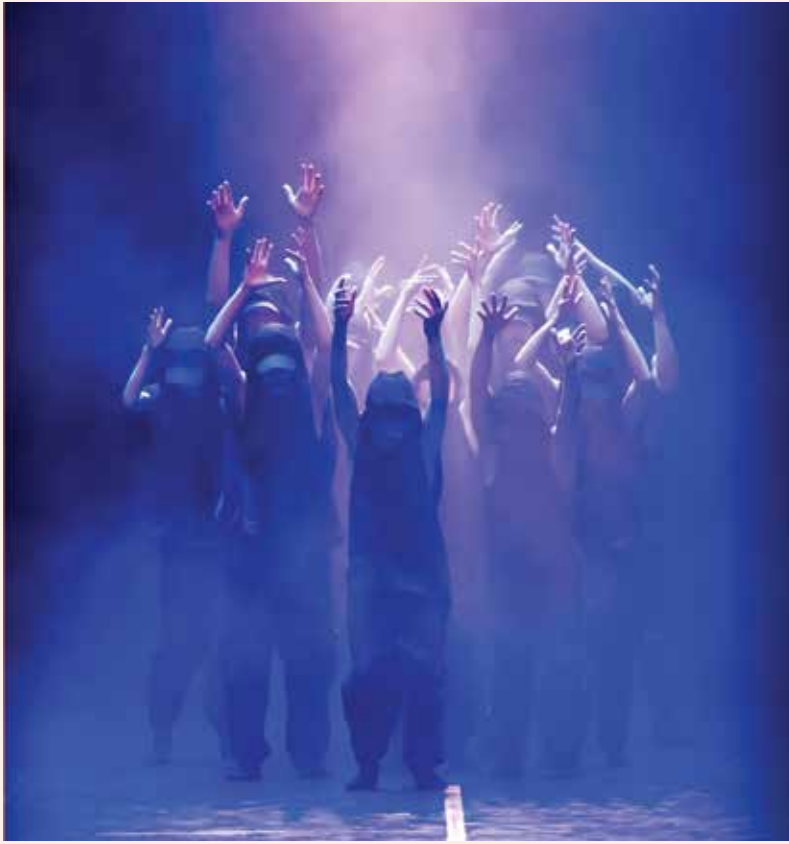

Zamansız Meraklar Sergisi

İstanbul Modern'de, Hollanda'da yaşayan sanatçılar Cihad Caner ve Berkay Tuncay, Hollanda kavramsal sanat geleneğine dayanan dijital eserlerini sundular. Çalışmaları, çağdaş teknolojinin kültürel hafızayla nasıl kesiştiğini araştırarak Hollanda etkisini Türkiye'nin gelişen dijital sanat sahnesine yerleştirdi.

Dans
Performansı
Enternasyonal
III

Dünyayı Turuncuya Boya Film Gösterimleri

Kadına Yönelik Şiddete Karşı 16 Günlük Küresel Aktivizm Kampanyası kapsamında, birçok Türk şehrinde Hollanda filmleri gösterildi. Kampanya, farkındalık yaratma çabalarına katkı sağlarken hem kültürel etkileşimi hem de toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle ilgili uluslararası savunuculuğu destekledi.

212 Photography Istanbul

Türkiye'nin önde gelen fotoğrafçılık festivali yedinci

edisiyonunda birkaç Hollandalı sanatçı ve kurumu ağırladı. 150 binden fazla katılımcı ve geniş bir dijital izleyici kitlesiyle etkinlik, Hollanda fotoğrafçılığını İstanbul'un zengin kültürel dokusu içinde sundu ve sanatsal iş birliğini güçlendirdi.

Yermekân Zine Günleri Atölyeleri

Ankara'da düzenlenen beş günlük program, *fanzin* üretimi ve deneysel yayıncılığa odaklandı. Hollandalı fotoğrafçılar Hedy van Erp ve Arjen Zwart, foto-zine atölyeleri düzenleyerek daralan sanatsal özgürlük ortamında kültürel diyalog ve yaratıcı kendini ifade için bir alan yarattılar.

Çocuk Tiyatrosu "Minoes"

Sivas Görsel Sanatlar ve Kültür Derneği, Hollandalı yazar Annie M.G. Schmidt'in klasik çocuk kitabından uyarlanan *Minoes*'u kırsal ve deprem

etkilenen bölgelerdeki genç izleyiciler için sahneledi. Turne yaklaşık 20.000 çocuğa ulaştı ve derneğin dezavantajlı bölgelerde sanatı erişilebilir kılma konusundaki uzun süreli taahhüdünü yansıttı.

Dans Performansı: Enternasyonal III

Hollandalı koreograf Tu Hoang, Ankara Devlet Balesi Modern Dans Topluluğu ile uluslararası sanatçıların yer aldığı çağdaş bir dans programında iş birliği yaptı. Atölyeler ve canlı performanslar aracılığıyla proje sanatsal etkileşimi teşvik etti ve Türkiye modern dans sahnesine Hollanda-Vietnam bakışını ekledi.

Tiyatro Oyunu: Kömür Adam

Tiyatro Tempo'nun *Kömür Adam* oyunu, depremten etkilenen bölgelerdeki çocuklara tiyatro temelli psikososyal destek sağladı. Yapım, duygusal rahatlama ve iyileşme için bir alan yaratarak felaket sonrası ortamlarda canlı performansın iyileştirici gücünü gösterdi.

Çocuk Tiyatrosu: Çözümler Bakanlığı

Kahramanmaraş merkezli Sahnə Maraş grubu, Hollandalı yazar Sanne Rooseboom'un çocuk kitabı *Ministry of Solutions*'ı sahneye uyarladı. Zorbalık, kolektif eylem ve arkadaşlık gibi temaları işleyen yapım, 1.500'den fazla çocuğa ulaşarak oyun aracılığıyla ilham ve güç kazandırdı.

İstanbul Fringe Festivali - VLOED (FLOOD)

Hollandalı performans sanatçısı Sanne van Dijk, kukla ve nesne tiyatrosunu harmanlayan

Çocuk
Tiyatrosu
Minoes

Atatürk
Anıtı'na Çelenk
Sunma

VLOED adlı eseriyle İstanbul Fringe Festivali'ne katıldı. Samimi solo performansı, sınırlar, cinsellik ve duygusal durgunluk temalarını araştırarak içsel arzular ve toplumsal normlar arasındaki gerilimi dürüst bir şekilde ortaya koydu.

Mordem SoloFest

Ekim ayında düzenlenen *Mordem SoloFest*, Kürt kültüründeki solo performans geleneğine odaklandı. Festival, yerel ve uluslararası sanatçılara kimlik, miras ve kültürlerarası anlatıları minimalist tiyatro biçimleriyle keşfetme olanağı sundu.

ATTA Çocuk Festivali

Türkiye'nin bebekler ve küçük çocuklar için tek uluslararası sahne sanatları festivalinin sekizinci edisyonunda Hollandalı tiyatro yönetmeni Simone de Jong yer aldı. 2-6 yaş grubu için tasarladığı *Hermit* adlı eseri profesyonel ustalık dersleriyle birlikte sunuldu ve Hollanda'nın erken çocukluk sanat eğitimine katkısını vurguladı.

Atatürk Anıtı'na Çelenk Sunma ve İhlamur Ağacı Dikimi

Dostluk Yılı, Hollanda Büyükelçisi tarafından Atatürk'ün mozolesine çelenk

sunulmasıyla sona erdi. Barış Parkı'na bir Hollanda ıhlamur ağacı dikildi ve bu ağaç, dostluğun ve ortak değerlere bağlılığın yaşayan bir simgesi oldu.

ATTA Çocuk
Festivali

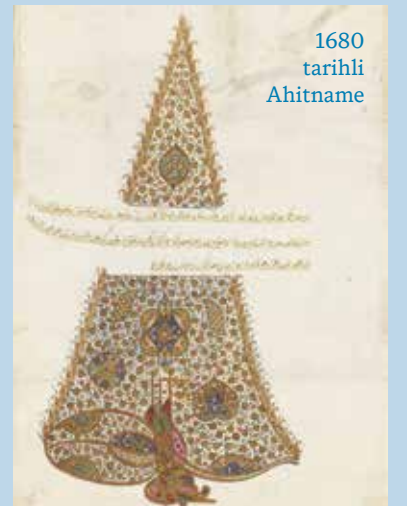
Adamımız Konstantinopolis'te

Cornelis Haga ve Hollanda-Türk İlişkilerinin Başlangıcı

Cornelis Haga

Hollanda-Osmanlı ilişkilerinin temelini atan diplomat Cornelis Haga'nın (1578-1654) yaşam öyküsü, bir macera romanını andırır. Onun cesareti ve gözüpekliği, Hollanda Yedi Birleşik Eyalet Cumhuriyeti'nin (geniş anlamda bugünkü Hollanda'nın öncülü) ruhunu sembolize eder gibidir. 1610 yılında, Osmanlı Donanması Büyük Amirali ve Bahriye Nazırı Halil Paşa, Hollanda yetkililerinden bugünkü Türkiye'nin öncülü Osmanlı İmparatorluğu'yla temasa geçmelerini talep etti.

1680
tarihli
Ahitname

O dönemde yalnızca İngiltere, Fransa ve Venedik'in İstanbul'da resmî diplomatik temsilcilikleri vardı. Bu devletler, Kuzey Denizi kıyısındaki asi ve onlara göre istikrarsız küçük bir ülkeden gelecek rekabete pek sıcak bakmıyordu. Bu nedenle görev en üst düzeyde gizlilik içinde hazırlandı. Sonunda, daha önce İsveç'te incelik gerektiren bir görev üstlenmiş ve gençliğinde bir kez Konstantinopolis'i (günümüz İstanbul'u) ziyaret etmiş olan genç diplomat Cornelis Haga'nın heyete liderlik etmesine karar verildi.

Lahey'den Konstantinopolis'e ya da o zamanlardaki adıyla Stamboul'a yolculuk tam altı ay sürdü. Viyana'ya kadar her şey sorunsuz ilerledi ancak ondan sonra zorluklar

başladı. Yerel makamlar şüphelenmeye başladı. Haga, İstanbul'a Hristiyan esirleri fidye karşılığı kurtarmaya gittiğini söyledi. Beraberinde getirdiği çok sayıda hediye, sadece Osmanlıların gönlünü kazanmak içindi. Fakat yetkililer inanmadı ve Haga'yı olabildiğince oyalamaya çalıştı. Transilvanya'daki karışıklıklar nedeniyle kara yolu kapanınca daha uzun olan deniz rotası tercih edildi. Yolda pusu kurmuş Hırvat korsanlar ustaca atladıldı. Sonunda Cornelis Haga ve beraberindekiler 14 Mart 1612'de Konstantinopolis'e ulaştı. Bir arı kovanına adım attığının farkındaydı ve şüpheleri doğru çıkacaktı. Yine de Halil Paşa'nın yardımıyla kısa sürede çevre edindi ve diğer elçiler onu

kıskançlıkla seyretti. Halil Paşa ile Cornelis Haga arasındaki dostluk, bugün hâlâ devam eden iki ülke arasındaki sıcak ilişkinin başlangıcı oldu. 6 Temmuz 1612'de Haga, iki ülke arasındaki tüm anlaşmaların kaydedildiği ahitnameyi aldı ve Hollanda ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki resmî diplomatik ilişkiler böylece başladı.

Haga, Osmanlı sarayındaki entrikalar arasında hayatta kalmak zorundaydı. Zarafeti ve dostane tavrı sayesinde üst düzey çevrelerle iyi ilişkiler kurdu. Akıllıca bir hayatta kalma stratejisi. Haga'nın anlaşmaları yaptırdı Sultan I. Ahmed, 1617'de 27 yaşında tifüsten öldü. Haga'nın müzakere etmek zorunda kaldığı halefler her zaman güvenilir değildi: 14 yıl hapsedilmiş problemlili Mustafa'dan tahta on bir yaşında çıkan demir yumruklu Murad'a kadar. Hatta I. Ahmed'in kurnaz dul eşinin bile gönlünün kazanılması gerekiyordu. Haga, bir yandan memleketindeki değişken politik durum ve çoğu zaman ilgisiz Hollanda hükümetiyle, diğer yandan İstanbul'daki İngiliz, Fransız ve Venedikli rakiplerinin yıpratıcı faaliyetleriyle mücadele etti.

Hollanda'nın Schiedam şehrindeki Büyük Kilise'de Cornelis Haga'ya adanmış anıt taşı

Cornelis Haga'nın Konstantinopolis'e varışı

Buna rağmen Haga kolayca yılmadı ve Osmanlı İmparatorluğu'nun en önemli liman ve ticaret merkezlerinde -Atina, Gelibolu, Halep, Tunus ve Cezayir dâhil- konsolosluklar kurmayı başardı.

Mektuplarında görevinden ve destek yetersizliğinden sık sık yakınsa da, hatta defalarca geri dönme izni istese de, Haga'nın İstanbul'daki hayatından keyif aldığı açıktır. Avrupalıların yaşadığı Pera semtinde görkemli bir konakta oturuyordu. Hayattan zevk alan, kadınlara düşkün bir adamdı ve düşmanları onun hedonist yaşamını skandal olarak görüyordu. Statüsünü korumak için saygın bir evlilik yapmanın akıllıca olacağını fark etti. Aracılar vasıtasıyla zengin 43 yaşındaki Aletta Brasser'in elini istedi. Aletta 1623'te İstanbul'a geldi ve Haga onu adeta bir prenses gibi karşıladı. Ancak Haga'nın önceki yaşam tarzından tamamen vazgeçmeye niyeti yoktu. Yeni eşine hoş geldin hediyesi olarak aslında kendisinin sevgilisi olan iki 16 yaşındaki köle kızı sundu. Uzun sakalını özenle tarayan ve kararlı bir ifade taşıyan bu gösterişli adamın, günümüze ulaşan iki portresinde büyük bir doğrulukla betimlendiğinden şüphe yoktur. Ancak kusurlarına rağmen Haga'nın diplomatik yeteneği, 17. yüzyılda Hollanda Cumhuriyeti'nin ekonomik başarısının temelini oluşturdu.

Yirmi yedi yıllık hizmetten sonra, 1639'da karısıyla birlikte ülkesine dönmesine izin verildi. Birkaç yıl sonra Yüksek Konsey Başkanı olmayı başardı. Kendisi ve eşi, doğduğu şehir Schiedam'daki Grote Kerk'te (Büyük Kilise) gömülüdür.

Cornelis Haga'nın Hollanda ve Türkiye arasındaki 400 yıllık dostluktaki rolü, her iki ülkenin 2012 yılında diplomatik ilişkilerinin

yıldönümünü kutlarken bir kez daha anılmıştır.

Bu makaledeki bilgiler ve Aletta Brasser'in portresi, Ingrid van der Vlis ve Hans van der Sloot tarafından yazılan *Cornelis Haga (1578-1654): Pionier & Diplomaat in Constantinopel* adlı biyografiden alınmıştır (Boom Publishers, 2012). Schiedam Belediye Arşivleri'nden Erik Visscher'e teşekkür ederiz.

Rembrandt'ın doğulu giysiler içindeki adam tasviri

Rembrandt van Rijn ve Osmanlı Kıyafetlerine Olan İlgisi

Ünlü Hollandalı ressam Rembrandt van Rijn (1606-1669) hiçbir zaman Osmanlı İmparatorluğu'na seyahat etmedi ancak 17. yüzyılın başlarında Osmanlı giysilerinin, halılarının ve sanat motiflerinin Hollanda Cumhuriyeti'nde görünmeye başlaması onu derinden etkiledi.

Osmanlı tacirleri Hollanda'yı ziyaret ediyor, Hollandalılar

da görkemli başlıkları ve akıcı ipek giysileriyle bu "egzotik" görünüme hayran kalıyordu. Benzer şekilde, Osmanlı İmparatorluğu da Hollanda'dan mavi Delft çinisi ve seramikleri ithal etmeye başladı.

Rembrandt yirmi yaşındayken yaptığı Müzik Dersi tablosunda Osmanlı etkileri kompozisyon ve giysilerde açıkça görülür.

Hollanda'daki Türkiye Kasabasının Gizemli Kökeni

1560'larda, Katolik İspanya Kralı'na karşı Hollanda'nın bağımsızlık mücadelesi sürerken, "Deniz Dilencileri" olarak bilinen isyancı savaşçılar "Papa'dan iyisi Türk'tür" sloganını benimsedi. Hilal sembolü giysilerde ve bayraklarda yer almaya başladı. Hatta Osmanlı savaşçıları (muhtemelen kurtarılmış kürek mahkûmları) 1599'da İspanyollara karşı Sluis yakınlarında gerçekleşen bir çatışmada Hollandalılara yardım etti. Hollandalılar bu bölgeyi İspanyollardan geri aldıklarında yeni bir savunma hattı inşa ettiler. Bunun bir bölümü Büyük Türkiye Siperleri olarak adlandırıldı ve 1604'te inşa edildi. Yakındaki küçük yerleşim de Türkiye adını aldı. Osmanlı İmparatorluğu, 1612'de Hollanda Cumhuriyeti'ni tanıyan ilk ülkelerden biriydi ve bu, iki ülke arasındaki iyi ilişkilerin bir sembolüydü. Bu küçücük köy bugün hâlâ varlığını sürdürmektedir ve erken dönem dostluğun yaşayan bir simgesi olarak kalmıştır.

Hollanda'nın güneybatısındaki Türkiye köyü

Hollanda Türkiye Enstitüsü (NIT) Kente Açılıyor

Hollanda
Türkiye
Enstitüsü,
İstanbul

1958 yılında, Kraliçe Juliana'nın (1909-2004) maceraperest eşi Prens Bernhard (1911-2004), kendi kullandığı Dakota tipi uçağıyla şahsen Türkiye'ye uçtu. Türkiye Başbakanı Adnan Menderes, prensle birlikte Hollanda Enstitüsü'nün İstanbul'daki resmî açılışına katıldı.

Tören sırasında prens, iki ülke arasındaki köklü dostluğu vurguladı ve bilimsel değişimin öneminin altını çizdi. Yeni enstitü, Türkiye'de Hollanda tarih araştırmalarının merkezî bir odağı hâline gelecekti.

Yaklaşık yetmiş yıldır enstitü, bugün İstanbul'un Beyoğlu semtindeki Koç Üniversitesi ANAMED binasında faaliyet göstermektedir ve öğrencileri ve araştırmacıları kütüphanesine, arşivine ve saha çalışmalarına başarıyla çekmiştir.

Barcın
Höyük
çevresindeki
kazılar

Arkeolojik Saha Çalışmaları

NIT, kazı girişimlerinde etkin rol oynamaya devam etmektedir. Enstitünün en uzun soluklu ortaklıklarından biri, yirmi beş yıldan fazla bir süre önce Yakın Doğu Hollanda Enstitüsü (NINO) tarafından başlatılmıştır.

Barcın Höyük ve çevresinde yürütülen kazılar, Doğu Marmara bölgesindeki erken tarım topluluklarının anlaşılmasına önemli katkılar sağlamıştır.

NIT aynı zamanda Hatay'daki Tell Kurdu kazılarını da ortak olarak yönetmektedir. Bu proje, Neolitik dönem ile kentlerin doğuşu arasındaki az incelenmiş bir dönem olan Kalkolitik Çağ'a (MÖ 6000-5000) ışık tutmaktadır. 2024 sezonunda ev içi avlular ve erken sokak düzenleri ortaya çıkarılmış, böylece Güney Anadolu'daki erken yerleşim dinamiklerine ilişkin çok değerli ipuçları elde edilmiştir.

Müdür Fokke Gerritsen'in liderliğinde, NIT'in son yıllardaki en dikkat çekici girişimlerinden biri, Kentsel Miras Laboratuvarı (Urban Heritage Lab - UHL) aracılığıyla, somut ve somut olmayan kültürel mirasın daha kapsayıcı, sürdürülebilir ve yaşanabilir kentlere nasıl katkıda bulunabileceğini araştırmaktadır.

Laboratuvar her yıl bir Güz Kursu düzenler. Bu kurs öğrenci, araştırmacı ve profesyonelleri bir araya getirerek endüstriyel miras, su mirası ve arkeolojik miras gibi temaları ele alır. 2025 yılında odak noktası kentlerden kırsala kayacak ve UNESCO listesinde yer alan Frig Vadisi'nde, ikonik Midas Anıtı'na ve yüzyıllara dayanan kırsal geleneğe ev sahipliği yapan bölgede, Yazılıkaya Yaşayan Laboratuvarı: Kırsal Miras için Uyarlanabilir Gelecekler başlıklı kurs gerçekleştirilecektir.

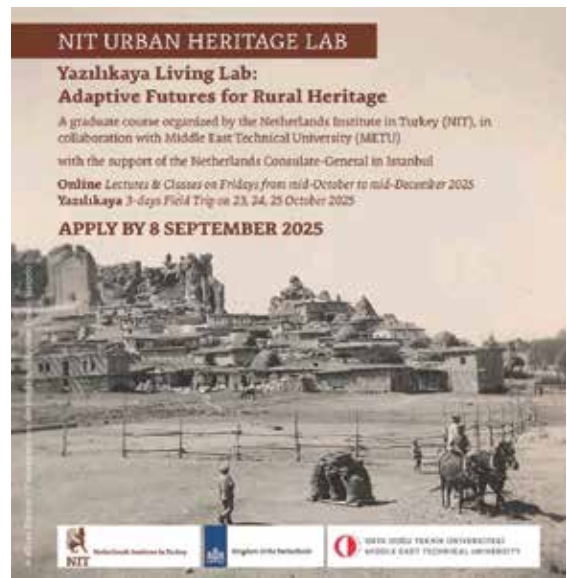
NIT ayrıca halka açık etkinliklerle diyalogu da teşvik etmektedir. Yakın zamanda Orta Doğu Teknik Üniversitesi iş birliğiyle ve Türk ile Hollanda miras kuruluşlarının desteğiyle "uyarlamalı yeniden kullanım" konulu bir sempozyum

düzenlenmiştir. Etkinlik, mimari dönüşüm konusunu tartışmak üzere uzmanları bir araya getirmiştir. Eşlik eden Eski Binalar, Yeni Kullanımlar başlıklı sergi, her iki ülkeden ilham verici yeniden kullanım projelerini sergilemiştir.

NIT'in en dikkat çekici projelerinden biri, eski müdür Machiel Kiel (1938-2025) döneminde başlamıştır. Kiel, 1960'ların başlarından itibaren Balkan ülkelerindeki Osmanlı anıtlarını incelemeye odaklanmış ve bu konuda 190'dan fazla makale ile 11 kitap yayımlamıştır.

Kiel, Avrupa ve Kuzey Amerika'daki Osmanlı arşivleri ve kütüphanelerinde yürüttüğü kırk yılı aşkın saha çalışması ve araştırma sayesinde geniş bir bilgi ve belge birikimi oluşturmuştur. Balkanlar'daki mevcut Osmanlı anıtlarının envanteri artık büyük ölçüde tamamlanmıştır. Eylül 2011'de NIT, birçok anıtın günümüzde artık var olmayan fotoğraf ve çizimlerini içeren Kiel'in fotoğraf arşivini dijitalleştirmeye ve yayımlamaya başlamıştır: <https://www.nit-istanbul.org/kielarchive/>.

Eugène Antoine Rottiers

1825 yılında, Flaman asıllı subay Eugène Antoine Rottiers'e (1771-1857) zarif süslemelerle bezenmiş bir kraliyet fermanı verilmiştir. Bu belge ona eşi, oğulları ve hizmetkârlarıyla birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nda Bursa, İzmir ve birkaç başka şehri gezme izni tanımıştır.

Rottiers tutkulu bir koleksiyoner ve kültürel bir aracıydı. Türkiye'de büyük arkeolojik koleksiyonunun temelini attı. Topladığı pek çok eser ve nesne bugün Leiden'deki Hollanda Ulusal Eski Eserler Müzesi (Rijksmuseum van Oudheden) koleksiyonunun bir parçasıdır. Rottiers ayrıca *Itinéraire de Tiflis à Constantinople* (1829) başlıklı, hem popüler hem de akıcı bir seyahat günlüğü yayımlamıştır.

(Üst soldan sağa) Prens Bernhard ve Başbakan Menderes'i konu alan Türk gazetesi

Machiel Kiel, 1968

2025 Miras Laboratuvarı afişi

(Solda) Eugène Antoine Rottiers'e verilen zarif süslemeli kraliyet fermanı

Karadeniz: Değişimin Gemisi

Karadeniz'in Avrupa
seyahat rotasını
gösteren harita

Yıl 1926. Yıllar süren çalkantıların ardından, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Avrupa ile ilişkisini yeniden tanımlamaya hazırdır. Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğindeki genç ve laik devlet, "Avrupa'nın hasta adamı" etiketini geride bırakmak ve Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasının yerine cesur, modern bir kimlik koymakta kararlıdır. Kapsamlı reformlar yürürlüğe girmektedir. Din ile devlet işleri birbirinden ayrılmıştır. Kadınlara daha fazla hak ve fırsat tanınmaktadır. Arap

alfabesi kaldırılmış, fes gibi geleneksel kıyafetlerin kullanımı ise açıkça engellenmiştir. Türkiye kapılarını Avrupa'ya açmaktadır. Yalnızca kültürel anlamda değil, ticaret ve sanayi alanlarında da. Ülke özgüven doludur ancak uluslararası ortaklarını ikna etmesi gerekmektedir.

1924 yılında Türk hükümeti, Rotterdamsche Lloyd için 1905'te Vlissingen'deki De Schelde tersanesinde inşa edilmiş sağlam bir Hollanda yolcu gemisini,

Buharlı Gemi Rindjani

Rindjani, Rotterdamsche Lloyd için 1907'de inşa edilen ve 1926'da Türkiye'ye satılan *Wilis*'in kardeş gemisiydi. Marmara Denizi kıyısındaki Mürefte kasabasında, Aker ailesi üç kuşaktır geleneksel yöntemlerle şarap üretmektedir. Fermantasyon süreci, küçük yuvarlak pencereleriyle dikkat çeken paslanmaz çelik tanklarda gerçekleşir. Bu pencereler

aslında gemi lombozlarıdır- *Rindjani* buharlı gemisinin orijinal lombozları. Tarih çoğu zaman öngörülemeyen yollar izler...

Wilis'i satın alır. Gemi, eski Hollanda Doğu Hint Adaları da dâhil olmak üzere dünya denizlerini dolaşmıştır. Tarihî fotoğraflar, *Wilis*'in yeni açılan Panama Kanalı'ndan geçtiğini bile göstermektedir. Karadeniz adını alan gemi (İngilizce "Black Sea"), tamamen yenilenir ve bir yüzen sergi salonuna dönüştürülür. Türkiye en seçkin ihracat ürünlerini gemiye yükler: Akaratiftik yünü, baharatlar, tütün, tablolar, kakma ahşap işler ve halılar. Hatta Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası da ekibe katılır. Heyet özenle seçilmiştir: Batı eğitimi almış, kendini iyi ifade eden modern kadın ve erkeklerden oluşan bir grup... Yeni cumhuriyetin kültürel elçileri. Günümüze ulaşan film

görüntüleri, gemideki günlük yaşamı gösterir. Adının aksine, Karadeniz tamamen beyaza boyanmıştır. Gemi Avrupa'nın önemli limanlarını ziyaret eder: Barselona, Londra, Amsterdam ve hatta Leningrad. Karşılama coşkuludur. Gemiye girmek için uzun kuyruklar oluşur. Ancak eski önyargılar gerçekten yıkılabilir mi? Amsterdam'da orkestra, ünlü Vondelpark'ta Batı klasik müziğinden oluşan bir seçki çalar. Hollanda gazeteleri, müzisyenlerin fes taktığını yazar. Oysa fotoğraflar bunun doğru olmadığını açıkça göstermektedir, gazeteciler hâlâ görmek istediklerini görmektedir.

Karadeniz'in kalıcı ekonomik bir etkisi olup olmadığı belirsizdir.

Avrupa'nın Türkiye algısı üzerindeki etkisini ölçmek de zordur. Ancak bu yolculuk, kültürel diplomasinin çarpıcı bir örneği olarak kalmıştır. Günümüze ulaşan fotoğraf ve filmler sayesinde, neredeyse bir yüzyıl sonra bile mürettebatın iyimserliğini ve ziyaretçilerin merakını paylaşılabiliyoruz.

(Üstte)
Amsterdam'daki Vondelpark'ta şef Osman Zeki Ünğör. Türkiye Cumhuriyeti marşının bestesini yapmıştır

Karadeniz gemisi, büyük kalabalıkları kendine çekiyor

Denizcilik Bağlantıları

17. yüzyılın başlarındaki ticaret seferlerinden günümüz donanma görevlerine kadar, Hollanda ile Türkiye arasındaki 400 yılı aşkın denizcilik ilişkileri karşılıklı saygı ve iş birliğiyle şekillenmiştir. NATO müttefikleri olarak, Hollanda savaş gemileri düzenli biçimde Türkiye limanlarını ziyaret etmektedir.

Hollanda Kralı Majesteleri Willem-Alexander (solda), Zr.Ms. De Ruyter gemisinde, İzmir, 2016

Derin Kökler

Türkiye ve Hollanda Arasında Paylaşılan Bir Bahçecilik Tarihi

Yıl 1561. İstanbul veba salgınının pençesindedir. Ölüm ve korku Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentini sarmıştır. Her kesimden ve sınıftan insanlar şehri terk etmeye çalışmakta, bu da ölümcül hastalığın surların ötesine yayılmasına neden olmaktadır. Ancak Flaman hekim Willem Quackelbeen, Kanuni Sultan Süleyman'ın özel doktoru olma konumuna yükselmiş bu genç bilim insanı, görev yerini terk etmez. İnsan ayırmaksızın gece gündüz hastalara bakar. Fakat bitkiler ve otlar konusundaki bütün bilgisine rağmen, 34 yaşındaki doktor çaresizdir. Kısa sürede kendisi de enfekte olur ve bir daha memleketine dönemez.

(Soldan sağa)
Carolus Clusius

Ogier van
Busbecq

İstanbul'daki
Katolik
mezarlığında
Willem
Quackelbeen'in
orijinal mezar taşı
bulundu-mezarlık
yeri değiştiği
için artık ilk
konumunda
değil ancak hâlâ
korunmaktadır
(fotografın ortası,
sağda)

16. yüzyılda Batı Avrupalı araştırmacılar, yeni bilgiler edinmek amacıyla dünyanın dört bir yanına gönderiliyordu. Willem Quackelbeen, Avusturya Kralı I. Ferdinand adına Osmanlı İmparatorluğu'na gelen Flaman bilgin Ogier van Busbecq ile iş birliği yaptı. İkisi birlikte İstanbul'da bilimsel metinler ve el yazmalarından oluşan paha biçilmez bir hazine topladılar. Aynı zamanda tanınmayan bitki ve ağaç türlerini incelediler. Bunların ayrıntılı çizimlerini yaptırarak tohum ve meyve veren dallarını Batı Avrupa'ya gönderdiler: Sümbül, glayöl, lale, hasırotu (acorus) ve çınar ağacı bunlar arasındaydı. Quackelbeen ayrıca Prag'da yaşayan hekim Pietro Mattiolo'ya beyaz at kestanesi dalı göndererek, bu türü Batı Avrupa'ya tanıtan ilk kişi oldu.

Arkadaşının ve meslektaşının ölümünden sonra Van Busbecq, Quackelbeen'in çalışmalarının Avrupa'da yayımlanmasını sağladı. Aynı zamanda Carolus Clusius, yani Leiden'deki Hortus Botanicus'un yöneticisine lale tohumları gönderdi. Böylece ulusal bir sembol, Türkiye'den Hollanda'ya uzanan yolculuğuna

başlamış oldu. Ancak at kestanesinin de bu şekilde Hollanda'ya geldiğini çok az kişi bilir.

Quackelbeen'in ölümünden yaklaşık 450 yıl sonra, bugün Leiden'deki Hortus Botanicus'ta devasa bir ağacın gölgesinde duruyoruz. Bu beyaz at kestanesi (*Aesculus hippocastanum*), günümüzde Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nin her yerinde görülebilir. Avrupa ve Amerika'daki tüm beyaz at kestaneleri, İstanbul'daki sultan bahçelerinden gelen bu ağacın torunlarıdır. Bu dar genetik köken, hastalıklara karşı hassasiyetlerini açıklar. Leiden'deki ağaç da hastadır.

(Soldan sağa) At
kestanesi

Kanuni Sultan
Süleyman lale
biçimli kavukla

Leiden'deki at kestanesi 1608'de dikilmiş, günümüzdeki ağaçlar da onun doğrudan soyundan gelmiştir. Bu ağaç fazla talepkâr değildir; az ışık ve az besinle de yaşayabilir. İstanbul'da kestane, nefes darlığı veya bağırsak parazitleri çeken atlara yem olarak verilirdi, bu yüzden "at kestanesi" adını almıştır. Kısa yaşamına rağmen Flaman hekim ve araştırmacı Willem Quackelbeen, Türkiye'den Hollanda'ya ve dünyaya bitki ve ağaç bilgisinin yayılmasında kalıcı bir etki bırakmıştır: Büyümeye ve çiçek açmaya devam eden bir miras.

Laleler, Laleler, Hep Laleler

(Üst sol)
Lale motifli
Hollanda
çinileri

(Üst sağ)
O dönemin
İstanbul
Başkonsolosu
Arjen
Uijterlinde
ve İstanbul
Büyükşehir
Belediye
Başkanı
Ekrem
İmamoğlu

(Sağda) Tarihi
bir çizimde
İstanbul
Lalesi

Kamuoyunda laleler ve Hollanda sonsuza kadar birbirine bağlıdır. Hollanda ile lale arasındaki güçlü ilişkinin kökenlerinin 16. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'na dayandığı artık genel kabul görmüştür. Türkçedeki adıyla lale, bir zamanlar ve hâlâ Türkiye'nin doğusundaki ve Orta Asya'nın geniş bozkırlarında doğal olarak yetişen bir yabani çiçektir. Osmanlı sarayından ve Viyana üzerinden Leiden Üniversitesi'nin Hortus Botanicus bahçesine ulaşmış, burada botanikçi Carolus Clusius tarafından ilk kez Hollanda toprağına dikilmiştir. Gerisi ise, klişe tabirle, tarihtir.

Laleler kısa sürede Hollanda'da bir tutkuya dönüşmüştür. Bu tutku öyle bir noktaya gelmiştir ki, tarihin ilk büyük finansal balonlarından biri, Lale Çılgınlığı (Tulip Mania) ortaya çıkmıştır. En nadir lale soğanlarının değeri astronomik rakamlara ulaşmış, 1637'de piyasa tamamen çökmüştür.

Nadir lale türlerine olan heves kısa bir süreliğine azalsa da, Hollanda ve lale sonsuza dek birbirine bağlanmıştır. Nerede ve ne zaman olursa olsun, Hollanda denince akla ilk gelen şey laledir. Hollanda-Türk

ortak mirasının bundan daha tanınmış bir sembolü yoktur. Ancak bu uzun ve renkli ilişkinin içinde hâlâ sürprizler vardır.

İstanbul Lalesinin Dönüşü

Kıvrımlı, badem biçimli yapraklarıyla ince hançerleri andıran İstanbul Lalesi (Lale-i İstanbul) kadar kültürel anlam taşıyan çok az çiçek vardır. 18. yüzyıl başlarındaki Lâle Devri sırasında Osmanlı bahçeciliğinin gözbebeğiydi. Saray bahçelerini, kumaşları, çinileri ve şiiirleri süslüyordu. Sonra ortadan kayboldu.

"Bu çok özel lalenin artık var olmadığını sanıyorduk," diye yazmıştı Michel Gauthier, Dünya Lale Derneği başkanı. "Ne kadar yanıldığımızı 2018'de öğrendik: İstanbul Lalesi hâlâ Hollanda'da, uzman bir soğan yetiştiricisi tarafından Tulipa acuminata adıyla küçük ölçekte yetiştirililiyormuş."

O yetiştirici, 1970'lerden beri bu türü sessizce koruyan Voorhoutlu Hein Meeuwissen'di. İlginç bir şekilde, lale hayatta kalmasını, popüler olmamasına borçluydu. Avrupa pazarları yuvarlak, alev desenli çiçekleri tercih etmişti; *acuminata* yaygın üretime

Hollanda Başkonsolosluğu önünde iki turuncu bisiklet ve bir İstanbul Lalesi posteri

girseydi, büyük olasılıkla özgün özelliklerini yitirecekti.

2021'de Hollanda'nın İstanbul Başkonsolosu Arjen Uijterlinde, İstanbul'a 1.000 adet lale soğanı teslim etti. 3 Aralık'ta kendisi ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu, bu soğanları Emirgan Korusu'na dikti. Laleler ertesi bahar Lale Festivali sırasında açtı. *"Lale, ortak mirasımızın bir parçasıdır,"* dedi Uijterlinde, *"ve bize Türkiye ile Hollanda arasında yeni ortaklıklar kurmaya ilham veriyor."*

Bu yeniden keşif, İbo Gülsen ve diğerlerinin yıllar süren araştırmalarının sonucudur. Botanik uzmanları ve sanat tarihçileriyle iş birliği yaparak, lalenin kökenlerini Osmanlı saray bahçelerine kadar takip ettiler.

Bu dönüş sadece botanik bir olay değildir. İstanbul Lalesi, Orta Asya'nın vahşi bozkırlarından Osmanlı saray bahçelerine, oradan Avrupa botanik koleksiyonlarına ve nihayet yeniden kendi şehrine dönen yüzyıllık kültürel alışverişin sembolüdür.

Marmaris Belediye Başkanı Acar Ünlü, Hollanda Büyükelçisi Joep Wijnands ile el sıkışırken; sağ uçta Fahri Konsolos Murat Azgun, sol ortada girişimin öncüsü Gülay Fitoz

Dostluk Ormanı

2012 yılında, Türkiye ile Hollanda arasındaki diplomatik ilişkilerin 400. yılı anısına, Marmaris yakınlarındaki İçmeler'de sembolik bir "Dostluk Ormanı" oluşturuldu. Binlerce ağaç, Türk ve Hollandalı yetkililer, okul çocukları ve yerel halk tarafından dikildi.

2021 yazında Muğla ilinde çıkan büyük orman yangınları bu alanı ağır biçimde tahrip etti. Ancak bir yıl sonra, 2022'de, A New Path to Equality - Flourishing Generations programının girişimiyle bir Hollanda heyeti onuncu yıl anısına bölgeye döndü. Türk ortaklarıyla birlikte 10.000 yeni fidan diktiler. Tarım ve Orman Bakanlığı'na göre, Türkiye 2003'ten bu yana altı milyardan fazla ağaç dikerek Avrupa'nın önde gelen ağaçlandırma

ülkelerinden biri olmuştur.

2024'te, Türkiye-Hollanda Dostluk Yılı etkinlikleri kapsamında yeni fidanlar eklendi. Hollanda Büyükelçisi Joep Wijnands, Marmarisli çocuklar ve Hollanda Uluslararası Okulu öğrencileriyle birlikte bölgeye dönerek genç çam ve meşe fidanlarını dikti. Her bir fidan, çocukların Türkçe ve Hollandaca isim etiketleriyle işaretlendi. El yapımı bir tabelada şu yazıyordu: *"Bu ağaç benden sana. Sevgiyle. Hollanda'dan Türkiye'ye."*

"Gösteriş için değil, gelecek için küçük ama anlamlı bir şey yapmak istedik" dedi büyükelçi. Orman, dostluğun ve sürdürülebilirliğin yaşayan bir kanıtı olarak yeniden büyüyor.

Siyah Alaca

Bir İnek, Bir Cumhurbaşkanı ve Bir Yüzyıllık Dostluk

Cumhuriyetin ilk yıllarında, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk iddialı bir girişim başlattı: Modern tarım yöntemlerini, dış uzmanlığı ve üstün hayvan ırklarını sergilemeyi amaçlayan Atatürk Orman Çiftliği. İlk getirilen hayvanlar arasında Hollanda'dan gelen siyah-beyaz bir Holstein-Friesian inek vardı. Hollandalı çiftçi ve tarım uzmanı Tjeerd de Boer tarafından hediye edilen bu inek "Siyah Alaca" olarak tanındı ve adeta kraliyet misafiri gibi muamele gördü.

Hastalandığında Atatürk bir devlet toplantısını yarıda bırakıp onu görmeye gitti. "O bizim misafirimiz," dediği aktarılır. "Onun ölmesine izin veremeyiz." Siyah Alaca'nın hikâyesi, Türkiye'de merhametin, modernleşmenin ve uluslararası dostluğun bir simgesi olarak hâlâ sevilerek anlatılır.

Yüzyıl sonra Hollanda-Türk tarımsal iş birliği hâlâ güçlüdür. 2024 Dostluk Yılı kapsamında, Konya'da iki günlük bir hayvan refahı semineri düzenlendi. Hollanda merkezli Cow Signals,

Türkiye Tarım ve Orman Bakanlığı, Konya Önder Çiftçi Derneği ve Türkiye Süt Birliği iş birliğiyle gerçekleştirilen etkinlikte 150'den fazla çiftçi bir araya geldi. Mesaj netti: Daha iyi hayvan bakımı, daha sağlıklı inekler, daha verimli çiftlikler ve daha sürdürülebilir bir gezegen demektir. Etkinlik ayrıca Hollanda sığır ırklarının Türkiye'ye gelişinin 100. yılını da kutladı.

Hayvancılığın ötesinde, Hollanda-Türkiye iş birliği tarımın birçok alanına

Frans Hals tarafından yapılmış Van den Broecke portresi

Güçlü Kahve

Osmanlı-Hollanda ilişkilerinin en kalıcı miraslarından biri kahvedir. Onsuz bir dünya hayal etmek neredeyse imkânsızdır. Antik Mısırlılar ya da Romalılar sabahları nasıl uyanıyordu acaba? Kökeni efsanelerle örtülüdür. Belki de keçilerinin enerji dolu hâlini fark eden Habeşli bir çobanın keşfidir. Ancak kahve çekirdeklerini kavurup demleyen ilk insanlar, Osmanlı yönetimi altındaki Yemenli Sufilerdir.

16. yüzyıla gelindiğinde kahve, Osmanlı topraklarında her yerdedi; ama dünyanın geri kalanı onu henüz tanımıyordu. Osmanlılar kahve tekelinesi sıkı biçimde koruyordu. Bu durum 1616'da değişti: Hollandalı VOC tüccarı Pieter van den Broecke, Yemen'deki Mocha limanında kahveyi tattı ve "suyu siyahlaştıran küçük çekirdeklerden yapılan, sıcak içilen bir içecek" diye yazdı.

Van den Broecke yalnızca içmekle kalmadı; çekirdek satın aldı ve

uzanıyor. Örneğin 2023'te, Hollanda Yumuşak Meyve Konsorsiyumu, RVO ve Hollanda'nın Ankara Büyükelçiliği ile birlikte, çilek, ahududu ve yaban mersini üretiminde ticari ilişkileri geliştirmek için üç yıllık bir proje başlattı. Türkiye'nin iklimi ve coğrafi çeşitliliği, doğru türlerle birleştğinde, uzun ve verimli bir üretim sezonu sağlar. Avrupa, Orta Doğu ve Avrasya arasındaki konumu sayesinde Türkiye stratejik bir merkezdir. Güçlü tarımsal gelenekleri ve elverişli üretim koşulları, ülkenin

gelişen meyve sektörünü desteklemektedir.

Türkiye ve Hollanda, çiçekten fındığa uzanan geniş bir yelpazede tarımsal üretim ve ihracatta mükemmelleşmiştir. İki ülke arasındaki tarımsal ticaret, ithalat ve ihracat dengesinde yıllık yaklaşık 1,2 milyar Avro'ya ulaşmaktadır.

Daha Yeşil Seralar

Hollanda ve Türkiye, hem bahçecilikte hem de bu sektördeki sürdürülebilir inovasyonda önde gelen iki ülkedir. Hollanda uzun

süredir yüksek verimli, iklim kontrollü sera teknolojilerinde küresel lider olarak bilinirken, Türkiye'nin özellikle verimli Antalya bölgesindeki sera üretimi hızla artmaktadır.

Sera atıkları ve döngüsel ekonomi üzerine yapılan yeni ortak değerlendirme, Antalya'daki mevcut uygulamaları analiz etmeyi ve daha sürdürülebilir bir bahçecilik modeli için yollar belirlemeyi amaçlıyor. Her iki ülke, bilgi ve çevresel sorumluluğu paylaşarak daha yeşil bir geleceği birlikte yetiştiriyor.

(Soldan sağa) Siyah Alaca

Şişeleme tesisleri - Atatürk Orman Çiftliği

Atatürk Orman Çiftliği hakkında bir film, Hollanda ineği içeren renkli sahne

gizlice fidanlar ile tohumları Osmanlı topraklarından çıkardı. Bu fideler önce Cava'da, ardından Amsterdam'da kök saldı. Daha sonra Surinam, Brezilya ve Fransa Kralı XIV. Louis'ye hediye edilerek Fransız kolonilerine yayıldı. Dünyanın en sevilen içeceğinin tarihi, kahvenin kendisi kadar karanlık ve acıdır.

Bugünkü küresel kahve kültürü hâlâ o birkaç Osmanlı fidesine dayanır.

Kahveyi kaçırmaya çalışırken ilk kez tutuklanan Van den Broecke

Gaziantep'ten
hava görüntüsü

Yer Sarsıldığında Türkiye ve Suriye Depremlerinin Ardından Hollanda Dayanışması

Yalnızca 80 saniye sürdü ama bittiğinde bütün şehirler yok olmuştu. 6 Şubat 2023'te 7,8 ve 7,5 büyüklüğünde iki güçlü deprem Türkiye'nin güneydoğusunu ve Suriye'nin kuzeyini vurdu. Yalnızca Türkiye'de can kaybı 50.000'in üzerine çıktı; milyonlarca insan yaralandı, evsiz kaldı veya yakınlarını kaybetti.

Hollanda arama-kurtarma ekibi çalışırken

Sınır bölgesinde, yüzbinlerce Suriyeli mülteciye de ev sahipliği yapan kentlerde, sarsıntılar sadece binaları değil hayatları da yıktı. Farklı kültürlerin ve inançların canlı bir karışımına sahip Hatay, ayrıca Antakya, Gaziantep ve Kahramanmaraş, en ağır hasarı gören şehirler arasındaydı.

24 saat içinde Hollanda Kentsel Arama ve Kurtarma Ekibi (USAR. NL), en çok etkilenen illerden biri olan Hatay'a ulaştı. Özel eğitilmiş arama köpekleri, mühendisler ve sağlık ekipleri, yıkıntılar arasında çalışmaya başladı. Sekiz gün içinde USAR. NL toplam 12 kişiyi enkaz altından kurtardı. Kurtarılanlar arasında, depremlerden 100 saatten fazla süre sonra sağ olarak bulunan sekiz yaşındaki İbrahim adlı bir çocuk da vardı. Kurtarma

haberi Ankara'daki komuta merkezine ulaştığında, Hollanda Büyükelçisi Joep Wijnands Türkiye'nin afet kurumu AFAD ile toplantıdaydı. *"Çok duygusal bir andı,"* dedi daha sonra. *"Hem bizim için hem de özellikle bu işi yapan kahramanlar için."*

Ekip elektrik kesintileri, dondurucu soğuk ve sürekli artçılarla mücadele etti. *"Hepimiz arabalarımızda uyuduk,"* diye hatırlıyordu Gaziantep Fahri Hollanda Konsolosu Bora Tezel. *"Yer sürekli hareket ediyordu."* Tezel, mahsur kalan Hollanda-Türk vatandaşları için acil belgeleri koordine etti; ısıtıcı, battaniye ve mama taleplerini gelen yardımlarla eşleştirdi. Bulunduğu şehir olan Gaziantep, uzun süredir Suriyeli mülteciler için bir merkezdi ve

en çok yıkıma uğrayan yerlerden biriydi.

Lahey'de hükümet hızla toplandı. Eski Başbakan Mark Rutte taziyelerini ve desteğini bildirdi. Kral Willem-Alexander ve Kraliçe Máxima da kişisel birer dayanışma mesajı gönderdiler.

Ankara'daki büyükelçilik ve İstanbul'daki başkonsoloslukta personel 24 saat çalıştı. Hollandalı vatandaşlardan gelen kayıp yakın çağrılarını yanıtladılar, eksik kişileri takip ettiler ve yerel talepleri Hollanda Dışişleri Bakanlığı'na aktardılar. Büyükelçiliğin rolü yalnızca diplomatik değildi; kısa sürede lojistik bir merkez haline geldi. Hollandalı şirketler ve sivil toplum kuruluşlarından

Deprem bölgesinde
USAR görevi

Hollanda'nın Türkiye Büyükelçisi Joep Wijnands, Karsu Vakfı'nın kurucusu Hollandalı-Türk müzisyen Karsu Dönmez ile birlikte

Deprem Yardımı İçin Boğaz'ı Geçmek

20 Ağustos 2023'te Hollanda'nın Türkiye Büyükelçisi Joep Wijnands, Asya'dan Avrupa'ya yüzerek Boğaz'ı geçti. Büyükelçilik Ekonomi Müsteşarı Paul Zwetsloot ile birlikte 70'ten fazla ülkeden 2.600'den fazla sporcunun katıldığı 35. Samsung Boğaziçi Kıtalararası Yüzme Yarışı'na katıldı. Bu katılım yalnızca sportif değil, sembolikti. Amaç yılın başında Türkiye'nin güneyini yıkan depremlerin mağdurları için bağış toplamaktı.

Yüzme etkinliği, Hollandalı-Türk müzisyen Karsu Dönmez tarafından kurulan Karsu Vakfı'nın kampanyası kapsamında düzenlendi. Başlangıç hedefi 25.000 Avro'ydu. Ancak Hollanda İş Dünyası Derneği Türkiye'nin (DBA Türkiye) desteği ve Hollandalı girişimci bağışlarıyla toplam 41.000 Avro toplandı.

Büyükelçi Wijnands yüzmeyi bir saatin biraz üzerinde tamamladı. *"Kıtalararası yarışa katılmak inanılmaz bir deneyimdi,"* dedi. *"Bu unutulmaz an aracılığıyla depremzedeler için bir şey yapmak istedik. Sponsorlarımızdan, Türk kökenli Hollandalı iş insanlarından ve burada faaliyet gösteren Hollanda şirketlerinden destek aldık."*

Aynı akşam İstanbul Harbiye Cemil Topuzlu Açıkhava Tiyatrosu'nda düzenlenen Karsu konserinde büyükelçi sahnede sembolik çeki teslim etti. Sosyal medyada *"Hollanda Büyükelçilik ekibi olarak kendi katkımızı yapmak istedik. Hollanda ve Türkiye iş dünyasının desteğiyle hedefimizin çok ötesine geçtik ve bağışlar hâlâ geliyor,"* diye yazdı.

Etkinlik Türk basınında geniş yer buldu; bireysel çabanın ve ortak dayanışmanın unutulmaz bir örneği olarak iz bıraktı.

destek yağdı. Elçilik personeli belirlenen ihtiyaçları mevcut kaynaklarla eşleştirdi, Türk makamlarıyla koordinasyon sağladı ve yardımların güvenli şekilde ulaşmasını temin etti.

Uluslararası müdahale çabalarının bir bölümü Hollandalı Yarbay Marco Gäbler tarafından yönetildi. Hatay Havalimanı'nda konuşlu Gäbler, 77 ülkeden gelen 91 uluslararası arama-kurtarma ekibini koordine etti. BBC Türkçe'ye verdiği röportajda görevin zorluklarından bahsetti: *"Bir enkazda dört saatten uzun çalışan ekipleri diğerine geçmeye yönlendirmek zorundaydım. Bu inanılmaz derecede zordu ama daha fazla hayat kurtarılmasını sağladı."*

Meslektaşları da aynı duyguları paylaştı. *"Yapabileceğimiz her şeyi yaptık,"* dedi ekip lideri Job Kramer on günlük görevlerinin sonunda. Ancak hâlâ çok sayıda insanın enkaz altında kaldığını kabul etti. *"Yapılacak daha çok şey var."*

Hollanda halkı güçlü bir dayanışma gösterdi: Giro555 üzerinden yaklaşık 130 milyon Avro bağış toplandı. Hollanda hükümeti ayrıca Şubat 2023'te 10 milyon Avro katkıda bulundu. Ulusal televizyon yayınında Hollandalı-Türk şarkıcı Karsu, hayatını kaybeden kuzenine adadığı şarkıyı gözyaşları içinde seslendirdi. Bu performans birçok Hollandalı izleyiciyi bağış yapmaya yöneltti.

Mart 2023'te, dönemin Dış Ticaret ve Kalkınma İşbirliği Bakanı Liesje Schreinemacher, Gaziantep ve Hatay (Antakya) şehirlerini ziyaret etti. Çadır kentlerde depremzedelerle görüştü, yerel yetkililerle yeniden yapılanma konularını ele aldı.

Bu sırada Hollanda'daki Türk toplulukları olağanüstü bir hızla harekete geçti. Günler içinde camilerde, derneklerde, spor kulüplerinde yüzlerce bağış merkezi açıldı. Gönüllüler giysi, yiyecek ve çadırları ayırıp paketledi, kamyonlarla yolladı. En görünür merkezlerden biri Lahey'deki BMT Futbol Kulübü'ydü. Dönemin Dışişleri Bakanı Wopke Hoekstra burayı ziyaret etti ve Hollanda basını geniş yer verdi. Aynı dönemde Hollandalı girişimciler, öğrenciler ve iş insanları bağış kampanyaları başlattı.

Acil yardımların ötesinde, Hollanda'nın tepkisi daha derin bir anlam kazandı: Yeniden inşa, eğitim ve duygusal iyileşmeye yönelik uzun vadeli bir bağlılık. İzleyen aylarda, Türk kuruluşları ve yerel ortaklar tarafından elçilik desteğiyle çeşitli kültürel ve psikososyal projeler başlatıldı. Bu girişimler yalnızca sembolik değildi; çadırlarda ve geçici barınaklarda yaşayan topluluklara istikrar, vakar ve umut sundular. Uzun vadeli desteğin sembolik bir örneği, Büyükelçi Joep Wijnands'ın bağış toplamak için kıtalararası yüzme yarışına katılmasıydı.

Erken iyileşme ve yeniden yapılanma sürecinin parçası olarak Hollanda'dan uzman heyetler bölgeye giderek özel sektörün katkı olanaklarını inceledi. Odak noktaları döngüsel inşaat, su ve sanitasyondur. Aralık 2023 itibarıyla TU Delft araştırmacısı Sultan Çetin, elçilik bünyesinde "Bilim Elçisi" olarak görev yaptı; deprem bölgesinde döngüsel yapı fırsatları üzerine çalıştılar ve araştırmalar düzenledi. Ayrıca TU Delft öğrencileri deprem dayanımlı bir konut konsepti geliştirip Hatay'a gönderilmek üzere bir prototip inşa ettiler.

Serinyol Müzik Evi

Şubat 2024'te Hatay'da Serinyol Müzik Evi kapılarını açtı. Proje Karsu Vakfı tarafından başlatıldı, Hollanda Büyükelçiliği'nin desteğiyle, yerel STK'lar YUVA ve El Ele Derneği ile iş birliği içinde hayata geçirildi.

Merkez, 2023 depremlerinden etkilenen ve hâlâ geçici konutlarda yaşayan çocuklara müzik eğitimi vermektedir. Dersler, atölyeler ve yaratıcı etkinlikler aracılığıyla duygusal iyileşmeyi müziğin gücüyle destekleyen güvenli bir alan sunmaktadır.

Finansman, Büyükelçi Wijnands'ın Boğaz yüzüşüyle toplanan 41.000 Avro'luk bağış dâhil, geniş bir kampanya üzerinden sağlandı. Girişim, afet sonrası psikososyal desteğe ve müziğin iyileştirici gücüne verilen önemin arttığını yansıtmaktadır.

Büyükelçi Şubat ayında açılışa katıldı ve Nisan 2025'te Kral Günü etkinlikleri kapsamında yeniden Hatay'ı ziyaret etti. Müzik Evi, düzenli ders ve konserlerle gençlere öğrenme, bağ kurma ve yeniden normalleşme alanı sunmaya devam ediyor.

Lale Eğitim ve Rekreasyon Merkezi

Lale Eğitim ve Rekreasyon Merkezi

Güvende Hissedilen Bir Yer

27 Nisan 2024'te Hollanda Büyükelçiliği Kral Günü'nü başkentte değil, depremin en ağır vurduğu şehirlerden Kahramanmaraş'ta kutladı. O gün, Lale Eğitim ve Rekreasyon Merkezi'nin resmî açılışı yapıldı. Onikişubat Belediyesi sınırındaki EXPO alanında inşa edilen merkez, ING dâhil 11 Hollanda ve Türk şirketinin desteğiyle, belediye ve EXPO

organizasyonu iş birliğiyle gerçekleştirildi.

Amaç yakınlardaki geçici barınmalarda yaşayan kadın ve çocuklar için güvenli ve çocuk dostu bir alan sağlamaktı. Kral Günü programı, Sema Çiftçi Tiyatro Topluluğu'nun *Jip ve Janneke - Birlikte Oynayalım mı?* adlı gösterisiyle başladı. Onlarca çocuğa kitap ve okul gereçleriyle

dolu sırt çantaları dağıtıldı. Büyükelçi Joep Wijnands ailelerle öğle yemeğinde buluştu ve Hollanda'nın uzun vadeli desteğinden bahsetti. Daha sonra İKSV iş birliğiyle, depremde enstrümanlarını kaybeden çocuklara yeni müzik aletleri teslim edildi. Merkez, kalıcı dostluğun ve somut desteğin sembolü olarak varlığını sürdürüyor.

1894
İstanbul
depremi
sonrası
Topkapı
surları

Konstantinopolis- Scheveningen: İyilik İçin Birleşmek

1894'te Kuzey Denizi'nde çıkan fırtına, Scheveningen balıkçı filosunun büyük kısmını yok etti. Aynı yıl İstanbul güçlü bir depremle sarsıldı ve 280 kişi hayatını kaybetti. 1895'e gelindiğinde her iki topluluk da felaketlerin etkisini hâlâ hissediyordu. Yayıncı H.J.W. Becht önderliğinde bir grup sanatçı, yazar ve besteci, yardım fonu oluşturmak için bir kitap yayımladı.

Osmanlı Hariciye Nazırı
Said Paşa

Hollanda gazetesinde kitap ilanı

Kitap, Sultan II. Abdülhamid'in altın yıldızlı armasını taşıyor ve İstanbul'daki Hollanda Büyükelçisi Jonkheer Mr. O. D. van der Staal van Piershil ile Osmanlı Hariciye Nazırı Said Paşa'nın imzalarını içeriyordu. Hollandalı -ve kısmen Türk- sanat dünyasının bir "Kim Kimdir" albümü gibiydi; katkıda bulunanlar arasında Pierre Loti, Albert Verwey, Prenses Karadja, Herman Heyermans Jr., Lodewijk van Deyssel; illüstrasyonlarda ise Marius Bauer, Jozef Israëls, Mesdag, Jan Toorop, Breitner, Jacob Maris ve kedi resimleriyle ünlü Henriëtte Ronner-Knip yer alıyordu.

Türkiye Hollanda Büyükelçisi Joep Wijnands kriz merkezinde

Bu proje, Hollanda akademi çevrelerinden gelen uzun vadeli bilgi paylaşımının somut bir örneği oldu.

Geriye dönüp bakıldığında Hollanda'nın tepkisi ne kurtarma hızına ne de bağış miktarına göre tanımlanabilir. Bu, katılımın genişliğiyle ölçülür: Hatay'daki kurtarma köpeklerinden Kahramanmaraş'taki çocuk çantalarına, finansal yardımdan kayıplar ve direnişle dokunmuş bir duvar halısına kadar uzanan bir dayanışma öyküsüydü. Büyükelçi Wijnands'ın sözleriyle: *"Tepkimiz yalnızca acil yardımdan ibaret değildi. Gerçek anlamda, defalarca sahada bulunmak ve bunu önemseyerek yapmakla ilgiliydi."*

Yıllar sonra bile artçı sarsıntılar hissediliyor: Jeolojik, toplumsal ve duygusal olarak. Ancak yasın ortasında yeni bağlar kök saldı. Yönetim kurullarında, sınıflarda, kültür merkezlerinde ve kamu ofislerinde; sessiz dayanışma eylemleriyle Hollanda ve Türkiye ortak zemini yalnızca felakette değil, iyileşmede ve umutta da buldu.

Umudun Gobleni

Depremden sonraki aylarda Kahramanmaraşlı 110'dan fazla kadın, ünlü Vermeer tablosu İnci Küpeli Kız'ın altı metrelik bir goblenini oluşturmak için bir araya geldi. Hollanda merkezli A New Path to Equality (NP2E) Vakfı ve Kahramanmaraş Down Sendromu Derneği tarafından düzenlenen proje, sanatsal ifade ile travma iyileşmesini birleştirdi.

Katılımcıların her biri, Vermeer'in tablosunun kanaviçe biçimindeki bir bölümünü işledi; çalışırken hikâyelerini paylaştılar. Proje Hollanda Büyükelçiliği tarafından desteklendi ve topluluk temelli sanat terapisi aracılığıyla duygusal iyileşmeyi hedefledi.

Tamamlanan goblen önce Kahramanmaraş'ta sergilendi, ardından İstanbul, Ankara, Amsterdam ve Strazburg'a taşındı. 6 Şubat 2024'te, yani depremin birinci yıldönümünde, orijinal tablonun bulunduğu Mauritshuis Müzesi'nde (Lahey) sergilendi. Anma töreni, NP2E, Hollanda Dışişleri ve Eğitim-Kültür-Bilim Bakanlıkları ile Türkiye'nin Lahey Büyükelçiliği tarafından ortaklaşa düzenlendi.

Açılıшта Bakan Eppo Bruins, Türkiye Büyükelçisi Selçuk Ünal ve Mauritshuis Direktörü Martine Gosselink konuşma yaptı. Goblen, acının, direncin ve ortak insanlığınilmeklerle dokunmuş bir anısı olarak kaldı.

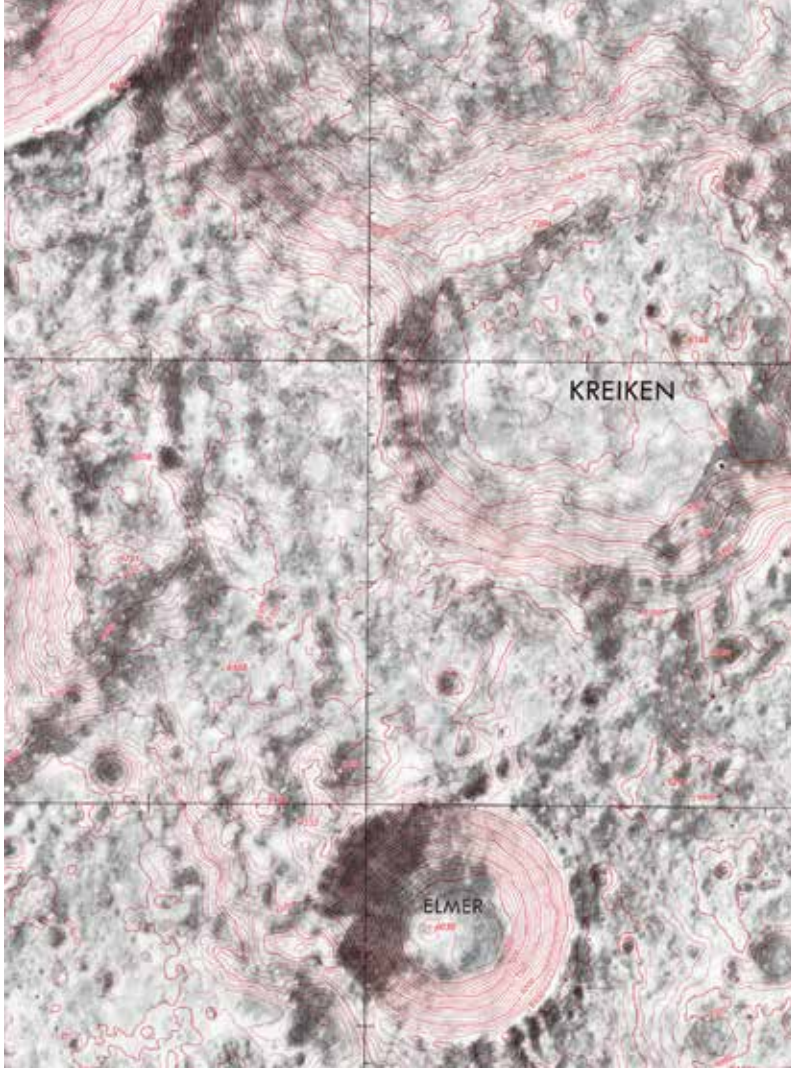

Mauritshuis Müzesi'nde İnci Küpeli Kız gobleni, Lahey

Egbert Kreiken

Türk Astronomisinin Öncüsü

Ay'daki
Kreiken
Krateri

Rasathane boş
bir tepenin
üzerine inşa
edildi

Ay'ın ekvatoruna yakın, pek de göz alıcı sayılmayacak bir noktada yer alan Kreiken krateri, Hollandalı gökbilimci Egbert Adriaan Kreiken'in (1896-1964) macera dolu yaşamına sessiz bir tanıklık yapmayı sürdürür. Kreiken, kendi yaşam ilkesini şöyle özetlemişti: "İnsanın hayatta yapabileceği kadar çok şey yapması gerekir."

Türkiye'ye geldiğinde, Kreiken zaten bir romanı dolduracak kadar olağanüstü bir hayat yaşamıştı. Hollanda'nın Barneveld kasabasında doğdu; Groningen Üniversitesi'nde

astronomi okudu ve çeşitli enstitülerde ve okullarda çalıştı. 32 yaşında, o dönemde yeni kurulan Bosscha Rasathanesi'nde (bugünkü Endonezya) öncü bir görev teklif edildi. Ancak İkinci Dünya Savaşı çok geçmeden her şeyi kökten değiştirecekti.

Kreiken, Japon toplama kampına hapsedildi. Eşi elinden alındı ve onu bir daha asla sağ göremedi. Üç buçuk yıl boyunca beş farklı kamptan geçti ve sonunda Batavia'daki bir hastaneye ulaştı; kendi sözleriyle "en korkunç ölüm yürüyüşlerinden birine tanıklık etti." Çevresindekilerin çoğu öldü. Kurtuluş geldiğinde 82 kilodan sadece 38 kiloya düşmüştü. Bu dehşet derin izler bıraktı ancak Kreiken hayata sıkı sıkıya sarıldı: *"Yaşam dolu olmak, dünyayı daha iyi hâle getirmek ve olabildiğince iyilik yapmak."*

Savaşın ardından, 1949'daki bağımsızlıktan sonra bile Endonezya'da kalmaya devam etti. Onun girişimleriyle UNESCO, 1948'de Bosscha Rasathanesi için yeni 71 santimetrelilik Schmidt teleskobunun optik bileşenlerinin finansmanını onayladı.

Uluslararası astronomi camiası küçüktü ve Kreiken, Minnaert, Pannekoek ve adı bugün bir kuyrukluyıldız bulutu ile anılan Jan Oort gibi isimlerle yakın ilişkilere sahipti. Oort, 1947'de yazdığı bir mektubu şu sözlerle bitirmişti: *"Hâlâ bu kadar astronomi çalışması yapabilmemi ne kadar takdir ettiğimi belirtmeden geçmek*

istemem. Bunu nasıl başardığımı anlamakta zorlanıyorum. Kampta mı çalışmaya başladın, yoksa kurtuluştan sonra mı?"

Kreiken nihayet Hollanda'ya döndüğünde -artık Amerikalı

Frances Pape ile evliydi- UNESCO ona yeni bir görev verdi: Monrovia'daki Liberya Üniversitesi'nde fizik profesörlüğü. 55 yaşında, Frances'le birlikte bir Pontiac Torpedo ile Sahra'yı geçti. Kendilerini "gökbilimsel göçebeler" olarak tanımladılar.

İki yıl sonra UNESCO, Kreiken'i Ankara'ya gönderdi. Burada profesör ve Astronomi Enstitüsü Müdürü oldu. Ataması, dönemin Cumhurbaşkanı Celâl Bayar ve tüm Türk hükümeti tarafından bizzat onaylandı. Türkiye NATO'ya yeni katılmıştı ve savaş sonrası kalkınma fonları, özellikle Marshall Planı, bilim yatırımlarında büyük bir artış yaratmıştı. Kreiken için

bu, uzun süredir beklediği fırsattı: Kendini bütünüyle astronomiye adama şansı.

Modern bir rasathane kurmayı hayal ediyordu. Üniversitenin güçlü desteği ve uluslararası fonlara erişimle, Ankara'nın

sadece 18 kilometre dışındaki Ahlatlıbel bölgesinde bir plato seçti: Deniz seviyesinden 1.250 metre yüksekteydi, yılda 300 açık geceye sahipti ve neredeyse hiç ışık kirliliği yoktu. İnşaat başladı ve 1959'da vizyonu somutlaşmaya başladı.

Her şeyden önce tutkulu bir eğitimci olan Kreiken, rasathanenin ana görevinin büyük yabancı gözlemcilerinde çalışabilecek öğrenciler yeni bir gökbilimci kuşağı yetiştirmek olduğuna inanıyordu. Hatta askerî öğrencilerin bilim insanı olarak eğitilmesini önerdi. Bu plan o kadar iyi karşılandı ki NATO projeye mali destek vermeyi kabul etti.

İlk aletler Hollanda'daki yedek parçalardan getirildi ancak Kreiken uluslararası ağını kullanarak en üst düzey ekipman temin etti. Ana bina, bugün hâlâ süren bir iş birliğinin başlangıcı olarak Ankara Üniversitesi ve yeni kurulan Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin desteğiyle inşa edildi. Hatta kubbelerde bile Hollanda imzası vardı: Mersin'deki Hollanda Kraliyet Liman İşleri Derneği yardım etmişti.

Rasathane 26 Ağustos 1963'te resmen açıldı. Kreiken bu vesileyle Ankara'da uluslararası bir yaz okulu düzenledi, dünyanın dört bir yanından seçkin öğretmenler geldi. Bu etkinlik, rasathaneyi uluslararası alanda görünür kıldı ve yabancı kurumlarla bağlantılar kurdu. Bunlar Türkiye'de astronominin gelişimi için hayati adımlardı. Ancak onun hedefi daha da büyüktü: Ankara'yı yalnızca astronomi değil, uzay bilimi, uygulamalı matematik ve teorik fizik alanlarında da bilim insanı yetiştiren bir merkez hâline getirmek. Kısa veya uzun süreli öğretim için yabancı uzmanlar davet

Hollanda-Türkiye Astronomi Bağlarını Öne Çıkaran Konferans

Türkiye ile Hollanda arasında 1924'te imzalanan Dostluk Antlaşması'nın 100. yılı kutlamaları kapsamında, 16 Aralık 2024'te Ankara Üniversitesi'nde özel bir konferans düzenlendi.

Amsterdam Üniversitesi'nden Dr. Friso Hoeneveld, "Egbert Kreiken: Bir Hollandalı Gezginin Kalben Bir Türk'e Dönüşümü" başlıklı konuşmasında, Kreiken'in Türk

astronomisine kalıcı katkılarını anlattı.

Etkinlik, Hollanda Krallığı Ankara Büyükelçiliği girişimiyle, Ankara Üniversitesi ve Hollanda Türkiye Araştırma Enstitüsü (NIT) iş birliğiyle düzenlendi. Konferansın ardından, Kreiken Rasathanesi Müdür Yardımcısı Dr. Tolgahan Kılıçoğlu, hâlâ Kreiken'in adını taşıyan tesislerde katılımcılara rehberli bir tur gerçekleştirdi.

ederek öğrencilere sağlam, uluslararası geçerliliği olan bir eğitim sunmayı amaçladı. Ankara Üniversitesi Astronomi ve Uzay Bilimleri Bölümü doğrudan bu girişimden doğdu.

1964'te, Hollanda'ya yaptığı kısa bir ziyarette ciddi şekilde hastalandı. Kısa süre sonra, 67 yaşında hayatını kaybetti. Kremasyon töreninde, hizmet ettiği ülkenin olağanüstü bir saygı göstergesi olarak tabutu Türk bayrağına sarıldı ve İstiklâl Marşı çalındı.

Uluslararası Astronomi Birliği, Ay'daki bir kratere adını verdi. Ankara Rasathanesi'ndeki 40 santimetrelik yansıtmalı teleskop bugün hâlâ Kreiken Teleskobu olarak bilinir.

Türkiye'de Kreiken, bilimsel eğitimin öncülerinden biri olarak anılır. Hollanda'da ise az tanınır. Ancak mirası yaşamaktadır. Kurduğu rasathanede, ilham verdiği öğrenci kuşaklarında ve anısını yaşatmak için çalışanlarda... Bunların arasında biyografisini yazan

eski öğrencisi C. Güner Omay ve araştırmalarını sürdüren yeğeni Juus Kreiken de vardır.*

*Bu makaledeki bilgilerin bir kısmı, Juus Kreiken tarafından yapılan araştırmalara dayanmaktadır (juuskreiken@gmail.com).

(Üst sol) Kreiken, eşi, meslektaşları ve köpeği Karabaş ile

(Üst sağ) Rasathanenin bugünkü görünümü

(Solda) Rasathaneyi ziyaret eden çocuklar (fotoğraf: Ankara Üniversitesi)

Egbert Kreiken

Hollanda'ya Türk İş Göçünün Altmış Yılı

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda, 1947 ile 1963 arasında, 400.000'den fazla Hollandalı daha iyi bir yaşam arayışıyla Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ülkelere göç etti. Bu kitlesel göç, o dönemde Hollanda'yı Batı Avrupa'nın en büyük göç veren ülkelerinden biri hâline getirdi. Aynı dönemde, 1960'lardan itibaren Hollanda yabancı işçileri çekmeye başladı. 19 Ağustos 1964'te Hollanda ve Türkiye, Türk "misafir işçilerin" Hollanda'ya gelişini düzenleyen resmî bir işgücü anlaşması imzaladı.

Fikir oldukça basitti: Hollanda sanayisi işçiye ihtiyaç duyuyordu. Türkiye'de ise çalışmaya hazır insanlar vardı. Bu, ekonomik büyüme ve iyimserlik dönemi idi. Hollanda fazla mesai yapıyor, fabrikalar tam kapasite çalışıyordu. Sonrasında gelen göç dalgası başlangıçta geçici olacaktı ancak sonunda Hollanda'da büyük Türk topluluklarının oluşmasına yol açtı.

İlk yıllar nispeten sessiz geçti. Erkekler -bazen kadınlar- genellikle tek başına gelir, resmî kanallardan ya da gayriresmî

yollarla limanlarda, demir-çelik tesislerinde veya tekstil fabrikalarında çalışırlardı. Pansiyonlarda kalırlardı, çoğu zaman altı kişi bir odada. Plan şuydu: Para kazan, biriktir, dön. Ama sözleşmeler uzadıkça aileler de geldi, çocuklar büyüdü. Hollanda ev sahipliği yapan ülkeden ikinci bir yuvaya dönüştü.

Bu dönüşüm kolay olmadı. Hollanda hükümeti başlangıçta uyum politikalarına fazla yatırım yapmadı, çünkü varsayım şuydu: "Misafir işçiler"

birkaç yıl içinde geri dönecekti. Ancak 1970'lerdeki petrol krizi ve işe alım programlarının resmen sona ermesiyle birlikte Hollanda uyuma yatırım yapmaya başladı. 1974'te aile birleşimi yasal güvenceye kavuştu ve geçici işgücü göçü sessizce kalıcı yerleşime dönüştü. Topluluk giderek daha bilinçli hâle geldi. Aynı yıl, Hollanda'daki ilk Türk işçi derneği olan HTIB kuruldu.

Birinci kuşak çoğunlukla kendi hâlinde yaşadı. Çalış, biriktir, dayan. İkinci ve üçüncü kuşaklar ise seslerini duyurmaya, okumaya, yazmaya ve Hollanda ile Türkiye arasında yeni iş

birliklerinin öncüsü olmaya başladı. İki dünyanın en iyilerini birleştirerek çok yönlü bakış açılarını yeniliğe dönüştürdüler. Murat Işık gibi yazarlar değişen zamanları anlattı: Sessiz babaları, mücadeleci anneleri, Amsterdam blokları ile Anadolu kökleri arasında yer arayan çocukları...

2022'de Hollanda'da yaklaşık 475.000 Türkiye kökenli kişi yaşıyordu; bu, ülkenin en büyük göçmen topluluklarından biridir. Topluluklar hâlâ büyük şehirlerde yoğunlaşmıştır: Rotterdam, Amsterdam, Lahey ve Utrecht. Bu varlık, Türk ve Hollanda toplumları

arasında köprüler kuran sayısız kültürel, dinî ve sosyal kuruluşun doğmasına yol açtı.

2024'te, Türk iş göçünün altmışıncı yılı ülke genelinde anıldı. Sergiler açıldı, belgeseller gösterildi, anma toplantıları düzenlendi. Hikâyeler kimi zaman acılı, kimi zaman gururluydu. Rotterdam'da fotoğrafçı Çiğdem Yüksel, birinci kuşaktan kadınların 22 kişisel portresinden oluşan *If You Only Knew (Bir Bilseydiniz)* adlı sergiyi sundu. Haarlem'de ise kadın emeğinin altmış yıllık hikâyesini konu alan bir sergi düzenlendi; bu sergi daha sonra Hollanda Büyükelçiliği'nin desteğiyle Türkiye'ye taşındı (bkz. yan hikâye).

Altmış yıllık göç Türkiye'de de kapsamlı biçimde anıldı. Hollanda Büyükelçiliği pek çok etkinlikte aktif rol aldı.

"Misafir işçi" kavramı artık geri dönüşü olmayan bir biçimde eskimiş görünüyor. Türk toplumu artık Hollanda hikâyesinin kalıcı bir parçası. Türk göçünün altmış yılı kapanmış bir bölüm değil, her gün yeniden yazılan yaşayan bir tarih.

CBS plak fabrikasında çalışan Türk kadınlar (Fotoğraf: Poppe de Boer - Noord Hollands Arşivi)

(Solda) 1960'larda Hollanda'daki Türk "misafir işçiler"

FENIX
Müzesi,
Rotterdam

(Sol)
FENIX'in
geniş sergi
alanları

(Sağ)
Fotoğraf
sergisi -
FENIX
Müzesi,
Rotterdam

FENIX: Göç Müzesi

Bavul koleksiyonu

15 Mayıs 2025'te, Hollanda Kraliçesi Máxima, Rotterdam'da dünyanın göçe adanmış ilk sanat müzesi olan FENIX Müzesi'ni resmen açtı. FENIX, Rotterdam merkezli Droom en Daad Vakfı tarafından kurulan ve finanse edilen büyük bir özel müzedir. Katendrecht liman bölgesinde, bir zamanlar birçok göçmenin Hollanda'ya adım attığı eski San Franciscoloods deposunda yer alır; bina hikâyesinin kendisinin bir parçasıdır. 1923'te inşa edilen depo, MAD Architects tarafından dönüştürülmüş ve içine 30 metrelik çift sarmal bir merdiven olan Tornado eklenmiştir. Bu merdiven panoramik bir terasa çıkar ve hareket ile dönüşümün simgesidir; müzenin ana temalarını temsil eder.

Türk toplumu da müzede görünür bir yer tutar. Family of Migrants (Göçmen Ailesi) adlı fotoğraf yerleştirmesi, Türkiye'den ve Türkiye hakkında fotoğraflar aracılığıyla göçün duygusal gerçekliğini keşfeder.

Müzede, Hollandalı yiyecek-içecek şirketi Vermaat, İstanbul'un Michelin yıldızlı şefi Maksut Aşkar ile ortaklık kurarak Anadolu esintili bir restoran, kafe ve fırın yaratmıştır. FENIX, göçü ulusal tarihin bir dipnotu olarak değil, belirleyici bir güç olarak sunar. Bu, bakış açısında önemli bir değişimi temsil eder, insan deneyimine yeni ve güçlü bir yorum getirir.

Şef Maksut Aşkar (ortada), meslektaşı ve Vermaat temsilcisiyle (solda)

FENIX'in kalıcı sergisi All Directions (Tüm Yönler), Rineke Dijkstra, Shilpa Gupta ve Yinka Shonibare gibi uluslararası sanatçılardan yüzden fazla eseri içerir. Odak tek bir grup ya da dönemde değil. Göç, zorunlu ya da gönüllü, geçici ya da kalıcı olsun, evrensel bir insan deneyimi olarak ele alınır. 2.000 bağışlanmış bavuldan oluşan bir labirent, müzenin kalbini oluşturur; birçoğu kişisel göç hikâyelerine yönlendiren QR kodları taşır.

Aile ve Sosyal
Hizmetler
Bakanı Mahinur
Özdemir
Göktaş,
Hollanda
Büyükelçisi
Joep Wijnands
ile İstanbul'daki
sergiyi ziyaret
ederken

Türk Kadın Öncüler Fotoğraf Sergisi

Hollanda'ya Türk göçünün altmışıncı yılı vesilesiyle, Verwey Museum Haarlem, bu hikâyeyi şekillendiren kadınları konu alan dikkat çekici bir sergi düzenledi. Vrouwelijke Turkse Pioniers (Türk Kadın Öncüler) sergisi, Haarlem'deki Türk topluluğundan birinci kuşak işçiler, onların kızları ve torunları ile daha sonra Türkiye'ye dönmüş kadınların kişisel hikâyelerini bir araya getirdi.

Sergi, topluluk üyelerinden Havva Eryılmaz, Müberra Güçlü, Samiye Harbelioğlu, Feride Köycü ve Gülercan Köycü'nün ortak küratörlüğünde hazırlandı. Onların sesleri, görüntüleri ve anıları serginin kalbinde yer aldı. Aynı zamanda Haarlem College ve Sakarya Üniversitesi öğrencileri, Erasmus+ eğitim projesi Hollanda'daki Türk Misafir İşçilerin Hikâyeleri kapsamında röportajlar, fotoğraflar ve kısa videolar üreterek serginin perspektifini zenginleştirdi.

Sergi 2024'ün başında Haarlem'de açıldıktan sonra Türkiye'ye taşındı ve göç hikâyesiyle güçlü bağları olan şehirlere gitti: Emirdağ, Bursa, İstanbul, Yozgat (Bahadın dâhil), Eskişehir, Ankara, Aksaray, Karaman ve Konya.

Örneğin, İstanbul'da sergi Beyoğlu Belediyesi Başkanlık Binası Sanat Galerisinde, Eskişehir'de Zuhul Yorgancıoğlu Moda Tasarım Müzesinde,

Aksaray'da ise restore edilmiş II. Kılıç Arslan Hamamı'nda sergilendi. Sergi, Hollanda Ankara Büyükelçiliği ve Türkiye Sosyal Sigortalar Bankası (SVB) tarafından desteklendi.

Hollandaca ve Türkçe olarak sunulan sergi, kültürleri ve çoğu zaman sınırları aşarak yaşam kuran kadınların gücünü, direncini ve görünmeyen liderliğini öne çıkardı.

Eskişehir

2024 yılında, Yozgat Bahadın'da, 1960'ların başında Avrupa'ya giden köyün kadın göçmenlerine ithafen *Umuda Yolculuk* adlı heykel açıldı. Girişim, Toplumsal Araştırma Vakfı tarafından gerçekleştirildi.

Şahin Yıldırım'dan 60 Yıl, 60 Hikâye

60 Yıl, 60 Hikâye Lahey'de Fotoğraf Sergisi

23 Ekim 2024'te, *Hollanda'ya Türk İş Göçünün 60 Yılı* adlı fotoğraf sergisi Lahey'deki Atrium'da, Belediye Başkanı Jan van Zanen ve Türkiye Büyükelçisi Selçuk Ünal tarafından açıldı. Sergi, Atlas Kültür Merkezi tarafından düzenlendi ve Türkiye ile Hollanda arasındaki işgücü anlaşmasının 60. yıldönümünü kutladı.

Serginin merkezinde, 30 eski Türk misafir işçi ve eşleri ile onların yaşamlarında rol oynamış 30 Hollandalı işverenler, tercümanlar, öğretmenler, komşular ve kilise gönüllüleri olmak üzere 60 profesyonel portreden oluşan bir koleksiyon yer aldı.

Portrelerin yanında, döneme ait belgeler, siyah-beyaz fotoğraflar ve günlük eşyalar sergilendi. Sergi, ortak tarih perspektifinden Hollanda kimliğini inceledi ve eğitim, ekonomi, dayanışma ve kültürel diyalog gibi temalar üzerine düşünmeyi teşvik etti. Açılıшта Şahin Yıldırım'ın *60 Yıl, 60 Hikâye* adlı kitabı da tanıtıldı. Kitap, bu iç içe geçmiş tarihin her iki tarafındaki kişisel tanıklıkları içerir.

26 Kasım 1968'de yetkililer sahanın durumunu inceliyor

Fenerbahçe takımı maçtan bir gece önce Amsterdam'daki bir Türk restoranında

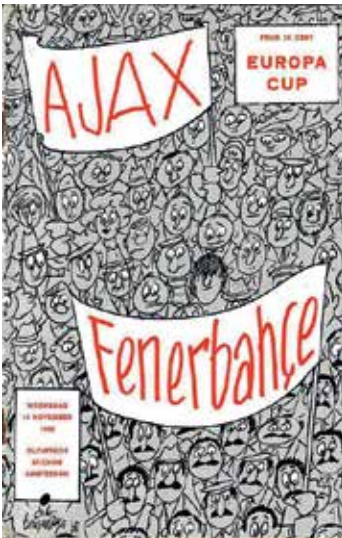

Maçtan bir an

Hollandalı futbolcular Sjaak Swart ve efsanevi Johan Cruyff, 0-2'lik galibiyet sonrası sahadan ayrılırken

Unutulmaz Bir Maç

Ajax-Fenerbahçe maçının afişi

Fenerbahçe – Ajax, 27 Kasım 1968

13 Kasım 1968'de, Avrupa Kupası karşılaşması için Hollanda şampiyonu Ajax, Türk şampiyonu Fenerbahçe'yi Amsterdam'da ağırladı. Türk takımı tam diplomatik protokolle geldi ve akşamı bir Türk restoranında keyifli bir yemekle geçirdi. Sahada ise işler o kadar iyi gitmedi: Ajax her iki devrede birer gol attı (Klaas Nuninga ve Bennie Muller) ve maçı net bir 2-0 galibiyetle tamamladı.

İki hafta sonra Hollandalılar, 26 Kasım'da yapılacak rövanş maçı için İstanbul'a uçtu. Onları şiddetli yağmur karşıladı. Şükrü Saracoğlu Stadyumu adeta bir bataklığa dönmüştü. Hollanda basını sahayı "sürülmüş patates tarlasına" benzetti: Koca bir çamur yığını. Romen hakem Jozef Ritter sahaya bir kez baktı ve maçı iptal etti. Büyük umutlarla gelen taraftarlar eli boş döndü. Johan Crujff, Sjaak Swart, Piet Keizer ve Nuninga dâhil Ajax oyuncuları fazladan bir gece kalmak zorunda kaldı. O geceyi, ünlü şekilde, bir gece kulübünde bir oryantal dansçı eşliğinde geçirdiler. Ertesi gün Hollanda gazeteleri manşet attı: "Çamur ve Göbek Dansı."

27'sinde zemin pek düzelmemişti ama maç oynandı. 30.000'den fazla seyirci koşullara rağmen tribünleri doldurdu. Bu, futboldan çok çamur güreşine benziyordu. Ajax bir kez daha üstün geldi. İkinci yarıda Keizer ve Nuninga, her ikisi de Crujff'in asistleriyle birer gol attı. Sonuç: Yine 2-0 Ajax'ın galibiyeti.

Ajax o sezon Avrupa Kupası finaline kadar yükseldi. Bu çamurlu karşılaşmalardan kalan görüntüler - Hollandalı oyuncuların kaydığı, Türk oyuncuların savrulduğu anlar - hâlâ futbol efsaneleri arasında yerini korur. Bugün bu fotoğraflar Lahey Ulusal Arşivinde, ANP Vakfı'nın gözetiminde saklanmaktadır. Bu kareler, uluslararası maçların seyrek olduğu, seyahatin hâlâ bir macera duygusu taşıdığı bir dönemi hatırlatır.

Yeni ve eski Ajax logoları

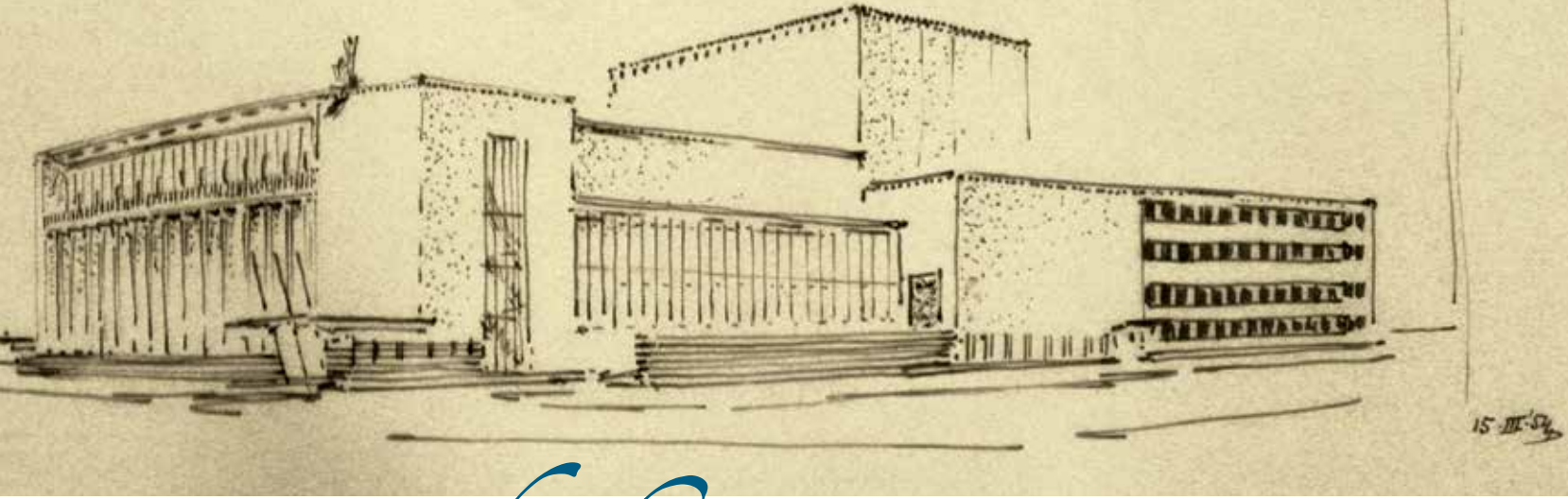
Diğer Ajax

Amsterdam'ın Ajax futbol kulübü adını Yunan mitolojisinden alır. 20. yüzyılın başlarında kurulan birçok kulüp gibi, efsanevi bir adaş aracılığıyla ölümsüzlük arayışındaydı. Ajax, Truva Savaşı'nın kahramanlarından biriydi. Aşil öldüğünde zırhı Ajax'a değil Odysseus'a verildi. Ajax öfke ve utanç içinde deliliğe sürüklendi. Bir sanrıyla, kendisine ihanete ettiklerini sandığı savaşçı arkadaşlarını katletti. Şafak vakti uyandığında, çevresinde yalnızca ölü koyunlar buldu. Onarılmaz bir utançla kılıcının üzerine düştü.

Peki sonra ne oldu? Antik Truva'nın, Türkiye'nin batı kıyısında yeniden keşfedilen o kadim kentin yakınında Kumkale köyü bulunur. Gölgelek meydanında yaşlı adamlar çay içer. Ancak evlerin hemen ötesinde bir tepe uzanır: Ajax'ın unutulmuş mezarı. Bu tümsekten Truva ovası ve uzakta Aşil'in dinlendiği yer görülebilir. Bir efsane kahramanı, bugünün Türkiye'sinde sessizce yatmaktadır.

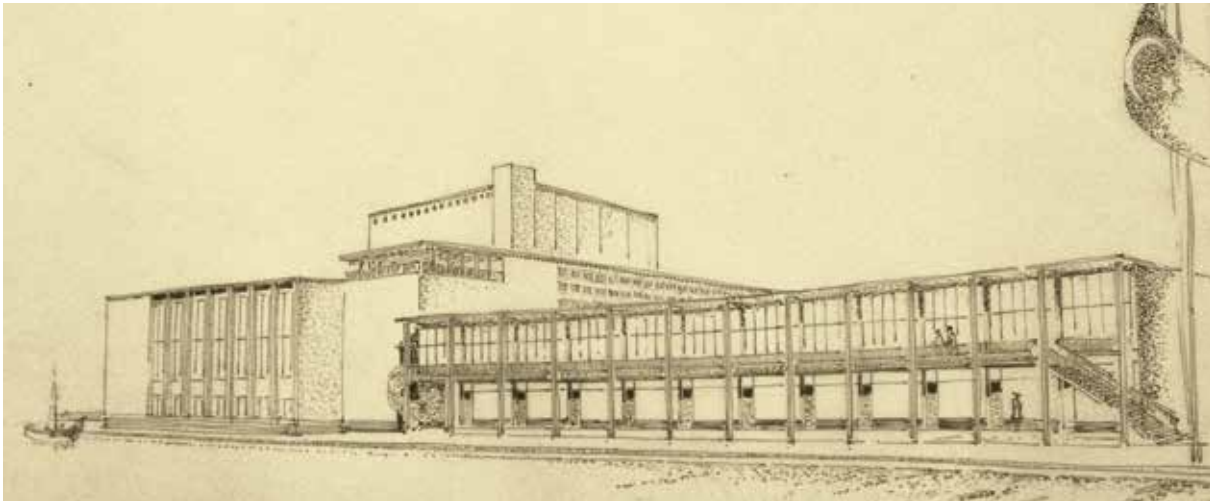
Türkiye'de, Truva yakınındaki Ajax'ın mezarı

İzmir'de Hollanda Mimarisi

Dudok'un Unutulmuş Rüyası

1933 yılında, mimar Şevki Balmumcu, başkent Ankara'da etkileyici bir sergi salonu inşa etti. Yüksek pencereleri ve zarif bir kulesi olan beyaz, zarif bir yapıydı. Basın çok olumlu karşıladı ve tasarımı Türkiye'de modernizmin başlangıcı olarak övdü. Bina kısa sürede genç Türkiye Cumhuriyeti'nin "yapabiliriz" ruhunun bir simgesi hâline geldi. Türk mimarlar artık gözlerini geleceğe çevirecekti.

(Üst sol) Hollanda'da Hilversum Belediye Binası, tasarım: W.M. Dudok

(Üst sağ) Dudok Türk mimarlarla birlikte (soldan sağa): Harbi Hotan, Dudok, Kemal Ahmet Aru ve Rıza Askan

Tiyatro tasarımı

Balmumcu, Hollandalı mimar Willem Marinus Dudok'un (1884-1974) hayranıydı. Geniş çapta saygı gören Dudok, hiçbir resmî akımın kalıplarına tam olarak uymazdı. Bauhaus'un sadeliğini, Amsterdam Okulu'nun ifadeselliğini ve uluslararası modernizmin evrenselliğini birleştirerek kendine özgü bir mimari dili geliştirmişti. Dudok genelde Hilversum Belediye Binası'nın (1928-1931) devrim niteliğindeki tasarımıyla tanınır. Ayrıca hızla büyüyen bu şehir için kentsel gelişim planını da hazırlayarak kentin görünümünü kökten yeniledi. Dudok, eserleriyle dünya çapında tanındı ve Türkiye'de yeni bir mimar kuşağını etkiledi.

Dudok ilk kez 1938'de Türkiye'yi ziyaret etti. Ankara'daki yeni parlamento binası tasarımı için jüri üyesiydi. O dönemde Türk basını onu "dünyanın en iyi mimarlarından biri" olarak tanımladı. 1940'larda Dudok'a Ankara Üniversitesi'nde ders verme teklifi yapıldı ancak İkinci Dünya Savaşı nedeniyle Hollanda'dan ayrılamadı.

1949'da ise yeniden jüri üyesi olarak Türkiye'ye döndü.

Daha sonra, 1954 yılında, İzmir Belediye Başkanı Rauf Onursal, Dudok'u Konak Meydanı'nda yeni bir belediye binası ile kültür merkezi ve tiyatro tasarlamak üzere davet etti. Yaşlı mimar, dünyada bir kez daha kalıcı bir iz bırakma fırsatını yakaladığı

1933-34 yıllarında Türk mimar Şevki Balmumcu tarafından tasarlanan Sergi Evi (Exhibition Hall), daha sonra Ankara Opera Binası'na dönüştürülmüştür

2017'de Konak Meydanı'ndaki sergi

için heyecanlıydı. Türkiye'ye gelir gelmez kadim liman kentinde dolaştı ve gelecekteki tasarımlarının yerini bir turistik harita üzerinde işaretledi. Klasik Osmanlı evleri çizdi, günlerini olası tasarımlar üzerine eskizler yaparak geçirdi. Hollanda'ya döndüğünde bu çizimleri

Genç Willem Marinus Dudok

geliştirmeye devam etti. Başlangıçta Osmanlı geçmişini bir şekilde yansıtmak gerektiğini düşündü ancak Türk ortaklarıyla yaptığı görüşmelerin ardından çizimlerini uyarladı ve İzmir için gerçekten modern bir vizyon yarattı.

Eğer Dudok'un tiyatrosu ve belediye binası inşa edilseydi, bugün İzmir çok farklı bir görünüme sahip olacaktı. Ancak çeşitli nedenlerle bu iddialı planlar hiçbir zaman hayata geçmedi. 1954 seçimlerinden sonra, Dudok'un dostu ve destekçisi Belediye Başkanı Rauf Onursal, milletvekili olarak Ankara'ya taşındı. Projenin diğer ateşli destekçisi Vali Muzaffer Göksekin ise Bağdat Büyükelçiliği'ne atandı. Yeni belediye başkanı ve vali projeleri sessizce rafa kaldırdı; tasarımlar hiçbir zaman gerçekleşmedi.

Dudok büyük bir hayal kırıklığı yaşadı ve bir daha Türkiye'yi ziyaret etmedi ancak ileri yaşlarına kadar mimarlık yapmayı sürdürdü. Gelenek ile modernizmi dengeleyen yapıları, bugün hâlâ hem

(Solda) 2017 sergisi ve sempozyumu afişi

(Sağda) Rotterdam Mimarlık, Tasarım ve Dijital Kültür Müzesi'ndeki Dudok arşiv belgeleri

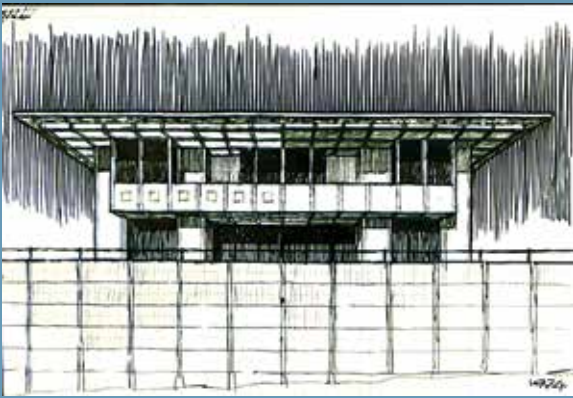
uzmanların hem de halkın beğenisini kazanmaktadır.

Dudok'un İzmir hayalinden geriye yalnızca Hollanda arşivlerinde saklanan çizimler, eskizler ve mektuplar kaldı - ta ki bunlar 2017'de yeniden gün yüzüne çıkana kadar. O yılın ekim ayında, Hollandalı ve Türk ortakların desteğiyle İzmir'de bir sergi ve iki günlük sempozyum düzenlendi; Dudok'un hiç gerçekleşmemiş tasarımları dünyaya ilk kez tanıtıldı.

Ankara Bilkent Üniversitesi ile Delft Teknoloji Üniversitesi arasında özel bir iş birliğiyle tiyatronun 3D rekonstrüksiyonu geliştirildi. 13 Ekim 2017'de İzmir Konak Meydanı'nda, Dudok'un tasarımlarının büyük ölçekli modellerinin yer aldığı açık hava sergisi, İzmir Belediye Başkan Yardımcısı ve mimar Muzaffer Tuçağ ile Hollanda Kültür Ataşesi Quirine van der Hoeven tarafından açıldı.

Açılışın ardından, İzmir Mimarlar Odası'nda, Hollanda ve Türkiye'den bilim insanları ve mimarların katılımıyla ve yüzlerce öğrenci ile meraklının iştirakiyle iki günlük "Dudok'tan 21. Yüzyıla: Kenti Yeniden Tasarlamak" başlıklı sempozyum gerçekleştirildi.

Konuya ve katılımcılara dair yüksek çözünürlüklü fotoğraflar ve daha fazla bilgi için: dudokinturkey.com

Sedat Hakkı Eldem'in konut eskizi (1974)

Sedat Hakkı Eldem ve Hollanda Büyükelçi Konutu

1970'lerde Türk modernisti Sedat Hakkı Eldem, Ankara'daki Hollanda Büyükelçisi Konutu'nu tasarladı. Yapının açıklığı ve insancılığı, Dudok'un modernizmiyle benzer bir anlayışı yansıtır.

Ankara'daki yeni Büyükelçilik binası tasarımı

Yeni Büyükelçilik

Hollanda, EGM Architects tarafından tasarlanan yeni bir büyükelçilik binası inşa etmektedir. Karşılama odaklı ve sürdürülebilir yapı, Hollanda-Türkiye iş birliği için bir merkez işlevi görecektir. Temel atma töreni Eylül 2024'te yapılmıştır.

Bir Metropolde Yeşil Bir Vaha

İstanbul'daki "Palais de Hollande"

Güneşli bir öğleden sonra, İstiklâl Caddesi'ndeki 197 numaralı yüksek kapıdan içeri giren herkes İstanbul'un hareketli Beyoğlu semtindeki kalabalık alışveriş caddesinden bambaşka bir dünyaya adım atar.

19. yüzyıldan
bir çizimde
Palais de
Hollande

Ana girişten görülen Palais de Hollande

Bahçeden görülen Başkonsolosluk binası

Metropolün uğultusu bir anda silinir ve ziyaretçiler kendilerini 19. yüzyıldan kalma bir kır evinin, Palais de Hollande'ın etrafında şekillenen yeşil, huzurlu bir vahanın içinde bulurlar. Bu mekân, 400 yıldır Hollanda-Türkiye diplomatik ilişkilerinin simgesidir. 1612 yılında, ilk Hollanda elçisi Cornelis Haga'nın kiraladığı ev tam bu yerde bulunuyordu. Pera (bugünkü Beyoğlu), Osmanlı döneminde birçok yabancıların yerleştiği bir bölgeydi. Hollanda elçiliğinin

(1947'de Ankara'daki elçilik açıldığında Başkonsolosluk'a dönüştürülmüştür) yakınında İsveç, Rus ve İtalyan elçilik konutları da yer alıyordu. Pera büyük ölçüde ahşap yapılardan oluştuğu için sık sık yangınlarla harap oluyordu. Burada bir zamanlar duran ahşap evden muhtemelen yalnızca temellerin bir kısmı kalmıştır. Mevcut Hollanda şehir sarayı 1858 yılında inşa edilmiştir.

Görkemli konut, birinci kattaki başkonsolosun özel daireleriyle

birlikte yakın zamanda kapsamlı bir restorasyondan geçmiştir ancak dış cephe büyük ölçüde özgün mimari plana sadık kalmıştır. Yapı, bu bölgede yaygın bir mimari üslup olan İtalyan villası tarzını andırır. Bu hiç şaşırtıcı değildir, çünkü Pera'nın büyük bölümü İtalyan mimarlar tarafından tasarlanmıştır. Palais de Hollande, yakınlardaki Odeon Tiyatrosu'nu da inşa eden İtalyan mimar Giovanni Battista Barborini tarafından yapılmıştır.

(Üstte) Terastan
Boğaz manzarası

(Sağda) Bahçeden
bakıldığında “Deve
Galerisi”

(Sağ altta) Ressam
Jean-Baptiste
Vanmour’un, Cornelis
Calkoen’in Sultan III.
Ahmed’e giderken
tasvir edildiği tablosu

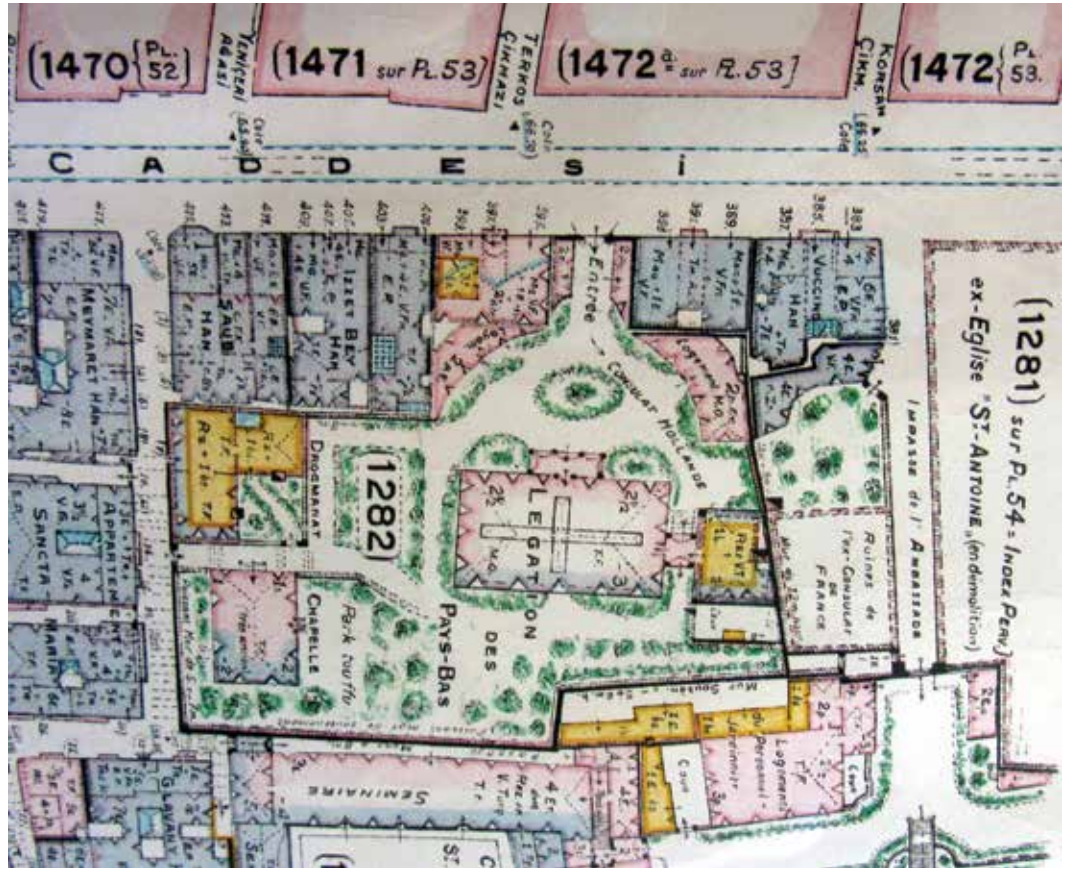

Bina bugün de anıtsal görünümünü korumaktadır. Sarayın iki yanında küçük bekçi kulübeleri ve bir fayton evi bulunur. Binanın arka kısmında, “Deve Galerisi” olarak adlandırılan kemerli bodrumun üzerinde yer alan geniş bir teras dikkat çeker. Bu bölüm evin en eski kısımlarından biridir. Hemen bitişiğinde yer alan samimi ve renkli bahçe günümüzde sık sık konserlere ve kültürel etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. Bahçede ayrıca 1711 yılına tarihlenen kare planlı taş bir kilise bulunur. İstanbul’da Hollanda Şapeli olarak bilinen bu sevimli küçük yapı, eski elçilik şapelidir. Burada, İngilizce konuşulan İstanbul Birlik Kilisesi (Union Church of Istanbul) 1857’den beri ayinlerini

düzenlemektedir. Her haftalık ayin hâlâ Hollanda devlet başkanı için edilen bir dua ile sona erer. Buradan, yeni şansölyelik binası olan modern ofis yapısı da görülebilir.

Başkonsolosluğun zarif kabul salonlarında, tarihî ve çağdaş sanat eserlerinden oluşan bir koleksiyon sergilenmektedir. 2005 yılına kadar, 18. yüzyıl Flaman ressamı Jean Baptiste

(Üst sol)
Beyaz Gül
(White Rose)
heykelinden
detay

(Üst sağ)
Binanın ve
çevresinin tarihî
haritası

(Solda) Hollanda
Şapeli'ndeki
çok sayıda
etkinlikten biri

Vanmour'un ünlü tabloları da burada asılıydı. Vanmour, o dönemde İstanbul'daki birçok diplomat için sipariş üzerine resim yapmıştı. Bunlar arasında 1726-1744 yılları arasında büyükelçilik yapan Cornelis Calkoen de bulunur. Günümüzde bu tablolar Amsterdam Rijksmuseum koleksiyonunun bir parçasıdır.

Calkoen'in anısı, belki de kelimenin tam anlamıyla hâlâ bu anıtsal binada yaşamaktadır. Bahçe duvarına yerleştirilmiş küçük bir heykel, hüzünlü, uzanmış bir kadını tasvir eder. Bu heykel, Calkoen'in Türk sevgilisi Beyaz Gül'ü (White Rose) temsil eder. Calkoen, bir sonraki büyükelçilik görevine giderken Beyaz Gül'ü İstanbul'da bırakmıştır. Rivayete göre Beyaz

Gül binadan hiç ayrılmamıştır. Binanın çeşitli sakinleri onun gölgesini koridorlarda süzülürken görmüş, varlığını hissetmiştir.

Bu makale kısmen, Hollanda Başkonsolosluğu tarafından 2009 yılında yayımlanan Marlies Hoenkamp-Mazgon'un *Palais de Hollande in Istanbul* adlı kitabına dayanmaktadır.

Ankara Manzarası

Levant Ticareti Odası yani Osmanlı İmparatorluğu'yla ticaret yapan tüccarların odası, Amsterdam'ın görkemli belediye binasında (bugünkü Dam Meydanı'ndaki Kraliyet Sarayı) bulunuyordu. Çalışma ve kabul salonları zengin biçimde dekore edilmiş, muhteşem tablolarla doluydu.

Angora keçileri

(Altta) Angora keçisi

Bu tablolar arasında biri, bir şehir manzarasının yanı sıra dönemin en önemli ticari mallarından birinin, angora yününün üretim sürecini de gösteriyordu. Angora şehri (bugünkü Ankara) bu çok değerli tiftik keçisi yününün ticaret merkeziydi.

Hacı Bayram Camii ve Julianus Sütunu

Tablonun siparişini, İstanbul'daki iflasının ardından Ankara'da yeni bir acente kuran Justinus Johannes Leidstar vermiş olabilir. Hollanda, yüzyıllar boyunca angora

Julianus Sütunu

yünü ticaretinde önemli bir rol oynamıştı. 18. yüzyıl ortalarında yapılmış bu tablo, hem ayrıntı zenginliği hem de naif işçiliğiyle dikkat çeker. Üç bölüme ayrılmıştır: Ön planda üretim süreci ve bir pazar sahnesi görülür; orta planda yün balyaları yüklü bir kervan geçer; arka planda ise Ankara şehrinin panoraması açılır. Uzun süre tablonun Halep'i tasvir ettiği sanılmış ancak sonradan bunun Ankara'nın nadir bir panoramik görünümü olduğu anlaşılmıştır. Aralarında İmparator Julianus Sütunu, 362'de Ankara'yı ziyaret eden Roma İmparatoru Julianus'un anıtı, L biçimli Hacı Bayram Camii ve bitişiğindeki Augustus Tapınağı gibi belirgin yapılar açıkça seçilebilir.

Rijksmuseum'a göre bu tablo yalnızca topografik bir şehir manzarası değil, aynı zamanda "güçlü anlatı unsurlarına sahip topografik bir sahnedir". Bu, Ankara'nın bilinen en eski resmi olup, manzara, ekonomi ve günlük yaşamı tek bir kompozisyonda birleştirir.

Ön planda sağda keçi çobanları hayvanları kırmaktadır. Yün daha sonra dokunur, yıkanır, boyanır ve tartılır. Pazar meydanı, ellerinde yün demetleri taşıyan kadın ve erkeklerle doludur.

Uzakta, bir kervan muhtemelen yünü Smyrna'ya (bugünkü İzmir) taşıyarak Avrupa'ya gönderileceği limana doğru ilerlemektedir.

Ulus'ta Augustus Tapınağı'na yansıtılan
"Ankara Manzarası" projeksiyonu

Roma Geçmişine Yansıtılan Ankara'nın En Eski Tablosu

Türkiye ile Hollanda arasındaki 100 yıllık dostluk vesilesiyle, Hollanda Büyükelçiliği Ankara'nın tarihi merkezinde özel bir "Ankara Manzarası" projeksiyonu düzenledi.

24 Eylül 2024'ten Ekim 2024 sonuna kadar, 18. yüzyıl tablosu her akşam Ulus'taki Augustus Tapınağı'nın cephesine yansıtıldı. Tabloda da yer alan Hacı Bayram Camii, mekânın görsel çerçevesini oluşturdu.

Projeksiyonun resmî açılışı, Hollanda Büyükelçisi Joep Wijnands ve Türkiye Kültür Bakan Yardımcısı Dr. Serdar Çam tarafından yapıldı. Halk, etkinliği Ankara Kültür Yolu Festivali kapsamında ziyaret etmeye davet edildi.

Tablo bir galeriye yerleştirilmek yerine, betimlediği şehre geri dönmüş, geçmişle bugünü görsel olarak yeniden buluşturmuş oldu.

Bu dikkat çekici tablo, Levant Ticareti Odası'nın feshedilmesinin ardından tüm sanat eserlerini devralan Rijksmuseum koleksiyonuna aittir ancak şu anda Türkiye'ye uzun süreli ödünç verilmiş ve sergilenmektedir.

İlk uzun süreli ödünç verme 2020 yılında, Hollanda Büyükelçisi Marjanne de Kwaasteniet döneminde düzenlenmiştir. 2022'de halefi Büyükelçi Joep Wijnands, Koç Üniversitesi VEKAM Araştırma Merkezi müdürü

Prof. Dr. Filiz Yenişehirlioğlu ile yaptığı toplantıda ödünç süresinin uzatıldığını resmen teyit etmiştir. O tarihten bu yana tablo, betimlediği yapıtların hemen yakınında, Ankara Rahmi M. Koç Müzesi'nde sergilenmeye devam etmektedir.

Amsterdam'da Osmanlı yün tüccarları da vardı. 1627 civarında şehre yerleşmiş Ermeni tüccarlar. Amasyalı papaz Johannes di Minas, kendi kilisesini inşa etmişti; yapı 1806 yılına kadar kullanıldı. 19. yüzyılın başlarında yün ticareti çöktü ve birçok Ermeni memleketine döndü. 1980'lerde, kilise Ermeni cemaati tarafından geri satın alındı ve bugün hâlâ kullanılmaktadır.

Çocuk Kitabı

Hollanda-Türkiye diplomatik ilişkilerinin yüzüncü yılı kutlamaları kapsamında, Hollanda Büyükelçiliği "Ankara Manzarası"ndan ilham alan bir çocuk kitabının hazırlanmasını destekledi.

Eylül Kuzgunbay tarafından yazılan, Mavisu Demirdağ tarafından resimlenen kitap, ressamın 18. yüzyıl

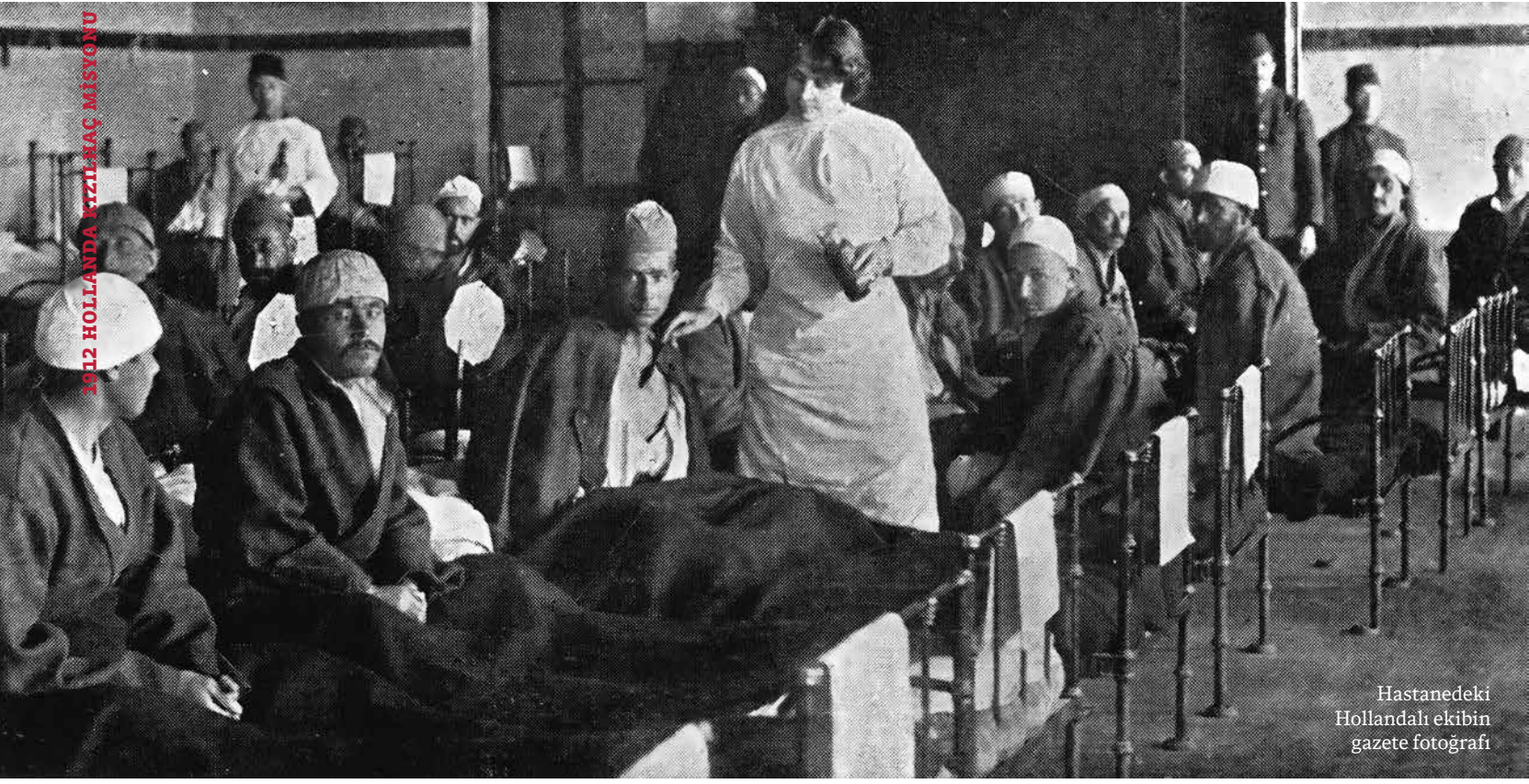

Ankara'sının sokakları, pazarları ve tiftik atölyeleri arasındaki hayali yolculuğunu anlatır.

Kitap, Rahmi M. Koç Müzesi dâhil yerel ortaklarla iş birliği içinde geliştirildi. 6-12 yaş arası çocuklara hitap eden kitap tablodaki sahnelerden esinlenen kısa hikâyeleri çizimler ve etkinliklerle birleştirir. Çocuklar dikkatle bakmaya, ressamın nasıl çalıştığını

hayal etmeye ve şehrin o dönemde nasıl görüldüğünü düşünmeye davet edilir. Kitap ayrıca müzedeki yaratıcı atölyelerde kullanılmaktadır. Çocuklar yüksek sesle okur, resim yapmayı dener ve tiftik ticaretine dayalı küçük sahneler üretir. Böylece bir müze objesi, dokunabilecekleri, yeniden anlatabilecekleri ve kendilerine ait kılatabilecekleri canlı bir deneyime dönüşür.

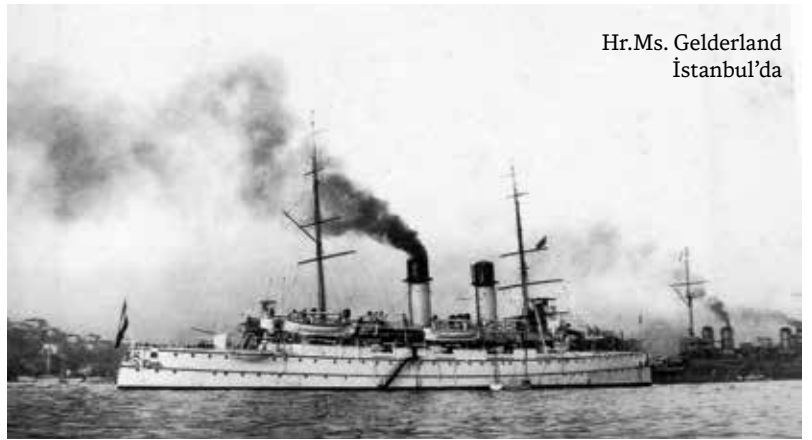
Çorumlu çocuklar, Koç Müzesi'nde "Ankara Manzarası'yla Oynamak" adlı kitabın ilk kopyalarını alıyor

Hastanedeki
Hollandalı ekibin
gazete fotoğrafı

1912 Hollanda Kızılhaç Misyonu

1912'de beş ay boyunca, Hollanda Kızılhaçı, İstanbul'da bir şehir ambulans servisi yürüttü. Bu süre içinde yalnızca dört kişi hayatını kaybetti. Hollandalı ekip neredeyse tamamen bağımsız çalıştı ve o kadar etkiliydi ki, her bir personele Sultan tarafından özel bir takdir belgesi ve madalya verildi. Sultan, Hollandalı ekibin profesyonelliğinden ve özverisinden derin biçimde etkilenmişti. Peki, Osmanlı başkentinde neden Hollandalı yardım görevlilerine ihtiyaç duyulmuştu?

Hr.Ms. Gelderland
İstanbul'da

Birinci Balkan Savaşı, Balkan devletlerinin Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmasıyla birlikte büyük bir hasta ve yaralı mülteci akınına yol açtı. Krizin boyutu yerel kapasiteyi aşınca, uluslararası yardım kampanyaları başlatıldı. Hollanda'da Kızılhaç,

Yunanistan'daki bir misyon için 250.000 gulden topladı.

Osmanlı hükümeti de yardım için Hollanda'ya başvurdu çünkü Hilal-i Ahmer ve hastaneler yaralıları artık karşılayamıyordu. Osmanlı büyükelçisi Aristarchi

Bey'in yardım çağrısı başlangıçta görmezden gelindi.

Hollandalılar, Hristiyan ülkelerle savaş halindeki bir Müslüman ülkeye yardım göndermekte isteksizdi.

Ancak diplomat, Hollanda Krallığı'nın aslında dünyanın en büyük Müslüman ülkesi olduğunu - çünkü Hollanda Doğu Hint Adaları hâlâ onun parçasıydı - kibarca hatırlatınca, Kızılhaç fikrini değiştirdi ve hızla acil fon sağladı. Yeni bir çağrı da Hollanda Doğu Hint Adaları Kızılhaç'ından önemli katkılar getirdi.

Yola çıkmadan önce, yardım ekibi Kraliçe Wilhelmina ve Prens Hendrik tarafından kabul edildi. Osmanlı makamları Hollandalılar'dan, İstanbul'daki kriz için yardım talep etmişti. Donanma gemisi Hr.Ms. Gelderland, savaşın etkilediği Hollandalı diplomatlara ve vatandaşlara destek olmak üzere limanda bulunuyordu. Şehirde yaşam zordu. Sokaklar mülteci arabaları ve öküz arabalarıyla, camiler ve kiliseler yaralılarla dolup taşmıştı. Gemi doktoru L.J. Büller, zaten Şişli Çocuk Hastanesinde çalışıyordu ve yardım teklif etti. Harbiye Askerî Akademisi - geleceğin Cumhuriyet'inin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün de eğitim aldığı kurum - alelacele bir sahra hastanesine dönüştürüldü. Misyon lideri Dr. Lingbeek, Hollandalıların yaklaşık yüz yaralıya bakmasını kabul etti.

Ekip, kolera ve diğer hastalıkların sürekli tehdidi altında, zor koşullarda çalıştı. Neyse ki birkaç doktor ve hemşire ilkel koşullarda çalışmaya alışkındı. Hollandalılar çoğunlukla enfeksiyon, iltihap, kırık ve amputasyon vakalarını tedavi etti. Başarılarının sırrı titiz bakımdı ve Dr. Lingbeek'e göre, *"Asyalı Türk askerinin güçlü, sağlıklı, dayanıklı yapısı ve acı içindeki sabrı ve itaati"*ydi. Ancak onların sigara içme alışkanlığından hoşnut değildi: *"Ölmeden hemen önce bile, bazen en büyük acı içinde, hâlâ sigara içiyorlardı."*

Sultan, Hollandalı ekibin profesyonelliğinden ve özverisinden derin biçimde etkilenmişti. 1912'de beş ay boyunca, Hollanda Kızılhaç, İstanbul'da bir şehir ambulans servisi yürüttü; bu süre içinde yalnızca dört kişi hayatını kaybetti. Hollandalı ekip neredeyse tamamen bağımsız çalıştı ve o kadar etkiliydi ki, her bir personele Sultan tarafından

özel bir takdir belgesi ve madalya verildi. Kızılhaç misyonu, 18 Nisan 1913'te Hollanda'ya döndü ve Lahey'deki Hollands Spoor istasyonunda coşkuyla karşılandı.

Eski Harbiye Akademisi artık anıt statüsünde büyük bir askeri müzedir.

(Üst solda) Gemi doktoru L.J. Büller

(Üst sağda) Ameliyathanede misyon lideri Dr. Lingbeek

(Altta) Anma broşürü

Bu makaledeki bazı bilgiler, Bas Plaatsman'ın Utrecht Üniversitesi'nde 2007 yılında yazdığı *"Birinci Balkan Savaşı (1912-1913) sırasında Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Hollanda Kızılhaç Ambulansı"* başlıklı tezinden alınmıştır.

(Soldan
sağa) Kültür ve
Turizm Bakanı
Mehmet Nuri Ersoy;
Daimi Tahkim
Mahkemesi Genel
Sekreteri Dr. hab.
Marcin Czepelak;
ve Carnegie Vakfı
Başkanı Piet Hein
Donner, restore edilen
Hereke halısının
 zerinde poz veriyor.

Barış İpliği

Barış Sarayı'nın Hereke
Halısı ve Diplomasiyle
Geçen Bir Asır

Barış Sarayı'nın
bugünkü
görünümü
(fotoğraf:
Kasteelbeer).

Barış ancak 19. yüzyılın sonlarına doğru ciddiyetle ele alınmaya başlandı. O dönemde barışın ilerletilmesini hedefleyen bir sivil toplum hareketi ivme kazanıyordu. Bu kez Avrupa bir başka savaş tarafından hazırlıksız yakalanmayacaktı. Sorun dikkatle incelenecek, tartışılacak ve uluslararası bir çözüm bulunacaktı. Kan dökülmesi ve yıkım önlenecekti.

(Soldan sağa)
Hayırsever
Andrew
Carnegie,
1913'teki açılıшта
konuklarıyla
birlikte.

Yeni ve yıkıcı bir çatışma tehdidi, Avrupalı liderleri ve barış yanlısı düşünürleri giderek daha fazla endişelendiriyordu. Yaklaşan bir savaşın daha küresel, daha yıkıcı ve kontrol edilmesi çok daha zor olacağını fark ettiler. Bir şeyler yapılmalıydı.

Bu erken dönemdeki çabaların en dikkat çekici örneklerinden biri Lahey'deki Barış Sarayı oldu. Fikir, ilk kez 1899 yılında Rus Çarı II. Nikolay'ın

Fransız
mimar Louis
Cordonnier'nin
Barış Sarayı
tasarımı.

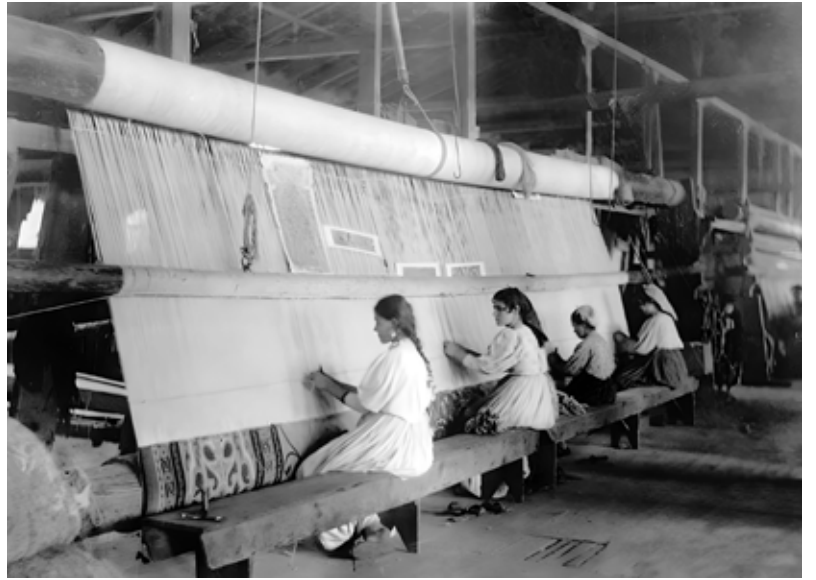

Carnegie Vakfı Direktörü İlhan van Hardevelt, restorasyon sürecinde (önde solda).

Aksaray'daki halı dokumacılarının tarihî fotoğrafı.

girişimiyle toplanan Birinci Lahey Barış Konferansı sırasında ortaya çıktı. Silahsızlanma ve uluslararası tahkim konularını ele alan bu toplantıya 26 ülke katıldı. Görüşmelerin sonucunda Daimî Tahkim Mahkemesi kuruldu. 1907'de, 44 ülkenin katılımıyla ikinci bir Barış Konferansı düzenlendi. Bu toplantılardan, dünyanın sembolik bir yapıya, gerçek bir barış sarayında yer alan uluslararası bir mahkemeye, ihtiyaç duyduğu fikri doğdu.

Bu amaçla uluslararası bir mimari yarışma açıldı ve 216 proje sunuldu. Fransız mimar Louis Cordonnier'nin neo-Rönesans tarzından esinlenen tasarımı birinci seçildi ancak hayırsever Andrew Carnegie'nin sağladığı 1,5 milyon dolarlık mütevazı bütçeye uyacak biçimde sadeleştirildi. Katılımcı ülkeler, inşaat malzemeleri ve sanat eserleri bağışladı: Mermerler, vazolar, halılar, tablolar. Ortaya çıkan bina, tarzı kadar ruhu da uluslararası olan, eklektik bir eserdir.

İkinci Barış Konferansı düzenlendiğinde Saray'ın ilk taşı çoktan konmuştu. Hollanda Kraliyet Ailesi, Andrew Carnegie ve çok sayıda uluslararası hukukçu ile diplomat törene katıldı. Bina tamamlandı ve 28 Ağustos 1913'te anahtar, Daimî Tahkim Mahkemesi'ne törenle teslim edildi. Ne yazık ki bu olaydan yalnızca on bir ay sonra Birinci Dünya Savaşı patlak verdi.

Barış Sarayı'na sunulan birçok armağan arasında Osmanlı İmparatorluğu'ndan gelen olağanüstü bir sanat eseri de vardı: Japon Odası için özel olarak dokunmuş anıtsal bir Hereke halısı. Yaklaşık 161 metrekare büyüklüğünde, 700 kilogram ağırlığında olan bu halı, tahminen 13,7 milyon Gördes düğümü içeriyordu. Karmaşık desenleri ve derin kırmızı tonlarıyla halı, yüzyılı aşkın süredir Barış Sarayı'nın en etkileyici parçalarından biri olmayı sürdürüyor. Daimî Tahkim Mahkemesi'nin İdari Konsey Odası olarak da bilinen Japon Odası, tarihin sayısız önemli toplantısına tanıklık etti.

Japon Odası'nda çıkan küçük bir yangının ardından bazı onarımlar yapılmıştı; ancak 2020'lerin başına gelindiğinde halının artık kapsamlı bir restorasyona ihtiyaç duyduğu açıktı. Bunun üzerine Carnegie Vakfı, Hollanda Dışişleri Bakanlığı ve Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında görüşmeler başlatıldı. 2023 yılında taraflar arasında bir anlaşmaya varıldı: Halı Türkiye'ye gönderilecek ve Aksaray'daki uzman bir ekip tarafından restore edilecekti.

Barış Sarayı'ndaki Japon Odası'ndan halının kaldırılması törenine, anlaşmanın hayata geçirilmesinde kilit rol oynayan Hollanda Dışişleri Bakanlığı Avrupa Direktörü Erik Weststrate, Türkiye'nin Lahey Büyükelçisi Selçuk Ünal, Kültür ve Tanıtma Müşaviri Pınar Bilgen Ermiş ve Carnegie Vakfı Başkanı Piet Hein Donner katıldı. Birlikte, halıyı doğduğu ülkeye doğru uğurladılar.

Restorasyon süreci, Cruquius'taki ICAT (Independent Conservation Atelier Textiles) atölyesinde

Halı dikkatle ve yavaşça açılıyor.

başladı. Burada halı nazikçe temizlendi ve durumu değerlendirildi. Tekstil restoratörü Sadegh Memarian, hassas ipek ve yün liflerinin zarar görmemesi için tüm süreci titizlikle yönetti. Ardından halı kamyonla Sultanhanı kasabasına taşındı. Geleneksel halı onarımıyla ünlü bu kasabada sekiz kişilik bir ekip bir yıl boyunca aralıksız çalıştı. Halı 280 bölüme ayrılarak incelendi, on yıllar boyunca mobilya ağırlığı ve adım izleriyle aşınan bölümler dikkatle güçlendirildi. Uygulanan yöntemler, geleneksel el işçiliğini bilimsel titizlikle birleştiriyordu: Orijinal boyalar ve iplikler kimyasal analizlerle eşleştirildi, özgün dokuma teknikleriyle her düğüm yeniden ilmeklendi.

Eski Kültür ve Turizm Bakan Yardımcısı Nadir Alpaslan, halının anlamını şu sözlerle dile getirdi: *“Bu halı, bir asırdan uzun süredir barışı simgeliyor ve şimdi titiz bir bakım sayesinde yeniden hayat buldu.”* Halı Barış Sarayı’na geri döndüğünde, Hollanda Büyükelçisi Joep Wijnands

(Soldan sağa) Carnegie Vakfı Başkanı Piet Hein Donner; Hollanda Dışişleri Bakanlığı Avrupa Direktörü Erik Weststrate; ve Hollanda’daki eski Türkiye Büyükelçisi Selçuk Ünal, halının Türkiye’ye restorasyon için gönderilmeden önce Barış Sarayı önünde düzenlenen resmi uğurlama töreninde röportaj verirken.

şöyle dedi: *“Dostluğumuz, bu halının binlerce ipliğini birbirine bağlayan güç kadar sağlam ve renkleri kadar canlı.”* Restorasyonun tüm maliyeti Türkiye Cumhuriyeti tarafından karşılandı.

Ocak 2025’te halı, iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin yüzüncü yılı vesilesiyle düzenlenen törenle Lahey’e geri döndü. Törene Türkiye Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy ve Büyükelçi Selçuk Ünal katıldı. Bakan Ersoy, halıyı *“Türkiye dışındaki en büyük el dokuması halı”* olarak tanımladı

ve bu eserin iki ülke arasındaki kültürel bağları güçlendiren bir sembol olduğunu vurguladı. Tören sadece tekstil ve gelenekle değil, aynı zamanda diplomasi, barış ve hukukun üstünlüğüyle de ilgiliydi.

Bir zanaatkarlık şaheseri ve sessiz bir tarih tanığı olan Hereke halısı, şimdi yeniden Barış Sarayı’nın Japon Odası’ndaki yerine döndü. Yenilenmiş ama özünden hiç sapmamış haliyle, barışın hikâyesini birbirine bağlayan ipliğin bir parçası olmayı sürdürüyor.

Diplomatik Hazine

*Hollanda'nın Lahey Kentindeki
Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliği*

Türk bayrağıyla
birlikte Rezidans
binası

Lahey'deki Prinsessegracht 29 numara, yüzyıllar öncesine uzanan büyüleyici bir geçmişe sahip, şehrin en özel bölgelerinden birinde yer alır. 1734 yılında inşa edilen bina, 1937'de Türk Hükûmeti tarafından satın alınmış ve o tarihten bu yana Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçisinin resmî ikametgâhı olmuştur. Lahey, Hollanda hükûmetinin resmî merkezidir; bu nedenle yabancı büyükelçiliklerin ve uluslararası kuruluşların büyük bölümü burada bulunur.

Prinsessegracht üzerindeki bu konutun satın alınmasına izin veren resmî kararname, modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün onay imzasını taşır. Konut, o dönemin Maslahatgüzarı Abdulahad Akşin tarafından satın alınmış, kısa süre sonra Elçi Ahmet Cevat Üstün bu zarif tarihî binaya taşınmıştır.

Ev, şehir merkezinin tarihî sınırında yer alır. Hemen sağında, 28 numarada, 1974'ten bu yana Türk Büyükelçiliği'nin Kançılarya binası bulunur; komşusu ise Liberal Yahudi Cemaati Beth Jehoeda'dır. Sol taraftaki komşu, 30 numarada yer alan kitap müzesi Huis van het Boek'tur.

Prinsessegracht üzerindeki evlerin uyumlu görünümü, belediye meclisinin bu bölgede yalnızca seçkin konutların inşa edilmesini öngören yapı yönetmeliği sayesinde korunmuştur. Binaların, 1685'te Fransa'dan kaçarak Hollanda'ya sığınan Fransız

Protestan mimar Daniël Marot (1661-1752) tarafından tasarlandığı düşünülür. Prinsessegracht'ın karşısında, ağaçlarla çevrili geniş bir yeşil alan olan Malieveld bulunur; eskiden askerî geçit alanı olan bu meydan, bugün çoğunlukla mitingler, panayırklar ve halka

açık etkinlikler için kullanılır. Şehrin bu bölgesi hem yeşil hem de huzurludur.

Büyükelçilik Rezidansı'nın güneyinde Lahey'in eski şehir merkezi uzanır. 19. yüzyıldan kalma bir kanal boyunca yürüyerek, elçilikler

18. yüzyılda Lahey'deki Prinsessegracht

10 Kasım 1938'de Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatı nedeniyle Türk Büyükelçiliği'nde yarıya indirilen bayrak

Yemek odasından
bahçeye bakış

ve uluslararası kuruluşlarla tanınan tarihî Lange Voorhout semtine ulaşılır. Yakında, 13. yüzyıldan kalma Ridderzaal etrafında şekillenen Hollanda Parlamentosu binaları yer alır; burada hükümdar her yıl açılış konuşmasını yapar. Bakanlıkların çoğu artık modern ofislere taşınmış olsa da, tarihî yapılar Senato ve Başbakanlık için kullanılmaya devam eder. Avlusu ise her zaman halka açıktır.

Kral'ın resmi ikametgâhı olan Huis ten Bosch Sarayı, hükümet binalarına yalnızca kısa bir yürüyüş mesafesindedir. Bu saray 17. yüzyılda inşa edilmiştir.

Kral'ın sarayından Türk Büyükelçiliği'ne yürümek on dakikadan kısa sürer. Bazı yenilemeler yapılmış olsa da, Prinsessegracht 29 numaradaki ev büyük ölçüde özgün hâlini korumuştur ve 18. yüzyıl zarafetinin ender örneklerinden biridir. Ziyaretçiler mermer bir zemin ve yukarıdaki eski hizmetkâr odalarına çıkan geniş bir meşe merdivenle karşılanır. Merdivenin üzerindeki sekizgen kubbe, koridora doğal ışık saçar. Büyükelçinin eski çalışma odası, hâlâ orijinal hâlinde korunmaktadır, dönem mobilyaları, tarihî hatıralar ve siyah-beyaz alınlık tablolarıyla süslüdür.

Birçok soylu konakta olduğu gibi, resmi kabul ve yaşam alanları zemin kattadır. Evin önünden bahçeye kadar uzanan geniş salonlar, 1750 civarında moda olan zarif rokoko tarzını yansıtır. Alçı süslemeli tavanlar, oyma kapılar, büyük şömineler ve ahşap zeminler usta işçiliği

gösterir. Özellikle duvar resimleri, neredeyse her odada rastlanan bir özellik olarak öne çıkar.

Yemek odası adeta bir sanat galerisi gibidir. Duvarlarının tamamı, 1692 doğumlu İsviçre asıllı ressam Johann Heinrich Keller'in (1692-1765) büyük boy panolarıyla kaplıdır. 1726'da Lahey'e yerleşen Keller'in eserleri, 18. yüzyıl başlarında İtalyan ressamların yaygınlaştırdığı capriccio tarzını yansıtır; yıkıntılar, köylüler ve askerlerle bezeli pastoral sahneler resmeder. Dört alınlık

tablosu, Michele Marieschi'nin (1710-1743) 1741 tarihli Venedik gravürlerinden esinlenmiştir. Keller'in bu eşsiz eser grubu, hâlâ orijinal mekânında yani süslemek üzere yapıldığı binada bulunan tek örnektir.

Türk Büyükelçiliği Rezidansında ayrıca elçiliğin kendi koleksiyonuna ait tablolar da yer alır. Özellikle Halil Paşa'nın (1857-1939) deniz kenarı manzaralarını betimleyen eserleri, dinginlikleriyle dikkat çeker.

Bu tarihî mirasın gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için

2012 yılında kapsamlı bir restorasyon projesi tamamlanmıştır. Bina ve içindeki sanat eserleri, iki ülke arasındaki uzun ve kalıcı dostluğun somut bir simgesi olmaya devam etmektedir.

(Sol üstte) Zemin kattaki kabul salonları

(Sağ üstte) Duvar resimleriyle süslü yemek odası

Süslemeli tavan penceresi

Derinlere Yolculuk

Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Denizaltıları

Gölcük'teki Türk Donanma Üssü'nün yemyeşil bahçelerinde, dikkat çekici bir geçmişe sahip eski bir silah sessizce yatıyor. Hizmet dışı bırakılmış bu torpido, Türk Donanması tarihindeki ilk denizaltılardan geriye kalan son parçadır. Bir zamanlar, 1925'te denize indirilen ve Hollanda'da tasarlanıp inşa edilen *Birinci İnönü*'ye aitti.

Türkiye Cumhuriyeti'nin

kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde, yeni kurulan devlet toplumun her alanında modernleşme hamlesi başlatmıştı. Eski bir asker olan Atatürk, modern bir ordunun ulusal gücün temeli olduğuna inanıyordu ve bu, en son denizaltı teknolojisinin edinilmesi anlamına geliyordu.

Britanya ve Fransa bu ihale için büyük bir rekabete girdi ancak

Türkler eski düşmanlarına pek sıcak bakmıyordu. Çanakkale Savaşı'nın anıları, aradan on yıl geçmiş olmasına rağmen hâlâ tazeydi. Atatürk ayrıca Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere'nin Osmanlı İmparatorluğu'na gemiler teslim etme sözünü tutmadığını da unutmamıştı, üstelik bedeli tam olarak ödenmiş olmasına rağmen. Fransızlar ihaleyi kazanacaklarından emindi.

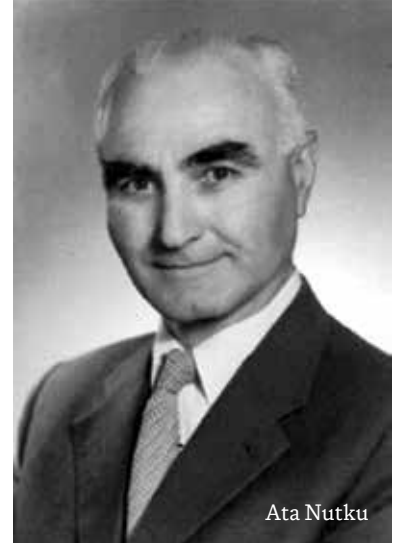
Birinci İnönü ve İkinci İnönü denizaltılarına isimlerini, Türklerin 1921'de Yunan ordusuna karşı iki kez zafer kazandığı Eskişehir yakınlarındaki küçük bir köy verdi. Bu birliklere komuta eden İsmet Paşa, daha sonra "İnönü" soyadını aldı. İsmet İnönü, Türkiye'nin ikinci cumhurbaşkanı olacaktı.

Ancak sonunda sözleşme Hollandalılar'a verildi. Hollanda ile Türkiye arasındaki ticari ilişkiler son derece iyiydi ve görüşmeler hem resmi hem de kişisel düzeyde sorunsuz

ilerledi. Ayrıca Hollandalılar, Almanya'nın savaş sonrası anlaşmalar gereği ihraç edemediği denizaltı teknolojisine dolaylı yollardan erişebiliyordu. Fransızlar ve İngilizler ihaleyi

kaybederek büyük bir öfkeye kapıldılar.

1925 yılında Türk mühendis Ata Nutku ve ekibi, Hollandalı buhar motoru öncüsü Gerhard

Ata Nutku

Röntgen tarafından kurulan Rotterdam'daki Maatschappij voor Scheeps en Werktuigbouw Fijenoord (daha sonra Feijenoord) tersanesine gitti. Seyahat son derece olumluydu. Üç yıl boyunca Türk ve Hollandalı mühendisler, Hollanda'da yabancı bir donanma için inşa edilen ilk gemiler üzerinde birlikte çalıştılar: *Birinci İnönü* ve *İkinci İnönü*. O dönemde Türkiye hâlâ Arap alfabesini kullandığı için,

Hollanda, Türkiye ve NATO

1971-1984 yılları arasında NATO Genel Sekreteri olan Joseph Luns

Hollanda ve Türkiye, 1952'den bu yana NATO içinde müttefikler; savunma, diplomasi ve bölgesel güvenlik konularında yakın iş birliği yürütmektedir. 2024 yılında Hollanda, artan jeopolitik gerginliklerin yaşandığı bir dönemde, Barış ve Adalet Şehri Lahey'de NATO Zirvesi'ne ev sahipliği yaptı. Zirve, geniş çevrelerce tarihî olarak nitelendirildi. Türkiye'nin 2026 yılında bir sonraki zirveye ev sahipliği yapması planlanıyor, bu da ülkenin İttifak içindeki merkezî konumunu pekiştiriyor.

Birçok Hollandalı devlet adamı NATO tarihinde iz bırakmıştır. Eski Hollanda Dışişleri Bakanı Joseph Luns, 1971-1984 yılları arasında kuruluş tarihinin en uzun süreli lideri olarak NATO

1964 yılında Hollanda ile Türkiye arasında imzalanan iş gücü anlaşmasının ardından, birçok Türk işçi, gemi yapımı dâhil çeşitli sektörlerdeki iş gücü açığını kapatmak üzere Hollanda'ya getirildi. Rotterdam'daki büyük tersanelerden biri olan Fijenoord da bu işçileri istihdam eden şirketler arasındaydı. (Ayrıca bu sayının ilerleyen sayfalarındaki iş gücü göçü makalesine bakınız.)

Hollandalı boyacılar gemi isimlerini fonetik olarak *Birindji In-uni* ve *İkindji In-uni* şeklinde yazdılar.

Eylül 1927'de 74 Türk deniz subayı, denizaltıların testlerine katılmak üzere Rotterdam'a geldi. Deneme seferlerinden biri sırasında kısa bir film bile çekildi. Bu görüntüler onlarca yıl sonra Rotterdam Şehir Arşivi'nde yeniden keşfedildi. Subaylar sıcak bir şekilde karşılandı ve

tipik bir Hollanda günü yaşadılar: Tramvay gezisi ve Blijdorp Hayvanat Bahçesi ziyareti. 25 Mayıs'ta denizaltılarla birlikte Rotterdam'dan ayrıldılar. 18 gün ve 3.500 deniz mili sonra İstanbul'a vardılar.

Türkiye Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, iki yeni donanma unsurunu Dolmabahçe Sarayı'nın balkonundan selamladı. Genç Cumhuriyet için bu, hem bir zirve hem de bir dönüm noktasıydı.

Denizaltıların İstanbul'a varışını duyuran gazete haberi

Genel Sekreteri görevini üstlendi. Keskin mizahı ve alışılmadık tarzıyla tanınan Luns, İttifakı Soğuk Savaş'ın en çalkantılı dönemlerinden birinde yönetti. 1974 Kıbrıs krizinde de merkezî bir rol oynadı. Kıbrıs NATO üyesi olmasa da, çözümlenememiş bu çatışmanın mirası örgütün bölgedeki ilişkilerini hâlâ etkilemektedir. Luns, 1986 yılında, dostluk ve iyi niyetin gelişimine katkılarından ötürü Atatürk Uluslararası Barış Ödülü'nün ilk sahibi oldu; bu ödül Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesini temel alır.

Luns'un ardından iki Hollandalı Genel Sekreter daha geldi: Jaap de Hoop Scheffer (2004-2009) ve 2024'te görevi devralan Mark Rutte. Rutte, 25 Kasım 2024'te Ankara'ya bir günlük resmî ziyarette

bulunarak Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Türk bakanlarla görüştü. Türkiye'nin NATO'nun ikinci büyük ordusu olarak katkılarını övdü, Ukrayna'ya verdiği desteği, Karadeniz'deki istikrar sağlayıcı rolünü ve

terörle mücadeledeki çabalarını takdir etti. Ayrıca Türkiye'nin Kosova'daki KFOR ve Irak'taki NATO misyonlarına süregelen katılımını ele aldı ve Mustafa Kemal Atatürk'ün anıt mezarı Anıtkabir'de saygı duruşunda bulundu.

(Solda) NATO Genel Sekreteri Mark Rutte, 25 Kasım 2024'te Türkiye'yi ziyaret ederek Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile görüştü

NATO Genel Sekreteri Mark Rutte, Mustafa Kemal Atatürk'ün anıt mezarı Anıtkabir'de saygı duruşunda bulundu

Günümüzdeki baraj
(fotoğraf: Dosseman)

Taşköprü Barajı'nın Mirası

İki Hollandalı mühendisin öncü projesi

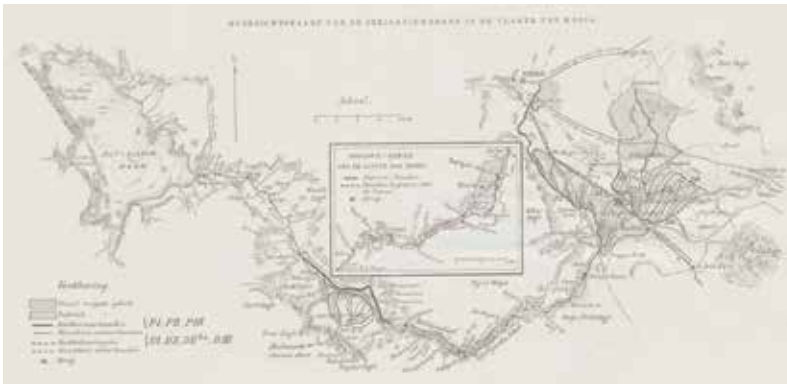
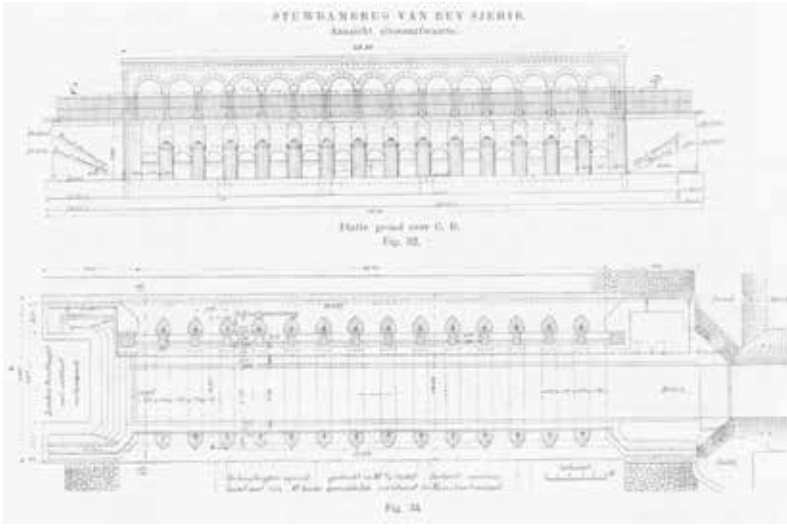
(Sol üstte)
1960'larda barajın
havadan görünümü

(Sağ üstte)
Develerin barajdan
geçtiği çok eski bir
fotoğraf - hasarlı bir
görüntünün yapay
zekâyla onarımı

(Sağda) Osmanlı
İmparatorluğu
Sadrazamı Mehmed
Ferid Paşa

Beyşehir'de ilk gerçek barajı inşa etmek hiç de kolay bir iş değildi. Konya Ovası kimi zaman kurak, kimi zaman taşkın, çoğu zaman da tamamen öngörülemezdir. Düzenli bir su kaynağı yüzyıllar boyunca kurulan bir hayaldi. 1900'lerin başında Osmanlı İmparatorluğu kararlılıkla modernleşmeye yönelmişti ve tarım gündemin en üst sırasındaydı. Eğer su kontrol altına alınabilirse, bu verimli bölge nihayet ülkenin tahıl ambarı hâline gelebilirdi.

Görev, İmparatorluğun farklı yerlerinde deneyim kazanmış iki Hollandalı kardeşe -Herman ve Anton Waldorp'a- verildi. Daha önce Haydarpaşa Limanı ve Zonguldak kömür iskelesi projelerinde çalışmışlardı, Osmanlı Anadolu Demiryolu Şirketi'nin (Chemin de Fer Ottoman d'Anatolie) mühendis kadrosunda görev yapıyorlardı. Yeni baraj, Osmanlı sadrazamı Mehmed Ferid Paşa tarafından sipariş edilmişti.

Kardeşler işe araştırmayla başladı. Biri su yönetimini incelemek için Mısır'a gitti. Her ikisi de arazide ölçüm yaparak bir proje taslağı ve bütçe tahmini hazırladı. Göl girişindeki eski ve yıpranmış köprü yıkıldı; yerine yeni Taşköprü inşa edildi: 42 metre uzunluğunda, 6,35 metre genişliğinde, iki katlı ve on beşer kemerli taş bir baraj. Baraj aynı zamanda faytonlar ve

otomobiller için bir köprü işlevi görüyordu.

Waldorp kardeşler yerel yaşama kısa sürede uyum sağlamışlardı ancak yanlarında getirdikleri genç Hollandalı mühendisler için durum daha zordu. Onlardan biri, yıllar sonra Hollanda'da Türk delege B. Nuri Batu'nun da katıldığı bir konferansta yaşadıklarını anlatmıştı. Konya'ya yolculuk 26 saat kadar sürüyor ve Eskişehir'de bir gece konaklamayı gerektiriyordu: *"Bu sözde şehrin merkezinde, kötü kaldırımların çevrelediği birkaç dükkân vardır. Geri kalan sokaklar ise bu adı hak etmez; yağmur yağarsa çamur deryası, güneş açarsa toz yuvası hâline gelir."* Yerel köpekler de onu pek etkilememişti: Kurtlara benzeyen, "bir yabancıyı kolayca parçalayabilecek tehlikeli hayvanlar."

Waldorp kardeşler ise farklı bir bakış açısına sahipti. Siyasal çalkantılara, sürekli değişen hükûmetlere ve sabırsızlanan yerel çiftçilere rağmen çalışmalarını sürdürdüler. Görevliler gelip geçiyordu ancak mühendisler her kesimden saygı görmeyi başardılar.

(Sol üstte) Barajın orijinal tasarım çizimleri

(Solda) Bölgenin sulama haritası

(Üstte) Baraj artık ağır araç trafiğine kapalı (fotoğraf: Noumenon)

Ne yazık ki Herman Waldorp, 1913 yılında Paris'te, proje sırasında bir hastalık sonucu, çalışmalar tamamlanmadan önce hayatını kaybetti. 1914'te Anton Waldorp, Osmanlı Nişanı'nın (Order of Osmanieh) Büyük Subay Haçı ile onurlandırıldı ve nazırlığın bayındırlık dairesinin başına geçmesi istendi. Bu görevi kabul etti. Kardeşlerin itibarı uzun yıllar korundu ve Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Hollandalı mühendisler yeniden ülkeye davet edildi.

Osmanlı Nişanı, Büyük Subay Haçı

Bugün Taşköprü, Beyşehir'in en değerli tarihî miraslarından biridir. Motorlu trafiğe kapalı olan köprü, zekânın, azmin ve uluslararası iş birliğinin kalıcı bir simgesi olarak yayalar için bir geçit hizmeti vermektedir.

Gökyüzü Bağlantısı

Türkiye ile
Hollanda'yı Bağlayan
İlk Uçuşlar

Kaptan Van der Hoop,
yardımcı pilot Van
Weerden Poelman ve uçuş
mühendisi Van den Broeke

Türk Hava Yolları ve KLM, bugün dünyanın en saygın havayolları arasında yer alıyor. Ancak kuruluşlarının ilk on yıllarında hedefleri çok daha mütevazıydı. Türk Hava Yolları, 1933 yılında o dönemdeki birçok ulusal havayolu gibi kuruldu, fakat başlangıçta daha çok iç hat seferlerine odaklandı. Uluslararası rotalar sınırlıydı ve okyanus ötesi uçuşlar henüz ufukta görünmüyordu.

Bu durum 1960'larda değişmeye başladı. Türkiye'den Batı Avrupa'ya yönelik işçi göçü yeni bir seyahat talebi yarattı. Hollanda, büyüyen iş gücü açığını kapatmak amacıyla Türk işçileri kabul etmek üzere anlaşmalar imzaladı. Çoğu tren veya otobüsle seyahat ediyordu ancak 1964 yılında Türk Hava Yolları Schiphol'e charter uçuşları başlattı. Uçaktakilerin çoğu için bu, ilk uçuş deneyimiydi.

"O zamana kadar hiç kimse uçağa binmemişti. Hepimizin ne kadar gergin olduğumuzu hatırlıyorum," diye anlatmıştı yıllar sonra, 1960'lardaki işçi göçü programlarıyla Hollanda'ya

giden bir yolcu. "Çok güldük ama aslında neyle karşılaşacağımızı bilmiyorduk. Hakkında pek az şey bildiğimiz bir ülkeye uçuyorduk.

Hiçbirimiz uzun süre kalacağımızı düşünmemiştik." Bu uçuşlar unutulmaz bir iz bıraktı.

Türk Hava Yolları, Hollanda'ya ilk düzenli tarifeli uçuşunu 4 Temmuz 1965'te gerçekleştirdi. Ancak çok az kişi, bundan daha önce bir okyanus ötesi uçuşun yapıldığını -hem de Hollanda yapımı bir uçakla- bilir.

1962 yılında Türk pilotlar Nurettin Gürün ve Zihni Barın, Maryland'de lisans altında üretilen iki Fokker F27 Friendship uçağını teslim almak üzere ABD'ye gitti. Hollanda tasarımı bu popüler turboprop uçak, yaklaşık kırk yolcu

Türk Hava Yolları
hostesi

(Üstte)
Yeni motor
Bulgaristan'a
ulaşıyor
(Sağda) Türk
gazetesi
Fokker F.VII

taşıyabiliyor ve asfaltlanmamış pistlere inebiliyordu. Bölgesel uçuşlar için idealdi ancak kıtalar arası seyahat için tasarlanmamıştı.

Hagerstown'daki birkaç haftalık eğitimden sonra pilotlar, Türk Hava Yolları'nın ilk okyanus aşırı uçuşuna başladılar. Rota; Montreal, Grönland, İzlanda ve İngiltere duraklarını içeriyordu. Schiphol durağı ise özel bir

anlam taşıyordu: Uçağın tasarımcılarının memleketine iniş yapıyorlardı. Yolculuk Roma üzerinden devam etti ve Yeşilköy, İstanbul'da sona erdi. Barın, yıllar sonra "O kadar mutluyduk ki," diye anlatmıştı, "hislerimizi kelimelerle anlatmak mümkün değildi."

Otuz saat süren bu uçuş hem teknik hem de sembolik bir dönüm noktasıydı. Ancak Türkiye ile Hollanda arasındaki hava köprüleri aslında bundan da eskidir.

1924 yılında, KLM'e ait bir Fokker F.VII (H-NACC) uçağı, Hollanda Doğu Hint Adaları'na

yapılacak deneysel bir uzun menzilli uçuşun parçası olarak İstanbul'a gidiyordu. Ancak mekanik bir arıza nedeniyle rota değiştirip Bulgaristan'a acil iniş yapmak zorunda kaldı. Acilen yeni bir Rolls-Royce motoruna ihtiyaç duyuldu ve Hollanda'da başlatılan hızlı bir bağış kampanyasıyla yedek motorun

gönderilmesi sağlandı. Uçak bir aylık gecikmenin ardından 2 Kasım'da İstanbul'a ulaştı.

Altı yaşındaki Frans van 't Hooft bu tarihi inişe tanık oldu. Ailesi Yeşilköy'deki havaalanı yakınında yaşıyordu ve uçağın gelişini beklemek üzere yerel Hollandalı topluluğu evlerinde

ağırlamışlardı. *"Evde tam bir telaş vardı,"* diye yazmıştı daha sonra. *"Saatlerce bekledik. Biri uçağın geldiğini bağırdı ama gelen bir martıydı. Nihayet gerçekten geldi. Bir görevli, iniş noktasını işaretlemek için birkaç tahta parçasını yaktı. Uçak alkışlar arasında indi."*

Van 't Hooft'un kız kardeşi daha sonra KLM'in ilk kabin görevlilerinden biri oldu. Kendisi ise Türkiye ile Hollanda arasında seyahatte uzmanlaşan ilk turizm şirketi TURHOL'u kurdu.

Yıllar ve kıtalarla birbirinden ayrılan bu iki erken dönem uçuşu, yalnızca yolcu taşımadı. Gökyüzü, kültürler ve kuşaklar arasında sürececek uzun bir ortak yolculuğun başlangıcını işaret etti.

(Üstte) KLM uçağı İstanbul'a varıyor; solda Frans ve Ida van 't Hooft

(Solda) 1964 yılında Hollanda'ya uçmaya hazırlanan Türk işçiler

(Üstte) Aziz Nikola'nın da katıldığı Birinci İznik Konsili'ni tasvir eden Bizans freski (325)

(Altta) Altın yapraklı çikolata paralar

Noel Baba'nın Türkiye'deki Kökleri

Yerli gelenekleri yabancılara açıklamak her zaman zordur ancak Hollanda'daki Sinterklaas kutlamaları belki de en zor olanıdır. Temel -ve oldukça mantıksız- gerçekleri şöyle özetleyelim.

Her yıl Kasım ayının üçüncü cumartesi günü, Sinterklaas -resmî adıyla Aziz Nikola- İspanya'dan bir buharlı gemiyle gelir. İyi çocuklara hediyeler verir, yaramaz olanları azarlar. Uzun beyaz sakallıdır, yüzlerce yaşındadır ve kırmızı cüppesi ve başlığından oluşan Katolik bir piskopos kıyafeti giyer.

Ülkede bulunduğu süre boyunca, her yaştan

çocuklar şöminenin yanına ayakkabılarını ya da çoraplarını koyar; içlerine genellikle yenilebilir küçük armağanlar bırakılır. Bu, isimlerinin ilk harfi şeklinde bir çikolata, altın folyoya sarılmış çikolata paralar, *pepernoten* adı verilen minik kurabiyeler ya da badem ezmesi veya şekerden yapılmış küçük hayvancıklar olabilir. Ona özel şarkılar söylenir.

Kutlamaların doruk noktası 5 Aralık akşamıdır; o gün büyük hediyeler verilir. Bu hediyeler tamamen başka bir şeymiş gibi gizlenmelidir. Sürpriz denilen bu gelenek, çoğu zaman yüksek sesle okunması gereken bir şiirle birlikte gelir. Şiirler genellikle ufak kazalar ya da utandırıcı huylarla alay eder. 6 Aralık'ta, yani Aziz'in yortu gününde, tüm eğlence sona erer; Sinterklaas

Hollanda'ya varan
Aziz Nikola

(Üstte) Türkiye'deki
Myra Aziz Nikola
Kilisesi

(Sağda) Noel Baba

sessizce gemisine binip yeniden İspanya'ya döner.

Peki bu tuhaf geleneklerin ardında ne yatıyor ve gizli Türkiye bağlantısı nedir?

Aziz Nikola'nın gerçek hikâyesi, efsanesi kadar ilgi çekicidir. Yaklaşık 280 yılında doğmuş, 352'de ölmüştür. Roma İmparatorluğu sınırları içindeki Myra'da -bugünkü Demre yakınlarında- büyümüştür. Antalya'ya yaklaşık doksan kilometre uzaklıktaki bu antik Likya kenti, bugün hâlâ iyi korunmuş kalıntılarıyla

ziyaret edilebilir. Myra adı, mür ağacından gelir.

Nikola, zeki ve dindar bir çocuktü; kilise hiyerarşisinde hızla yükseldi. Rivayete göre 325 yılında İznik'teki İznik Konsili'nde başı derde girdi. Hararetli bir teolojik tartışma fiziksel bir kavgayla sonuçlandı: Nikola rakibine tokat attı ve bu sırada kendi burnu kırıldı. İç çamaşırlarına dek soyularak hapse atıldı. Ancak ertesi gün bir mucize gerçekleşmişti: Nikola zincirlerinden kurtulmuş, yeniden piskoposluk cüppesiyle görülmüştü.

Bu onun ilk mucizesi olmayacaktı, sonuncusu da değil. Parçalara ayrılarak öldürülen üç genci dirilttiği, bir kadının kurumuş elini iyileştirdiği ve bir bebeği ateşten kurtardığı anlatılır. Ayrıca

çeyiz parası olmayan genç kadınlara, pencerelerinden gizlice altın sikkeler atarak yardım etmiştir ki bu, bazı Hollanda geleneklerini açıklayabilir.

Ölümünden sonra mezarının üzerine büyük bir kilise inşa edildi. Bugün bu kilise

Çikolata harfi ve
pepernoten

Sinterklaas, Ankara'daki
Hollanda Büyükelçisi'nin
Konutu'nu ziyaret ederken

1908'de Hollanda'da Aziz
Nikola kutlamaları

UNESCO Dünya Mirası geçici listesinde yer alıyor. Ancak hikâyesi ve yolculuğu burada bitmedi. 1087 yılında, ekonomik sıkıntılar içindeki İtalyan kenti Bari'den gelen yağmacılar, kemiklerini çalarak İtalya'ya götürdü. Aziz'in kalıntıları orada mucizelere kaynak oldu, kasaba hızla gelişti; Myra ise yavaş yavaş unutuldu.

İtalyanlar aceleyle hareket ettikleri için birkaç kemik parçası geride kaldı. Son DNA testleri, Myra'daki kemiklerle Bari'deki kemiklerin aynı kişiye ait olduğunu göstermiştir. Nikola uzun boylu değildi -yalnızca 1,52 metre- ve orta yapılıydı.

Peki Noel Baba nasıl ortaya çıktı? Hollandalı göçmenler Amerika Birleşik Devletleri'ne giderken Sinterklaas geleneklerini de beraberlerinde götürdüler. Zamanla Sinterklaas, Santa Claus'a dönüştü. Diğer göçmen topluluklar da efsaneye kendi unsurlarını ekledi. Kırmızı piskopos giysisi ve başlığı, kalın kırmızı bir kışlık paltoya ve yün bereye dönüştü. Sinterklaas'ın yardımcıları olan *Piet*ler, elf oldu, atı ise ren geyiği. İspanya'dan Kuzey Kutbu'na taşındı, hatta evlendi bile.

Bugün çok az insan, gerçek Noel Baba'nın dördüncü yüzyılda, Roma döneminde, bugünkü Güney Türkiye'de *Myra* adlı bir kentte doğduğunu bilir.

İstanbul Arkeoloji
Müzesi'nde Aziz
Nikola'ya ait kupa (11.
yüzyıl)

Değişen Zamanlar

1935 İstanbul Kadın Hakları Kongresi

Osmanlı İmparatorluğu'nda kadınların kamusal alandaki varlığı oldukça sınırlıydı. Bu durum, 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla köklü biçimde değişti. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, kadınların ulusun geleceği için vazgeçilmez olduğunu düşünüyor ve kapsamlı reformları hayata geçiriyordu.

Hollanda kadınlara 1917'de oy hakkı tanımıştı; Türkiye ise 1934'te, Fransa (1944) ve İtalya'dan (1946) yıllar önce aynı adımı attı.

1935 yılında İstanbul, Uluslararası Kadınlara Oy Hakkı ve Eşit Yurttaşlık Birliği'nin 12. Kongresi'ne

Hatıra pulları

Rosa Manus, 1928

ev sahipliği yaptı. Türk Kadınlar Birliği'nin daveti başlangıçta geri çevrilmişti ancak genç Cumhuriyet'in enerjisi davetlileri ikna etti. Organizasyonun önde gelen isimlerinden biri, Birliğin başkan yardımcısı ve kongrenin Türkiye'de yapılmasında belirleyici rol oynayan Hollandalı feminist Rosa Manus'tu.

Osmanlı sultanlarının saraylarından biri olan Yıldız Köşkü'nde düzenlenen Kongre, güçlü bir simgesel değere sahipti. Türk gazetelerinde canlı tartışmalara yol açtı. *Cumhuriyet* gazetesi kadınların orduya katılımı, kürtaç ve

fuhuş gibi konuları gündeme taşıdı. Hatıra pulları basıldı, delegeler Ankara'ya giderek Cumhurbaşkanı ile görüştü. Düzenleyicilerden Edith Balfour Lyttelton, Atatürk'ün "modern fikirlerin önünü açmakta kararlı" olduğunu söyledi.

Kongreye otuz ülke katıldı. Bir delege Brezilya'dan zeplinle geldi. Rosa Manus'un olağanüstü örgütlenme becerisi, kültürel ve siyasi farklılıkları aşarak kongrenin başarısında kilit rol oynadı.

Ancak 1935'in iyimser havası kısa sürdü. Pasifist ve Yahudi bir aktivist olan Manus,

Amsterdam'da Uluslararası Kadın Hareketi Arşivleri'ni kurdu. Nazi işgali sırasında arşiv yağmalandı, kadın örgütü

dağıtıldı, Manus tutuklandı. 1942'de bir toplama kampında hayatını kaybetti. Onun mirası bugün hâlâ sürüyor.

Uluslararası Kadınlar Birliği (IAW) hâlâ dünya genelinde kadın hakları için mücadele ediyor.

(Sol üstte) 1935'te Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne seçilen kadın milletvekilleri
(Üstte) 1935 Kongresi

Güçlü Kadınlar

Milletvekilleri

Emine Mebrure Gönenç (1900-1981), 1935'te Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne seçilen 18 kadından biriydi. Eğitimi savundu, alkolizmle mücadele etti, Braille okuryazarlığını teşvik etti ve kaplıca turizmini destekledi. Buna karşılık, 1930'larda Hollanda Parlamentosu'nda çok az sayıda kadın milletvekili vardı, 1952'de bile sadece yedi kadın üye bulunuyordu.

Sabiha Gökçen

Keriman Halis Ece

Sabiha Gökçen

Atatürk'ün manevi kızı olan Sabiha Gökçen (1913-2001), 1937'de dünyanın ilk kadın savaş pilotu oldu: Yeni Türk kadınının güçlü bir simgesi. NATO'nun ilk kadın savaş pilotu, Hollandalı Nellie Speerstra ancak 1986'da havalandı.

Keriman Halis Ece

Türkiye'deki ilk güzellik yarışmaları 1932'de düzenlendi. Aynı yıl, Keriman Halis Ece (1913-2012) uluslararası bir güzellik yarışmasında birincilik

kazandı. Atatürk 1934'te kendisine onursal "Ece" (kraliçe) soyadını verdi. Hollanda ise ilk Miss Universe unvanına ancak 1989'da, Angela Visser'le ulaştı.

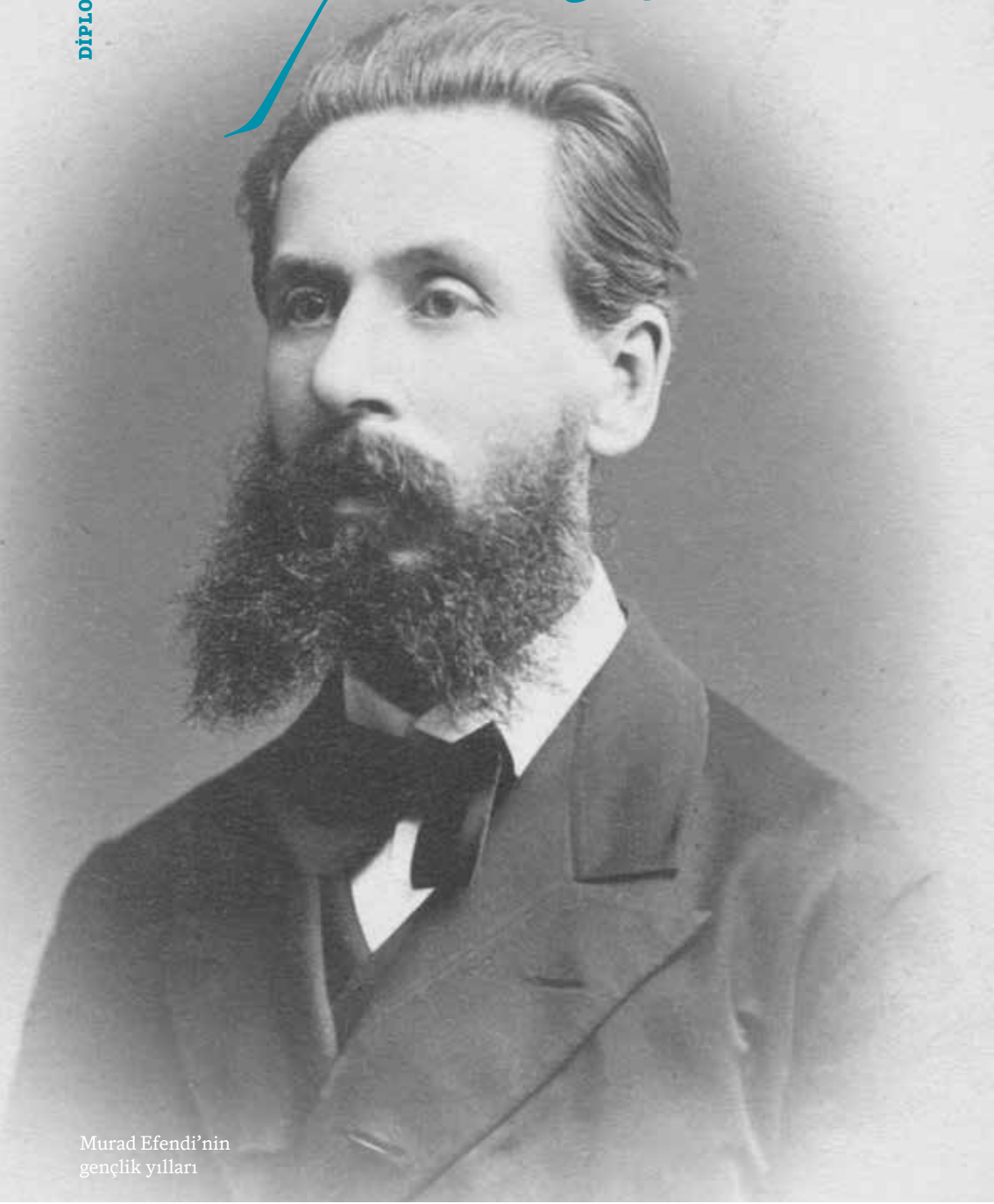
İş Dünyasında Kadınlar

Yeni özgürlükler Türk kadınlarına seyahat ve ticaret imkânı sağladı. 1927'de İzmirli Bayan Kiazin, Amsterdam borsasında kuru üzüm sattı. Hollanda gazeteleri onu "Türk kadınlarının özgürleşmesinin yaşayan kanıtı" olarak tanımladı.

Bayan Kiazin hakkında gazete haberi

Diplomatik Yetenek

Murad Efendi'nin
gençlik yılları

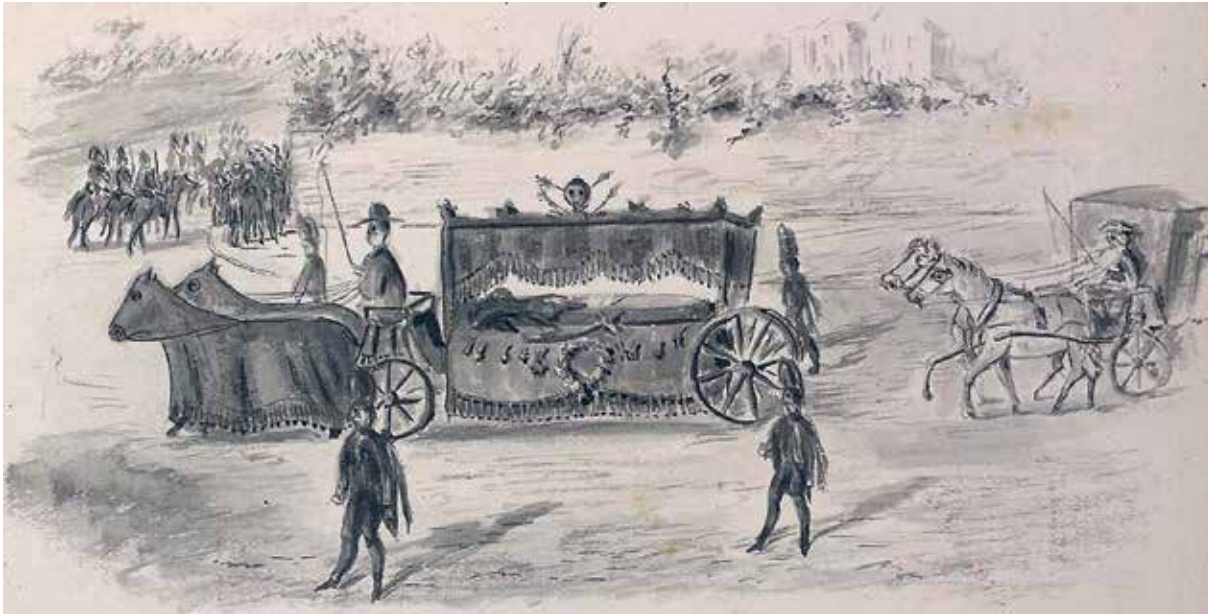
19. ve 20. yüzyıllarda Hollanda'da görev yapan pek çok yetenekli diplomat vardı. Kimileri usta birer siyasetçiydi, kimileri başarılı iş insanlarıydı. Edebi hevesleri olanlar da az değildi: Ün kazanmış yazarlar ve şairlerdi.

Kimi yalnızca birkaç yıl kaldı, kimi ise son istirahatgâhını burada buldu. Peki bu adamlar kimdi ve hayatları ile eserleri Hollanda'yla nasıl kesişti?

Murad Efendi (1836-1881) belki de 19. yüzyılın en ünlü ve en trajik Türk büyükelçisidir. Sadece diplomat değil, aynı zamanda Hollanda'nın hükümet merkezi olan Lahey'in edebiyat çevrelerinde sevilen bir yazar ve oyun yazarıydı. Kırk beş yaşında, uzun süredir hayalini kurduğu Berlin'e tayin edileceği haberini aldıktan kısa bir süre sonra, hizmetkârı onu masasında cansız buldu. Bu büyük arzusunun gerçekleşmesinin yarattığı duygu mu onu öldürdü? Bunu asla bilemeyeceğiz. Lahey şehri ona görkemli bir uğurlama yaptı. Bir İngiliz turist, cenaze alayının bir çizimini bile yaptı. Kraliyet Hanedanı'nın temsilcileri ve Dışişleri Bakanı hazır bulundu; naaşı mezarlığa

Murad Efendi'nin Unutulan Mezarı

19. yüzyılda Hollanda'da gördüğü büyük itibara rağmen, Lahey'deki mezarının tam yeri unutulmuştu. Ancak 2012'de araştırmacı Eray Ergeç, Lahey belediyesinin nüfus kayıtlarında mezar numarasını tespit etti. Mezarlık müdürü Van der Vlist, mezar numarasının zaman içinde değiştirildiğini keşfetti ve Ergeç'le birlikte

götürülürken bir onur kıtası
selam durdu.

Murad Efendi 1836'da Viyana'da Franz von Werner adıyla doğdu. İyi bir eğitim gördü ve askerî bir kariyer seçti. 1851'de Osmanlı ordusuna teğmen olarak katıldı ve "Murad Efendi" adını benimsedi. Kırım Savaşı'nda ve daha sonra Karadağ'da kendini gösterdi; nihayet Sadrazam Edhem Paşa'nın kâtipliğine getirildi ve bu, diplomatik kariyerinin başlangıcı oldu. 1869'da ilk şiir kitabını, iki yıl sonra ise ilk tiyatro oyununu yayımladı. 1877'de merkezi Lahey olmak üzere Hollanda,

Norveç ve İsveç'e büyükelçi
olarak atandı.

Hollandalı edebiyat uzmanı
Prof. Dr. W.J.A. Jonckbloet,
Hollanda dilinde yayımlanan

Murad Effendi

Hollanda'da basılmış
Murad Efendi
kitapları

Murad'ın eserlerini övdü.
İkisi yakın dost oldu. Murad,
kentteki edebiyat gecelerinde
sık aranan bir konuşmacı
hâline geldi. *Turkish Sketches:*
An Impartial Report About

mezarlığın arşivlerini
incelemeye başladı.
Sonuçta Murad Efendi'nin
naaşının hâlâ Lahey'deki
Sint Petrus Banden
Mezarlığı'nda olduğu
ortaya çıktı. Hatta oğlu
Gaston Murad tarafından
100 gulden tutarında bir
mezar bedeli makbuzu da
bulundu. O tarihten beri
mezar yerine bir anı plaketi
yerleştirildi.

Murad
Efendi'nin
mezar yerini
gösteren belge

1899 Barış
Konferansı
sırasında
Lahey'deki
Huis ten Bosch
Sarayı Turuncu
Salon'da yapılan
bir toplantı;
solda Türkhan
Paşa

Türkhan Paşa (1846-1927)

Türkhan Paşa, 1899'daki Lahey Barış Konferansı'nda Osmanlı İmparatorluğu'nu temsil eden seçkin bir diplomattı. Beş yıl süreyle St. Petersburg'da büyükelçilik yaptı. Rus Çarı II. Nikolay'ın kendisine hediye ettiği görkemli bir Fabergé enfiye kutusu, birkaç yıl önce yaklaşık 1,5 milyon dolara satıldı.

Ottoman Society, Politics and Culture (Türk Eskizleri: Osmanlı Toplumu, Siyaseti ve Kültürü Üzerine Tarafsız Bir Rapor) adlı eserinden bölümler Hollanda gazetelerinde haftalık olarak yayımlandı. Yabancı dillere olan yeteneği sayesinde Türk şiirini Almanca'ya çevirdi. Ölümünden aylar önce, Haziran 1881'de, edebi çalışmaları nedeniyle Hollanda Kralı ve Kraliçesi tarafından bir altın madalya ile onurlandırıldı.

Abdülhak Hâmid Tarhan'ın (1852-1937) hikâyesi ise çok farklıdır. Ünlü şair, yazar ve diplomat, 19. yüzyılın sonlarında Lahey'de büyükelçi olarak görev yaptığı sırada yazı yazması yasaklanmıştı. Bazı eserleri tartışmalı bulunmuş, birden çok kez uyarı almıştı. Bu vakada

Abdülhak
Hâmid Tarhan

hoşnutsuzluk yaratan, *Zeynep* adlı tiyatro eseriyle. Abdülhak Hâmid uluslararası bir zihniyete sahipti. İstanbul'da doğdu, Paris'te eğitim gördü ve Birleşik Krallık, Fransa, Yunanistan, Belçika ve Hindistan da dâhil olmak üzere birçok yerde diplomat olarak görev yaptı.

Kişisel hayatı da bu uluslararası arka planı yansıtıyordu. 1871'de evlendiği ilk eşi Fatma, Beyrut yolunda

Lüsyen
Hanım

trajik biçimde hayatını kaybetti. Onun için kaleme aldığı etkileyici şiir *Makber* (Mezar), Türkiye'nin en sevilen romantik eserlerinden biri olarak kaldı ve Hafız Burhan'ın eseri yorumladığı ilk taş plak kaydı hâlâ mevcuttur. Daha sonra İngiliz bir kadın olan Nelly ile evlendi; üçüncü

Şarkıcı
Hafız Burhan

Halide Edib
Adıvar

Halide Edib Adıvar

20. yüzyılın başlarında Türk edebiyatının Hollanda'da yayımlanması nadirdi. Kadın hakları savunucusu, yazar ve milliyetçi olan Halide Edib Adıvar'ın en ünlü kitaplarından *The Clown and His Daughter* (*Sinekli Bakkal*) 1935'te İngilizce yazıldı, daha sonra Türkçe ve diğer dillere çevrildi. Eserin Hollandaca çevirisi 1937'de (*De Dochter van den Pias*) yayımlandığında, edebiyat eleştirmeni J. G. de Haas kitabı "özel ama aynı zamanda öğretici ve güzel" diye niteledi ve eserin duyarlı insaniliğini övdü. Halide Edib Adıvar'ın ünü, Dünya'nın ötesine de ulaştı: Venüs gezegenindeki Adıvar Krateri onun onuruna adlandırılmıştır.

The Daughter of a Clown'un
Hollandaca baskısı

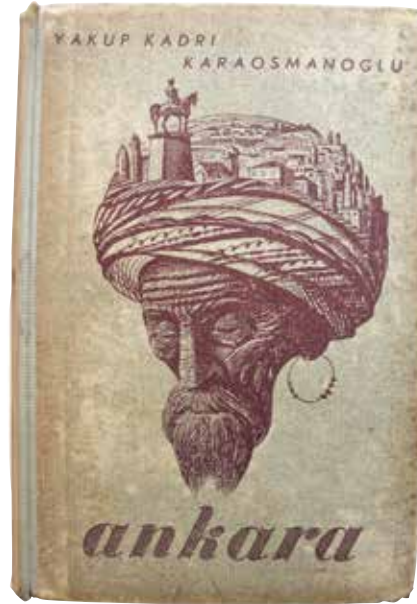
eşi Cemile'den sonra ise genç bir Belçikalı olan Lucienne (Lüsyen Hanım) ile evlendi. Aralarındaki yaş farkı o dönemde skandal sayılıyordu. Abdülhak Hâmid, Türk romantizminin kilit figürlerinden biri kabul edilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra 1928'de İstanbul milletvekili seçildi ve 1937'deki ölümüne kadar bu görevi sürdürdü. "Şair-i Âzam" (Büyük Şair) olarak bilinen şöhreti ve itibarı, devlet töreniyle defnedilmesini sağladı. Yusuf Mardin daha sonra Abdülhak Hâmid'in Londra yılları üzerine bir kitap yayımladı. Belki de Lahey'de geçirdiği iki yılın da daha ayrıntılı biçimde incelenmesinin vakti gelmiştir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1889-1974) 1939'da, İkinci

Yakup Kadri
Karaosmanoğlu

Dünya Savaşı'ndan hemen önce Lahey'e geldi. Gazeteci ve gazete editörüydü, sonradan parlamenter ve diplomat oldu. İlk kitabını 24 yaşında yayımlamıştı ancak en çok takdir edilen eserlerini diplomatik yıllarında yazdı. *Yaban* (1932), Türk köylüleri ile aydınları arasındaki

Hollanda'da
basılmış Ankara
kitabının kapağı

duygusal mesafeyi irdeler. *Ankara* (1934), dönüşüm hâlindeki bir toplumu güçlü biçimde inceler. Savaştan sonra, *Mustafa Kemal Atatürk* (1946) adlı çok okunan bir biyografi kaleme aldı. Sonradan "Türk düzyazısının ulu çınarı" olarak anılacaktı.

Osmanlı Sarayı'nda Bir Hollandalı Terzi

Restorasyon
sonrası Botter
Evi

Johannes Botter ve Art Nouveau Başyapıtının Olağanüstü Hikâyesi

Johannes Botter'in az
sayıdaki fotoğrafından biri

1901 yılında Hollandalı terzi Johannes Botter, Beyoğlu'ndaki Grande Rue de Pera'da (bugünkü İstiklal Caddesi) lüks bir erkek butiği açtı. Yedi katlı bu muhteşem bina, Botter'in Osmanlı İmparatorluğu'nda ulaştığı başarının vitriniydi. Johannes Botter o dönemde kırk yaşındaydı ve hem başarılı hem de hareketli bir kariyere sahipti.

Botter, 1845 yılında Hollanda'nın iç kesimindeki eski liman kenti Harderwijk'te doğdu. Küçük yaşlardan itibaren

19. yüzyıl sonlarından
Grande Rue de
Pera fotoğrafı

giyime meraklıydı ve hayalinin peşinden gitti: Önce Londra'ya, sonra Paris'e ve nihayet Konstantinopolis'e. Osmanlı İmparatorluğu'nda seçkinler, modada Batı Avrupa'yı örnek alıyordu ve Botter kısa sürede yüksek kalite ve dürüstlüğüyle öne çıktı. Fransızca'yı akıcı konuşması, o dönemin yüksek sınıflarının ortak dili olması nedeniyle, İngiliz meslektaşlarına göre büyük bir avantaj sağladı.

Botter'in ünü kısa zamanda saraya kadar ulaştı ve Sultan II. Abdülhamid'in gözde terzisi oldu. 1890'larda sarayın terzi başı unvanını aldı ve bununla birlikte padişahın tuğrasını kullanma hakkına ve "Sultan Hazretlerinin Resmî Terzisi" (*Tailleur de Sa Majesté Impériale le Sultan*) unvanına sahip oldu.

1900 yılında Sultan, Botter'e Grande Rue de Pera üzerinde kendi modaevini inşa etme izni

verdi. Bina, Hollanda, İsveç ve Rus elçiliklerinin yakınında yer alacaktı. Sarayın diğer gözde isimlerinden biri olan İtalyan mimar Raimondo Tommaso D'Aronco, yapıyı tasarlamakla görevlendirildi. D'Aronco'nun eseri, çiçek motifleri, vitray pencereler ve zarif dökme demir balkonlarıyla Beyoğlu'nda Art Nouveau tarzının en dikkat çekici örneği olacaktı. Johannes Botter -Jean veya John Botter olarak da tanınırdı- yalnızca

zemin katta gösterişli bir mağaza oluşturmakla kalmadı; eşi ve çocuklarıyla birlikte üst kattaki geniş dairede de yaşadı.

(Solda) Sultan
II. Abdülhamid

Botter Evi'nin
çizimi

(Üstte) Zemin kattaki
galeri

(Sağda) İtalyan mimar
Raimondo Tommaso
D'Aronco

Başarılı terzinin hayatı I. Dünya Savaşı'yla birlikte tamamen değişti. İmparatorluğun çöküş süreciyle birlikte "Saray Terzisi" unvanını kaybetti. Ancak ustalığının itibarı siyasi çalkantılardan sağ çıktı; hatta ileride Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olacak Mustafa Kemal Atatürk için bir yün yelek tasarladığı bilinir. Savaş yıllarında İstanbul'da lüks ve moda uygun atmosfer kalmamıştı; Botter ve pek çok meslektaşları için ticari fırsatlar tükendi.

1917 yılında Botter ailesi apartmanı Sadrazam Nedim Paşa'nın oğlu Mahmut Nedim Bey'e sattı ve Paris'e taşındı. Botter hastalandı ve kısa bir süre sonra İsviçre'de bir hastanede hayatını kaybetti. Satışın ardından bina, yıllar boyunca banka ve terzi atölyeleri gibi farklı amaçlarla kullanıldı; zamanla bakımsızlığa terk edildi. 2000'li yılların başına gelindiğinde, mimari önemine rağmen, yapı boş ve harap durumdaydı.

On yıllar süren ihmalin ardından, 2017'de İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) binayı satın aldı ve İBB Miras Daire Başkanlığı koordinasyonunda mimar Han Tümerterkin'in yürüttüğü kapsamlı bir restorasyon başlattı. Nisan 2023'te tamamlanan restorasyon, el oyması taşlar, dövme demir korkuluklar, vitray pencereler ve İstanbul'un en eski asansörlerinden birini içeren özgün malzeme ve tekniklerin titizlikle korunmasını sağladı.

Birinci kattaki oda

Bina ayrıca depreme karşı güçlendirildi.

Bugün "Casa Botter Sanat ve Tasarım Merkezi" olarak yeniden açılan bina, zemin katta sergi salonuna, birinci katta ise çalışma alanlarına ev sahipliği yapıyor.

Gelecekte, film gösterim merkezi, İBB Belgesel Film Arşiv Merkezi (DOCIST), tasarım atölyeleri, sanatçı ofisleri, kafe ve bahçe ekinde bir tasarım evi kurulması

planlanıyor. Bu dönüşüm, İstanbul'un 2017'de UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'na "Tasarım Şehri" olarak dâhil edilmesiyle de örtüşüyor; şehirde yaratıcılığı ve kültürel etkileşimi teşvik etmeyi amaçlıyor.

Yeniden hayat bulan Art Nouveau başyapıtı Casa Botter, bugün Hollanda ile Türkiye arasındaki ortak mirasın çarpıcı bir simgesi olarak yükseliyor.

(Üstte, soldan sağa) İstanbul'daki Katolik mezarlığında Botter ailesinin mezarı

Botter Evi merdiveninde mimarı tasvir eden sanat eseri

Asansörlü merdiven

Çağdaşlarının birçoğu gibi, Botter ailesi de yazlık konutlara yatırım yaptı.

Jean Botter Köşkü ve aile üyeleri için yaptırılan birkaç ahşap köşk, Boğaz'ın Anadolu yakasında inşa edildi. Bu yapıların da Raimondo Tommaso D'Aronco'nun elinden çıkmış olması muhtemeldir. Bazıları günümüze kadar ulaşmıştır ve hâlâ İstanbul'un eşsiz manzarasını sunmaktadır. Botter Avrupa'ya taşındıktan sonra, ailenin bir kısmı İstanbul'da kaldı. Kızı Josephine, 1929'da Birleşik Krallık'a yerleşene kadar kendi köşkünde yaşamayı sürdürdü. Bugün, bu yapıların kalanı yeni apartman inşaatları nedeniyle tehdit altındadır.

Hasar görmüş bir gazete fotoğrafının yeniden yapımı

Ekran Denemesi

Philips ve Türkiye Televizyonculuğunun Başlangıcı

Bugün dünya çapında izlenen bir ihracat gücü hâline gelen Türk televizyonu, bir zamanlar İstanbul Teknik Üniversitesi'nin üç küçük odasında sessiz bir deney olarak başlamıştı. Yıl 1951'di; iki kararlı profesör, Mustafa Santur ve Adnan Ataman, Türkiye için tamamen yeni bir şey hazırlıyordu. Her iki isim de Amerika Birleşik Devletleri'nde eğitim görmüş, Avrupa'da epeyce seyahat etmişlerdi.

Philips'in tüketici ürünleri reklamı

(Soldan sağa)
Ayakta Fatih
Pasiner,
kameranın
arkasında Adnan
Ataman

28 Mayıs 1953
tarihli gazetede
İTÜ TV'nin ilk
yayınıyla ilgili
haber

yayın, birkaç yüz televizyon
alıcısına ulaşabiliyordu.
“Yayın”dan çok “dar yayın”
demek belki daha doğru olurdu.

Efsane sanatçı
Zeki Müren,
İstanbul Teknik
Üniversitesi
Televizyonu
(İTÜ TV)
reklamında

Ataman, eşiyle birlikte bir
dönem Hollanda'da yaşamıştı.
Kesin olarak bilinmese de,
bu seyahatleri sırasında
Eindhoven'daki Philips
fabrikalarını ziyaret ettikleri
düşünüyor. O dönemde
Hollandalı mühendisler, radyo
ve televizyon teknolojisinin
öncüleriydi.

Kesin olarak bildiğimiz şey
şu: Türkiye'nin ilk televizyon
laboratuvarı açıldığında,
neredeyse tüm ekipman Philips
tarafından üretilmişti. Vericiler,
ses motorları, kameralar...
Hepsi Hollanda malıydı. Üstelik
tam zamanında gelmişlerdi.
1 Ocak 1952'de, ithal yayın
ekipmanlarına yönelik yeni bir
ambargo yürürlüğe girecekti.

Philips'in sevkiyatı ise Aralık
1951'de getirildi ve Ocak ayının ilk
günlerinde kuruldu, ambargodan
kıl payı kurtulmuştu. Efsanelerde
söylendiği gibi bir “hibe” değil,
bedeli ödenmiş bir teslimattı.
Parçalar ayrı ayrı ithal edilmişti
çünkü bileşenler yüzde 20 vergiye
tabi tutulurken, tamamlanmış
ürünlerde bu oran yüzde 65'e
kadar çıkıyordu.

9 Temmuz 1952'de İstanbul Teknik
Üniversitesi Televizyonu (İTÜ
TV) yayına başladı. Türkiye'nin
ilk resmî televizyon yayını, gri
bir perde fonu önünde sunucu
ve spiker Fatih Pasiner ile
gerçekleşti. Santur Türkiye'nin ilk
televizyon yönetmeni, Ataman ise
ilk kameramanı oldu. Yalnızca 100
watt'lık bir sinyal gücüyle yapılan

Philips işin içinde kalmaya
devam etti. 1954'te, Unilever
gibi diğer Hollandalı şirketlerin
izinden giderek İstanbul'da bir
radyo fabrikası açtı. 1959'da İTÜ
TV'nin yayın gücü 500 watt'a
çıkartıldı. 1962'de ise şirket,
İstanbul, Ankara ve İzmir'de
ticari televizyon başlatmak
için teklif sundu ancak girişim
başarılı olamadı.

Türkiye Radyo Televizyon
Kurumu (TRT) ulusal çapta
düzenli yayınlarına 1968'de
başladı. O zamana kadar 7.000
Türk hanesinde televizyon
vardı ve Philips artık televizyon
üretimini Türkiye'de yapıyordu.

İşte bu mütevazı başlangıçlardan
koca bir sektör doğdu. Bugün
Türk dizileri dünyanın dört bir
yanında izleniyor. Ama her şey,
iki meraklı profesör, bir kutu
Hollanda malı parça ve gri bir
perdeyle başladı.

Arşiv malzemeleri ve logolar:
Philips Şirket Arşivleri katkısıyla

Lady Sholto
Douglas
Mosselmans

Prens Mehmed
Burhaneddin

Çelişkilerle Dolu Bir Evlilik

Basit görünüyordu: 20. yüzyılın başlarında Bergen op Zoom'lu bir Hollandalı kadın ile Osmanlı sultanının oğlu arasındaki romantik aşkı anlatan bir hikâye yazmak. Doğu ile Batı'nın birleştiği sembolik bir öykü... Ne de olsa Osmanlı hanedanından bir üye daha önce hiçbir Hollandalı kadınla

evlenmemişti. Fakat Lady Sholto Douglas Mosselmans ile Prens Mehmed Burhaneddin'in hikâyesi bizi doğrudan 1920'lerin çalkantılı yıllarına götürür. Bu, güç dengelerinin hızla değiştiği yepyeni bir dünyaydı. Soylu aileler yoksulluğa düşerken, küresel ticaretten

zenginleşen yeni aileler sahneye çıkıyordu. Alman İmparatoru tahttan indirilmiş, Rus Çarı öldürülmüştü. Osmanlı sultanları da az miktarda para ve eşyayla Avrupa'ya sürgüne gönderilmişti.

Avrupa şehirleri, Monte Carlo, Paris, sürgündeki aristokratlarla doluydu. Lüks içinde yaşamaya alışkın pek çoğu, geçimlerini nasıl sağlayacaklarını bilmiyordu; özellikle erkekler bu yeni hayata uyum sağlamakta zorlanıyordu. Sultan II. Abdülhamid'in gözdesi olan oğlu Prens Mehmed Burhaneddin de bu karmaşada kendine bir yer bulmaya çalışıyordu. 1924 yılında bir gün, Monte Carlo'da rulet masasında büyük bir kayıp yaşadından sonra, "kumarda kaybeden aşkta kazanır" sözü adeta gerçeğe dönüştü.

Büyük bir Hollanda servetinin varisi olan Lady Sholto Douglas gazetelerde yer almayı seviyordu. Lord Douglas ile yaptığı evlilik skandal bir biçimde sona ermişti ve yeni bir başlangıç arıyordu. Tahtlardan, servetlerden ve petrol gelirlerinden söz eden yakışıklı bir Türk prensi, yükselen magazin basını için mükemmel bir figürdü.

Gazetecilere şöyle demişti: "Doğu ile Batı'nın uyumsuzluğu

hakkındaki tüm dedikodulara rağmen mutlu olacağımıza eminim." Prens ise şunları söylemişti: "Tahtla aşk arasında seçim yapmam gerekirse, ben aşkı seçerim."

Marienbad'da evlendiler; nikâh şahitleri arasında Avrupalı soylular da vardı. Ancak evlilik altı ay bile sürmedi. İslami kurallara göre feshedildi ve Lady Sholto, dolandırıcılık iddiasıyla dava açtı. Dava özel olarak sonuçlandırıldı ve parasının büyük kısmını geri aldı. Burhaneddin 1933 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleşti. Lady Sholto ise Avrupa'da ve daha sonra Hollywood'da yeni evlilikler yaparak aşk arayışına devam etti.

Hollandalı Georgina Mosselmans ile Türk prensi Burhaneddin'in ilişkisi mutlu sonla bitmemiş

olabilir ancak bu kısa birliktelik, iki dünya savaşı arasındaki dönemin sosyal ve siyasal dönüşümüne dair ilginç bir pencere sunar. Tüm insani zaaflarıyla iki maceraperest insan, risk almaktan korkmayan iki karakter... Hayat hikâyeleri, heyecan dolu bir Amerikan filmi gibidir. Belki de tesadüf değildir ki, her ikisi de sonunda New York'ta hayata veda ederler: Burhaneddin 1949'da, Lady Sholto ise 1969'da.

(Üstte) Lady Sholto Douglas servetini çok sayıdaki eşine karşı savunuyor. Çizim: Carlos M. Sanchez, 19 Ağustos 1928

(Solda) 20. yüzyıl başlarında Marienbad'daki Rudolf Kaynağı

Lady Sholto Douglas arkadaşlarıyla plajda

Hollanda Sanatında Anadolu Zarafeti

Pieter de Hooch'un *Lut Çalan Kadın ve Zarif Bir İç Mekânda Şarkı Söyleyen Çift* tablosu

Geleneksel bir Hollanda “bruin café”sine (kahverengi kafe) giren herkes bu barların birbirine ne kadar benzediğini hemen fark eder. Uzun bira musluklu bar tezgâhı, kahverengi ya da siyah deri oturaklı tabureler, sağlam meşe masa ve sandalyeler... Genellikle bitterballen (Hollanda usulü kızarmış et topları) ya da eski Hollanda peyniri küpleri gibi sade atıştırmalıklar servis edilir. Lambalar sanki kısa süre önce gazyağından elektriğe geçmiş gibidir. Ve birçok masanın üzerinde küçük bir Anadolu tarzı halı bulunur. İlk bakışta yadırgatıcı görünse de, bu alışkanlık yüzyıllar öncesine dayanır ve mekâna zarafet katmak amacı taşır.

17. yüzyılda Anadolu halıları Amsterdam’da büyük değer görüyordu. Tüccarlar bu halıları yere değil, masaların üzerine sererdi; çünkü bunlar sergilenmek, ayak altında eskimemek içindi. Vermeer veya Pieter de Hooch gibi 17. yüzyıl Hollandalı ressamalar bir iç mekân resmettiklerinde, çoğu zaman müzik aletleri, deri ciltli kitaplar ve zarif cam eşyalarla birlikte masanın üzerinde süslü bir halı gösterirlerdi. Bu tür egzotik lüks unsurlar, zenginliğin ve küresel erişimin simgesiydi.

Bu tablolardan biri Hollanda’da yaşayan Türk asıllı Gülay Fitoz’un dikkatini çekti. De Hooch’un *Lut Çalan Kadın ve Zarif Bir İç Mekânda Şarkı Söyleyen Çift* adlı eserinde bir Bergama halısı gördü. İzmir iline bağlı Bergama’ya giderek bu halının yeniden dokunması için bir proje başlattı.

Türk kültür otoritelerinin desteğiyle, Hollanda’nın Ankara Büyükelçiliği, İstanbul Başkonsolosluğu, Pergamon El Dokuma Halı ve Kilim Kadın Kooperatifi ve Menderes Halk Eğitim Merkezi’nin katkılarıyla *Hollanda’nın Ölümsüz İlham Perileri: Anadolu*

Kadınları projesini hayata geçirdi. Usta dokumacı Kadriye Yakar ve ekibi, Pieter de Hooch'un 17. yüzyıldaki tablosunda yer alan Bergama halısını geleneksel teknikler ve doğal boyalarla yeniden dokudu. Yaklaşık beş metre kare büyüklüğündeki halı, antep fıstığı yeşili, kiremit rengi, mavi ve pembe tonlarıyla yeniden hayat buldu.

Bu ikonik dokümanın yeniden yaratılması, sanat tarihine kadınların bakış açısından anlatılan yeni bir bölüm kazandı. Aynı zamanda, 400 yılı aşkın süredir varlığını sürdüren Hollanda ile Levanten bölgesi arasındaki güçlü kültürel bağın somut bir simgesi oldu. Halı 2025 yılında tamamlandı.

Hollanda'nın Osmanlı tasarımına duyduğu hayranlık halılarla sınırlı kalmadı. Bir yüzyıl sonra, 1727-1744 yılları arasında İstanbul'da görev yapan Hollanda Büyükelçisi Cornelis Calkoen, yaşadığı konutu kentin görkemini belgeleyen tablolar ve objelerle doldurdu. Resmî diplomatik eğitimi azdı ama ticaret dünyasını iyi tanıyordu. Sultan III. Ahmed'e sunduğu takdim merasimini ölümsüzleştirmek için, Osmanlı tören sahneleriyle ün kazanmış Flaman ressam Jean-Baptiste Van Mour'u görevlendirdi. Van Mour, büyükelçiye tercümanlar, vezirler ve saray görevlileri arasında, resmî protokol içinde resmetti.

Calkoen'in koleksiyonu "Türk Kabinesi" olarak anılmaya başlandı. Vasiyetinde bu koleksiyonun hiçbir zaman parçalanmamasını şart koştu; bugün Amsterdam'daki Rijksmuseum bu mirasın koruyucusudur. Calkoen'in

Emanuel de Witte'nin *Bir İç Mekânda Aile Portresi*

(Üst solda) Amsterdam'daki Café-Restaurant 't Zwaantje

(Üst sağda) Jean-Baptiste Van Mour'un *İlk Okul Günü* adlı tablosu

(Solda) Bergama halısının el dokuma süreci

tabloları, hatıra eşyaları ve objeleri, İstanbul'un Avrupalı ziyaretçilerini ne kadar büyülediğini ve diplomasiyi sanatla nasıl iç içe geçtiğini gösterir.

Bir dahaki sefere geleneksel bir Hollanda kafesine girdiğinizde ve kahvenizi ya da biranızı küçük bir doğu halısının üzerine

koyduğunuzda, aslında uzun bir ortak tarihin yankısına dokunduğunuzu hatırlayın. Kahve, Osmanlı dünyası ve kahvehaneleri aracılığıyla Batı Avrupa'ya ulaştı; bira kökenini Göbekli Tepe'deki erken fermentasyon deneylerine kadar götürebilir; masadaki küçük halıya tüm o hikâyeye Anadolu'nun zarafetini ekler.

**Bu yayın, Hollanda Krallığı'nın Ankara'daki
Büyükelçiliği tarafından hazırlanmıştır.**

© 2025. Her hakkı saklıdır.
ISBN: 978-90-820971-4-6

Başlık

Shared Heritage / Ortak Miras

Genel Yayın Yönetmeni

Wolter Braamhorst

Editöryel Tasarım

TV Culture (aksi belirtilmedikçe)

Yazarlar

TV Culture

Araştırma

Wolter Braamhorst
Eray Ergeç

Katkıda Bulunanlar

Joep Wijnands, Büyükelçi
Arjen Uijterlinde, eski Başkonsolos
Daan Huisinga, Başkonsolos
Cheyen Bannenberg
David Naves
Jaef de Boer
Esther van Dooren
Ymke Roselinde Jongeneel
Melisa Tez
Hollanda Dışişleri Bakanlığı

Telif Hakları ve Yeniden Yayımlama

Bu yayının hiçbir bölümü, telif hakkı sahiplerinin yazılı izni olmadan hiçbir biçimde ya da yöntemle çoğaltılamaz, yayımlanamaz, bir bilgi erişim sisteminde saklanamaz veya iletilemez.

Tarihî materyallerin telif hakkı sahiplerini belirlemek için tüm çabalar gösterilmiştir. Kimliği belirlenemeyen hak sahiplerini, editörlerle iletişime geçmeye çağırırız.

Fotoğraf

TV Culture
Wiki Commons
(aksi belirtilmedikçe)

Grafik Tasarım

MYRA, İstanbul, Türkiye

Tasarım Danışmanı

Rauf Kösemen

Koordinasyon

Damla Özlüer

Tasarım

Tülay Demircan, Banu Y. Ocak

Kapak Tasarımı

Rauf Kösemen

Sayfa Tasarımı

Gülderen Rençber Erbaş

Baskı

İmak Ofset
www.imakofset.com.tr

Web siteleri

www.myra.com.tr
www.tvculture.nl
www.netherlandsandyou.nl/turkey

